NEMZETI NŐNEVELÉS.

VIII. ÉVFOLYAM. 1887. AUG.—SZEPT. VI—VII. FÜZET.

MAGASABB FOKU LEÁNYISKOLÁINK REFORMJA.

(Első közlemény.)

Előttünk fekszik a felsőbb leányiskolák és polgári leányiskolák új szervezete és tanterve, a mint azokat Trefort Ágoston, vall. és közokt. miniszter úr az elmúlt iskolai évben átdolgoztatta s 1887. évi 28999 és 29000. sz. alatt kelt rendeleteivel életbe léptette. A legnagyobb örömmel üdvözöljük a miniszter úr új intézkedéseit, a melyek rég érzett hiányokat pótolnak, veszedelemmel fenyegető bajokat orvosolnak s egyúttal új ösvényt jelölnek ki egész nőnevelésünk számára. Mert nem csupán részletes javításokról van szó a miniszteri rendeletekben, hanem oly beható reformról, a mely magasabb leányiskoláink egész szervezetét átkarolja s a mely egységet teremtvén a sokféleségben, új erők forrását nyitja meg és új alapot rak a biztos, gyümölcsöző továbbfejlődés számára.

Ismeretes dolog, hogy magasabb leányiskoláink az utóbbi húsz év alatt nem egységes terv szerint állíttattak fel; nagy idők mulasztásai, a pillanatnyi szükség s a korszellem követelései teremtették meg azokat. Másképen nem is történhetett. De a különböző időben, más-más okok hatása alatt egymástól függetlenül keletkezett leányiskolák továbbfejlődésökben is magukra maradtak. Mindenik külön medret igyekezett magának ásni, a mely a többivel alig érintkezett; egymás mellett haladtak, nem igen hatottak egymásra: nem támogatták, nem mérsékelték egymás törekvéseit. Az egyiknek alig volt vize a szélesre ásott mederben, a másik meg át-áthágta partjait s idegen területekre áradozott. Szóval: magasabb leányiskoláink mindez ideig híjával voltak az egységes szervezetnek, a mely munkásságuk számára határozottan kitűzze a főczélt s megjelölje azt a helyet és részt, a mely a közös munkából mindegyikö-

ket megilleti. A vall. és közokt. miniszter úr új intézkedései ennek az egységes szervezetnek az alapjait rakják le; még pedig nem elvont okoskodásokból merített, vagy idegenből kölcsönzött elvek szerint rakják le, hanem úgy, amint azt maguknak a szóban forgó lányiskoláknak természetes fejlődése s hazai társadalmi és kulturális viszonyaink javalják és sürgetik. Ezért tulajdonítunk e rendeleteknek oly nagy fontosságot s ezért üdvözöljük azokat mi s velünk együtt nemzeti nőnevelésünk minden híve oly lelkesült örömmel.

Folyóiratunk s az a testület, mely folyóiratunkat megalapította, kezdettől fogva annak az iránynak volt híve és munkása, a mely nemzeti nőnevelésünk egységes voltát hangoztatta s egységes szervezésének szükségességét hirdette. Nem vétünk talán a szerénység ellen, ha emez irány diadalát egyúttal úgy tekintjük, mint buzgó törekvéseink s munkásságunk jutalmát.

A tárgy fontossága megköveteli, hogy behatóan foglalkozzunk vele s bizonyára olvasóink is szívesen veszik a részletesebb ismertetést. Külön-külön czikket szánunk azért a felsőbb leányiskolák, a polgári leányiskolák s a magasabb tanítónőképzés ügyének.

I.

A felsőbb leányiskolák szervezetének s tantervének módosítására sok körülmény szolgáltatott okot. Csak a legfontosabbakat emeljük ki a többi közül. A vidéki felsőbb leányiskolák felső két osztálya eddig sehol sem bírt megerősödni; növendékeik legnagyobb része a negyedik osztály elvégeztével búcsút mondott az iskolának. Mivel pedig a felsőbb leányiskolák egységes tanterve az egész hat osztályra volt szabva, azok a növendékek, a kik a negyedik osztály elvégzésével hagyták el az iskolát, csonka képzést vittek ki magukkal az életbe. Ezt a bajt a helyi intézkedések s a tanterven helylyelközzel tett módosítások tán enyhítették némileg, de meg nem szüntethették semmiképen sem. Nem volt jelentéktelenebb az a baj sem, a mely a felsőbb leányiskolák ismeretes középiskolai velleitásaiból származott. Az 1883. évi szervezet maga is engedékeny volt ebben az irányban s az új középiskolai törvény hatása alatt a felsőbb

leányiskolákat bizonyos értelemben a középiskolák mellé állította. Természetesen csak «*mellé*» s nem «*közé*», a mint azt némelyek túlságos buzgalmukban magyarázták. A felsőbb leányiskolákat ilyképen kiszakították a többi nőnevelő intézetek természetes kapcsolatából s idegen utakra terelték. Megsínylette ezt az egész felsőbb leányiskolai tanítás, melynek czélját magasabbra tűzték kelleténél, anyagát fölöslegesen megterhelték, módszerét meghamisították. A tanítás, mondhatjuk: a sokat-tanítás ijesztő módon kezdett terjeszkedni az intenziv női nevelés rovására. Mind e bajokat tetézte a felsőbb leányiskolák felügyeletének szervezetlensége, a mely egyfelől csaknem teljes közönyösséget, másfelől mindenbe beavatkozó kapkodást eredményezett.

Trefort miniszter úr, a ki a nőnevelés nagy nemzeti fontosságától áthatva, oly szerető gonddal őrködik közoktatásunk emez ága fölött, világosan fölismerte a helyzetet, s midőn haladéktalanúl hozzálátott a baj orvoslásához, egyúttal megragadta az alkalmat, hogy javításait az egész magasabb nőnevelésre kiterjeszsze. Ebből a szempontból kell s lehet egyedűl helyesen megitélnünk a felsőbb leányiskolák szervezetén s tantervén tett módosításokat.

Az új szervezet kétféle felső leányiskolát különböztet meg: *elsőrendű*, hatosztályú teljes, és *másodrendű*, négyosztályú felsőbb leányiskolát. S ennek értelmében a tanterv is úgy alakíttatott át, hogy megtartva a hatosztályú teljes felsőbb leányiskola egységét, a négy alsó osztály mégis befejezett, kerek egészet alkotó képzést nyújtson. Igy a felsőbb leányiskola aggodalom nélkül bocsáthatja el távozni szándékozó növendékeit a negyedik osztály végeztével; míg azok a növendékek, a kik megmaradnak az ötödik és hatodik osztályban is, a megvetett alapon haladnak tovább s magasabb fokon teszik teljessé iskolai képzésöket.

A felsőbb leányiskolák szervezetén tett eme gyökeres módosítás még más irányban is üdvösnek és termékenynek mutatkozott. Mindenek fölött alkalmat adott arra, hogy a felsőbb leányiskolák szorosabb kapcsolatba hozassanak a rokon nőnevelő intézetekkel, a melyekhez különben is eddig figyelembe alig vett természetes kapcsok csatolják. A másodrendű felsőbb leányiskolák tanterve

annyira s annyiban összeegyeztetett a polgári leányiskolákéval, a mennyire azt a két különhivatású iskola egyénisége megengedte. Az új felsőbb leányiskai s a hasonlóképen módosított polgári leányiskolai tanterv alapján — melyről később fogunk szólani — az átlépés az egyik iskolából a másikba minden erőszakoltság nélkül, a legtermészetesebb úton megtörténhetik s mind a felsőbb, mind a polgári leányiskolák mintegy előkészítő iskoláiul szolgálhatnak az elemi tanítónőképző intézeteknek s más női szakiskoláknak. Az elsőrendű felsőbb leányiskolák hivatása az új szervezet értelmében, hogy a négy alsó osztályban nyert képzést magasabb fokon fejleszszék tovább és tetőzzék be s ezt az új tanterv szerint megteszik anélkül, hogy azért a felsőbb leányiskolai képzés egysége csorbát szenvedett volna. Sőt az új szervezet többről is gondoskodik. Megadja azt a kapcsot is, a mely az első rendű felsőbb leányiskolát is más, magasabb női szakiskolához a legtermészetesebben csatolja. Az V. és VI. osztály tárgyai közé felvétetett az egészségtan és neveléstan oly terjedelemben, a mint azokat az elemi tanitónőképző intézetek első két osztályában tanítják. Míg ezáltal egyfelől a női hivatásnak megfelelőbbé tették a felsőbb leányiskolai képzést; másfelől módot szolgáltattak az elsőrendű felsőbb leányiskolát végzett növendéknek, hogy ha szakpályára szánja magát, időveszteség nélkül iskolai bizonyítványa alapján fölvétethesse magát az elemi tanítónőképző harmadik osztályába. A felsőbb leányiskolák ilyképen biztosabban kapaszkodhatnak gyökereikkel a gyakorlati élet földébe s lombjaikat mint egy erdő fái barátságosan fűzhetik össze a testvérintézetekéivel.

A felsőbb lányiskolák adminisztrációján is javít az új szervezet, noha intézkedései e téren — szerény véleményünk szerint — nem oly gyökeresek, a mint azt a felsőbb lányiskolák java megkivánná. Az adminisztráczió teljesen a kir. tanfelügyelők kezébe tétetett le s ezek hatásköre pontosan meg van állapítva. Ez haladás kétségtelenül s remélhető, hogy az eddigi határozatlanságból származott bajok meg is szünnek ezentúl. De mi azt hiszszük, hogy a felsőbb lányiskoláknak ennél többre van szükségök. Nem véljük ugyanis elégnek, hogy a szervezet csupán a tanítás egységének ellen-

őrzéséről és fentartásáról gondoskodik a miniszter által kiküldendő biztos által; ép oly életbevágó fontosságúnak és szükségesnektartjuk a felsőbb lányiskolák adminisztrácziójának egységét is. A felsőbb lányiskolák megerősödésének és felvirágzásának valóban egyik sarkalatos feltétele, hogy vezetésök mind adminisztraczionális, mind pedagógiai tekintetben egy kézbe tétessék le. A kettős vezetés — bármily pontosan legyen is megállapítva a kir. tanfelügyelők s a miniszteri biztos hatásköre — az eddigi tapasztalás szerint nem vezethet czélra.

A felsőbb lányiskolák középiskolai velleitásainak az új szervezet egyszer s mindenkorra véget vetett az által, hogy helyöket a többi nőnevelő intézetek között s ezekkel való szoros kapcsolatukat — a mint fentebb már szóltunk róla — pontosan a félre nem érthető módon megjelölte. Ugyanezen felfogás szerint s az új szervezetnek megfelelően módosíttatott a leányiskolák tanterve is.

E módosítások megtételéhez az első szsmpont volt: *könnyíteni a növendékek terhén.* Tetemes óraredukcziók történtek e végből, a mint azt a mellékelt új óraterv feltünteti (l. 251. lapot); redukáltatott a tantanyag is, a hol ez szükségesnek mutatkozott s megengedhető volt. A hol pedig összébbvonás által nem lehetett segíteni, ott a tananyag helyesebb beosztása s a tanmenet czélszerűbb megválasztása által igyekszik az új tanterv a terhen könnyíteni. Itt-ott a tanczél lejebb szállítása is szükségesnek mutatkozott.

A második szempont volt: *a tanítást s a minek a tanítás szolgálatában áll, az iskolai nevelést a női természettel egyezőbbé s a női hivatásnak megfelelőbbé tenni.* Ez a szempont is jelentékeny módosításokat követelt, noha teljes érvényesülése nem annyira a tantervtől, mint az iskolavezetéstől, a tanítás és nevelés szellemétől s mindenek felett a tanítóktól maguktól függ. E tekintetben az új szervezetet életbeléptető miniszteri rendelet ad üdvös utasításokat.

A harmadik szempont volt: a *tanítás gyakorlatibbá tétele.* Nem oly értelemben, hogy a növendék csak a gyakorlati élet számára tanuljon, a mi minden általános iskolai képzést lehetetlenné tenne, hanem hogy a tanítás karöltve járjon a neveléssel; hogy a mit a tanító tanít, azt a nevelő is értékesítse. A műveltség nemcsak az ismeretek mennyiségén és milyenségén alapszik, hanem ép oly

mértékben az érzület nemességén, a jellem erején s az egész egyéniség belső értékén. Ez a felfogás természetesen más tanítási módszert is követel.

Az új tanterv emez általános jellemzése után a részletekről kevés mondani valónk van. E tekintetben a nyomtatásban is megjelent szervezetre * utaljuk olvasóinkat, a melynek egyes intézkedései bővebb ismertetésre vagy magyarázatra nem szorúlnak.

Magokban a tantárgyakban nem történt változás; számuk nem csökkentetett, nem is szaporíttatott. Csakis látszólagos a változás ott is, a hol némi különbséget találunk: az egészségtan pl. az új tantervben önálló helyet foglal el, külön óraszámmal; a háztartástan helyét pedig a gazdaságtan tölti be. Ámde egészségtant a régi tanterv értelmében is tanítottak, s a háztartástannak mint a gazdaságtan egy részének az új tantervben is jelentékeny feladat jut. Szóval: a felsőbb leányiskolai oktatás körözete e tekintetben nem szenvedett változást.

Áttérve az egyes tárgyakon tett változtatásokra, első sorban is a *nyelvtani s irodalmi tantárgyakról* kiemelendő, hogy az új tanterv intenciója: a theoretizálás kerülése s a tanulás praktikusabbá tétele. Ebből a szempontból dolgoztatott át a magyar nyelvi s irodalmi tárgyak anyaga s szövegeztetett pontosabban; ez a szempont követelte meg az idegen nyelveknél a tanczél lejebb szállítását s az anyag összébb vonását, hogy az eredmény biztosíttassék. A magyar nyelv s irodalom tantervén különben lényegesebb változtatás nem történt, a németen sem; míg a franczia nyelvé csaknem teljesen új, a réginél jóval részletesebb, sőt utasításokkal is el van látva. Érdekesnek tartjuk az idegen nyelvek tanítási czélját az új és a régi tanterv szerint egymás mellé állítva közölni.

I. *Német nyelv- és irodalomból.* a) *A régi tanterv:* «Nyelvtani ismereten alapuló biztos megértése és megismerése az újabb német irodalom

* *Az állami felsőbb leányiskolák szervezete.* Kiadatott a vall. és közokt. m. kir. miniszter 1887. julius hó 7-én 28,999. sz. a. kelt rendeletéből Budapesten. Nyomatott a magyar kir. egyetemi nyomdában. (Ugyanott kapható is 30 krért.) — Az e szervezetet kibocsátó miniszt. rendeletet lásd «Nőnevelési Szemle» cz. rovatunkban. *Szerk.*

Osztály	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Franczia ny.	Történelem	Földrajz	Számtan és mértan	Természet-rajz	Vegytan és ásványtan	Természettan	Egészségtan	Gazdaságtan	Neveléstan	Ének	Irás és rajz	Kézimunka	Testgyakorlás	Heti összeg	Facultativ
I.	2	5 (6)	3 (2)	—	— (2)	3 (2)	3	2	—	—	—	—	—	2	2	2	2	26 (28)	
II.	2	4	3	4 (3)	2	2	2 (3)	2	—	—	—	—	—	1 (2)	2	2	2	28 (30)	
III.	2	4	3	4	3 (2)	1 (2)	2 (3)	—	2	—	—	—	—	1 (2)	2	2	2	28 (30)	
IV.	2	4 (5)	3	4	3 (2)	1	2	—	—	2	—	—	—	1 (2)	2	2	2	28 (30)	Testgyakorlat.
V.	2	4 (5)	3	3 (5)	2	2	2	—	—	3	2	—	—	1	2	2	—	28 (30)	Ének, rajz, kézimunka.
VI.	2	4 (5)	2	3 (5)	2 (3)	1 (—)	2	—	—	2	—	2	3	1	2	2	—	28 (30)	Neveléstan, ének, rajz és kézimunka.
Összesen	12	25 (29)	17 (16)	18 (21)	12 (13)	10 (9)	13 (15)	4	2	7	2	2	3	7 (10)	12 (14)	12	8	166 (178)	
								(15)											

* A zárjelbe tett számok a régi tanterv megfelelő óraszámait mutatják.

kiválóbb klasszikus műveinek s ezeknek eszthetikai, erkölcsi s általában szellemképző eszközül felhasználása. — A lehetőségig oda törekvés, hogy a tanuló németül helyesen és szabatosan beszélni és írni tudjon.» b) *Az új tanterv:* «A nyelvnek oly mértékű megtanulása, hogy a tanuló a gondolatkörébe eső tárgyról szóló beszédet megértse s erről nyelvtanilag helyesen beszélni és írni tudjon. — Nyelvtani ismereten alapuló megértése a német irodalom azon kiválóbb műveinek, melyek a tanuló képzettségének megfelelnek.»

II. *Franczia nyelv- es irodalomból.* a) *A régi tanterv:* «A franczia nyelvnek, főleg a nyelv szerkezetének alak- és mondattani alapos megismerése s képesítés a nyelv gyakorlati használatára beszédben és irásban. — Biztos megértése és megismerése a franczia irodalom kiválóbb remekeinek.» b) *Az új tanterv:* «Oda törekvés, hogy a tannló a franczia közönséges társalgási nyelvet megértse s a hozzáintézett kérdésekre francziául felelni is tudjon. — Biztos nyelvtani ismereten alapuló megértése a franczia irodalom azon kiválóbb remekeinek, melyek a tanuló képzettségéhez mértek.»

Azt hiszszük, hogy ez az óvatosság és mérséklet, a mely az új tanterv e pontjaiban nyilvánul s a mely az illető tárgyak tervében a legapróbb részletekig érvényre jut: jótékonyan fogja éreztetni hatását s véget vet a régi sikertelen kísérleteknek és küzdelmeknek.

Csaknem teljesen át van alakítva a *történet és földrajz* tanterve. Míg a régi terv értelmében a magyar történet az első és utolsó osztályban foglalt helyet s a közbe eső négy osztályban túlságos kényelmességgel a világtörténet helyezkedett el: az új tanterv a történeti tanítás központjává határozottan a magyar történetet teszi s a világtörténeti tanítást úgyszólván felére redukálja. A tanítás menete is változást szenvedett. Az új tanterv az első osztályból törölte a rendszeres történeti tanítást s ezt csak a másodikban kezdi meg a végből, hogy az kellőkép előkészíttessék. Az első osztályban a magyar nyelvi órákon, olvasmányok alapján vezettetik be a tanuló legalkalmasabban a történet tanulásába; másfelől pedig idő marad így rá, hogy megadható legyen az első osztályban a szükséges földrajzi alap is a rendszeres történeti tanítás megkezdéséhez. A világtörténet ezután csak két osztályra (II. és III. o.) terjeszkedik s inkább történeti képek közlésére, mint a világtörténet rendszeres tanítására szorítkozik. A tanterv megjelöli mindenütt ama kapcsolatokat is a magyar történettel, a melyekről a tanulónak már az első osztálybeli

olvasmányok útján tudomása van. A másodrendű felsőbb leányiskola történettanítását a magyar történet fejezi be a IV-ik osztályban, összekapcsolva Magyarország természeti és politikai földrajzának áttekintésével. A történeti tanulmányokat végül a felső két osztály akép fejleszti tovább s fejezi be, hogy a tanuló az V-ik osztályban művelődés- és művészettörténetet tanúl világtörténeti keretben, a VI-ik osztályban pedig összes történeti tudása s iskolai képzettsége alapján Magyarország rendszeres történetét veszi át a mai alkotmányos, kulturális és gazdasági viszonyok legfontosabb tényeinek s tényezőinek ismertetésével együtt.

A *földrajz* tananyaga részint redukáltatott (az alsó osztályokban a leíró földrajznál), részint a régi tervtől eltérőleg akép osztatott be az egyes osztályok szerint, hogy szorosabb kapcsolatba hozathassék a rokon szakokkal, különösen a történet tanításával. Az első osztály anyaga: Magyarország s Európa; a második osztályé: az idegen világrészek; a harmadik osztályban: ismétlés a történettanítással kapcsolatban; míg a negyedik osztályban a természettannal kapcsolatban átveszi a növendék az általános (fizikai és csillagászati) földrajz alaptételeit, a történettel kapcsolatban pedig Magyarország polit. földrajzát főbb vonalaiban. Az V-ik és VI-ik osztály magasabb fokon átismétli még egyszer az összes földrajzi tananyagot s ehez csatolja a VI-ik fizikai óráiban a kozmografia elemeit.

Tetemes változások történtek a *mennyiség-természettudományi* tantárgyak tervében is. A számtan- és mértannak mind anyaga, mind óraszáma jelentékenyen összébb vonatott, különösen a magasabb osztályokban, a mit nemcsak pedagógiai-elméleti okok javallottak, hanem gyakorlati körülmények is sürgettek. Egyébiránt a redukált tananyag beosztása s a tanítás menete nagyjában megmaradt, a hogyan volt. E változtatások megokolása s a tanítás czéljának fontosabb meghatározása végett rövid utasítás is van csatolva a tanterv e szakaszához.

A *természettudományok* tanításában a legfontosabb változtatás, hogy a természetrajzzal veszik kezdetöket az első osztályban, a melyből tehát a régi tanterv fizikája kitöröltetett. Az első két osztály az állat- és növénytané; a harmadik osztályban ásványtan, földtan,

vegytan (csupán az alapismeretekre szorítkozva) foglal helyet; a negyedik osztály tárgya a fizika, legtermészetesebb befejezéséül az az első négy osztály természettudományi tanításának s a legalkalmasabb hidul szolgálva az V. és VI. osztály fizikai tanulmányaihoz.

A régi tanterv *háztartástanának* helyét a *gazdaságtan* foglalta el s a tárgy köre annyiban bővült, hogy a háztartástan mellett a közgazdasági alapfogalmak megismertetésére is kiterjeszkedik. *Az ének, rajz és szépirás, kézimunka* tervei is újból átdolgoztattak. Az új szöveg nemcsak hogy pontosabb és határozottabb a réginél, hanem a tanítás czéljának s anyagának meghatározásában is jelentékeny javításokat foglal magában. *Az egészségtan* mint rendes, s a *neveléstan* mint rendkívüli tárgy, míg egyfelől lényeges szolgálatot tesznek arra, hogy a felsőbb lányiskolai képzés a női hivatás szempontjából tökéletesbíttessék, másfelől lehetségessé teszik — a mint már fentebb is utaltunk rá — hogy a VI. osztály végzett növendékei az elemi tanítónő-képzők harmadik osztályába léphessenek át.

Tudjuk, hogy ismertetésünk a részletekben fogyatékos; de hiszen nem is törekedhetünk teljességre. Megelégszünk vele, a reform szellemét, irányát, intencziói s fontosságát kellőképen megvilágítottuk olvasóink előtt. Kétségtelen, hogy a felsőbb leányiskolák új tanterve — ha nem is ment némely tévedésektől és hibáktól — egészben véve jelentékeny haladásról tesz bizonyságot s alkalmas arra, hogy a biztos és zavartalan fejlődésnek erős alapjául szolgáljon. A legszebb gyümölcsöket várhatjuk tőle; de ezeket a gyümölcsöket csak akkor fogjuk élvezni, ha e tanterv valóban végre is hajtatik. A végrehajtás foganatossága sok tényezőtől függ, melyek megadását a reformált felsőbb leányiskola legnagyobb részben a magas közoktatási kormánytól várja. Első sorban szükség van olynemű *utasításokra*, a milyenekkel a gimnáziumok és reáliskolák méltán dicsekedhetnek; részletes utasításokra, a melyek a tanárt a tanterv szellemével, a tanítás módjával és eszközeivel tüzetesen megismertessék. Második sorban *alkalmas tankönyvek kellenek.* A jó tankönyv még a rossz tanár hibáit is sok tekintetben helyreütheti; míg rossz tankönyv mellett a legjobb tanár fáradozásai is hajótörést szenvednek. A mai helyzet, t. i. hogy a felsőbb leányiskolák — egy-

két könyv kivételével — kénytelenek idegen iskolák tankönyveivel bajlódni, valóban tűrhetetlen s tovább meg nem engedhető, ha az új tantervtől várható üdvös javulást koczkáztatni nem akarjuk. E két tényező megadása után harmadik sorban a *tanítótól, annak egyéniségétől, műveltségétől és pedagógiai tapintatától függ*, hogy a tanterv igéje testté váljon. Nagy feladat vár e tekintetben mind a férfi, mind a nőtanítókra egyaránt. Amazoknak némi önmegtagadás árán is hozzá kell törődniök, hogy működésökben nem középiskolai tanárok; le kell mondaniok sok oly eszméről és törekvésről, a melyek a középiskolai tanári pályára készülőkben egyéniségökkel úgyszólván összeforrottak s alkalmazkodniok kell föltétlenül ahhoz az iskolához, a melyben működnek, a női egyéniséghez, a melynek nemesítésére vannak rendelve, s a női hivatáshoz, a melynek hű betöltésére művelt magyar nőket kell nevelniök. De a tanítónők feladata sem csekélyebb fontosságú s nem kisebbek a nehézségek sem, a melyekkel feladatuk teljesítésében meg kell küzdeniök. Mire e soraink napvilágot látnak, talán ki is adatott már a közoktatási miniszter úr rendelete, a mely a felsőbb leányiskolai tanítónőképzésről is gondoskodni fog; de eddig tényleg csak a gyakorlat képzett ilyeneket. Egy okkal több, hogy a tanítónők minden tehetségökkel igyekezzenek maguk kiművelését saját erejükön tökéletesíteni. A női természethez s a növendékeik egyéniségéhez e szempontból való alkalmazkodás nem esik nehezökre; de ezen felülemelkedni, hogy maguk felett uralkodva, növendékeiket is öntudatosan s biztos kézzel vezethessék a kitűzött irányban, nem kis feladat. A nevelői teendők oroszlánrésze pedig az ő vállukra nehezedik; tőlük függ első sorban, az ő gondosságuktól, a melylyel növendékeiket átkarolják, az ő felügyeletüktől és vezetésüktől, a melylyel növendékeiket fegyelmezik, s az ő magokviseletétől és példájától, a melyet növendékeik elé állítanak, hogy az iskola betölthesse nevelő hivatását.

Az új alap meg van vetve. A munka megindulhat. Tegye meg mindenki a magáét s az épület, a melyet rajta felemelünk, erős és díszes lesz, czélszerűsége pedig vetekedni fog díszével és erősségével.

Sebestyén Gyula.

CSALÁDIAS SZELLEM A NŐNEVELÉSBEN.

A mi gyermekeknél a nevelést lehetővé teszi: az utánzás ösztöne, a felnőttek iránt való engedelmesség hajlama, a leányoknál sokkal erősebb és tartósabb, mint a fiúknál. Lelkükhöz könnyebben találnak útat a benyomások, melyeknek azonban tartósságát, hatékonyságát a női szenzibilitás tetemesen alábbszállítja. Bő tere nyilik náluk a nevelői hatásoknak, s azért magas fokú eredményhez is vezetnek, de a női lélek érzelmi iránya folytán leggondosabb csoportosításuk, tervszerű folytonosságuk nélkül sikeretlenekké is válhatnak. Innen van, hogy leányokra nézve a nevelés fontosabb s az önmívelés eszméje náluk kisebb jelentőségű, hogy nagyobb felügyelet környezi őket s még az iskolázás idején túl is a függés életviszonyaik összeségét tartósabban hatja át. A példa, melyet velök érintkezőknél látnak, szokások, erkölcsök s mindaz, a mi a szellemi életben tételes, a tekintély oly varázskörével övezik őket, mely állandó befolyást gyakorol fejlődésükre. Leányok nevelésében több a részletekre kiterjedő, körültekintő gond, s jobban lehet számítani a társadalmi intézményekben és nézetekben rejlő lélekidomító erőre, mert a szabadság kisebb mértéke mellett sem érzik magukat feszélyezve s szivesen ismétlik, alakítják meg azt, a minek mintáját maguk előtt látják. Az önmegtagadásnak ezen hajlama azonban ellensúlyra szorul, s megtaláljuk, ha forrására megyünk vissza. Nem más az, mint vonzódás minden iránt, a mi emberi, az a rokonérzés, mely bele tudja magát képzelni másnak állapotába. A nő ezen érzelmi meghatározottsága oly teljes, hogy egészen környezete uralma alá helyezi őt; e társadalmi érzelmek, melyek természetüknél fogva s különösen nála legerősebbek, csak a társadalom alapintézményében, a családban, fejlődhetnek legnemesebb nyilvánulásukban szeretetté.

S ennek égise alatt kell állania a nőnevelésnek; a családiasság szelleme lengje azt át minden izében.

Vonatkoztassuk a családiasság eszméjét a nevelés fogalmának egyes mozzanataira.

A nevelői fejlesztő munka önállóságot ad, de ezt nem jogi, hanem pszichologiai szempontból kell tekinteni. A nőemanczipáczió oly szabadságot reklamál a nőnek, mely a benne foglalt teljes önuralom kedveért első sorban az ész és akaraterő lehető kiképzését követeli. Pedig a nő természeténél fogva nem az általánost, hanem az egyest tekinti, nem annyira az akarat, mint az érzelem ösztönzi cselekvésre. Csak a maga körében képes szabad, nem kényszerített, mert teljesen egyéniségéből folyó önelhatározásra.

A nevelés azon képesség megadására is törekszik, mely az önfentartás útjainak föltalására segít. Sokan fáradnak a női munkakör kiszélesítése körül abban, hogy a nő munkaerejének minél több szakpályát nyissanak meg. Gazdasági tényezőt látnak benne s a nevelés, különösen az iskolai nevelés is részben ehhez alkalmazkodik.

De ez veszélyezteti a nő abbeli készségét, mely minden egyéni erőnek és tehetségnek a család által képviselt érdekek terén való alkalmazásában leli csak meg kielégíttetését. A hivatal sokszor elidegeníti a hivatástól, az életrevalóságot gyakran elébe teszi a jóravalóságnak. A társadalomnak, a közügynek szenteli magát, de fogy vagy megsemmisül az a magas ethikai értéke, melylyel csak a család ruházhatja föl, mely különben az élet gyakorlati követelményei terén is kötelezi a kellő közreműködésre. Oly közgazdasági szerepet, mely erkölcsi jelentőségét nem csorbítja, csak a családiasságot ki nem záró körben találhat; a nevelés erről, midőn önfentartásra képesíti, meg nem feledkezhetik.

A nevelés az ismeretek és a tudomány útján a felvilágosultságra és az igazságra is hivatva van vezérelni vagyis nőkre alkalmazottan arra, hogy elfogulatlanul észrevenni s emelkedett szempontok szerint magyarázni tudják az eléjük táruló jeleneteket. Velük szemben nincs helyén a mondás: a tudomány önczél. Nem adathalmaz és elmélet holt kincse, hanem helyes felfogás és tisztult meggyőző-

dések legyenek értelmi képzésének gyümölcsei. Minden gondolat testet öltve jelenik meg: a szellem és anyag egymásba szőtt jelenségeit meglátni, megérteni, a mi természetesen bizonyos mennyiségű ismereteknek hátterét követeli meg, s velük szemben ítélettel bírni magunktartásának igazolására, a miben az igazságszeretet nélkül el nem lehetünk: mindezt el lehet érni tárgyilagos elvontságú tanulmányok nélkül is. S a családiasság által létrehozott benső közösség fejleszti a tehetséget: észrevenni, mi a való, reális; fokozza az érdeklődést minden iránt, a meddig kiterjed; biztos nyomokra vezeti a felfogást a mindenkit közelről érintő múlt és jövő, tapasztalatok és remények által; s fenköltebb jellemet ád a gondolkozásnak a család erkölcsi alapviszonyaiból merített irányeszmék által.

A nevelés az eszmények iránt lelkesíteni is akar. A mérték, melyet legfiatalabb korunktól fogva az önbirálatban magunkra alkalmazunk, nem általános jellemű, sőt ellenkezőleg a legspeciálisabb meghatározottságu. Kivált nőknél van ez így, a kik nagy mértékben subjektivek s a tárgyilagos gondolkozástól idegenkednek. Ezért az eszmények nagyon változékonyak, mi azonban épen üdvös körülmény, mert tért enged a nevelés jó befolyásának érvényesítésére. A szív és értelem képzését nyomon követi annak az eszménynek is előnyös átalakulása, melyben a lelki életnek belső tapasztalásai a tökéletlenségek salakjától megtisztulnak. A nőnek eszménye alakításánál alapelemül a család szolgáljon, mert ez őket legtovább tartja kötelékeiben, vágyaik és reményeik java része mindenkor arra vonatkozik s szubjektivitásuknál fogva leginkább rászorultak az eszmények változékonyságával szemben a családi élet képzetében rejlő állandóságra.

A nevelés vallásos érzületet is akar teremteni s azon meggyőződések birtokába juttatni, melyeket a kereszténység alapján megindult történelmi fejlődés az ember és emberiség rendeltetésére vonatkozólag közkincscsé tett; e biztos alapra, e pozitivumokra kell építenie a nevelésnek, ha a spekuláczió ködfelhőibe jutni nem akar. A nőnevelés ebben is csak a család tiszta eszméjének szempontjából indulhat ki. Hiszen a kereszténység, melynek istene az emberek atyja, kinek legfőbb törvénye a hosszutürő, megbocsátó, végtelen

szeretet, a családi élet eszméjét, midőn magasabb, világra szóló viszonyok közé emelte, a felfogás minden méltatlan elemeitől megtisztítva, megszentelve, a szellemi élet világító szövétnekévé tette.

A nőnevelés családiassága alatt tehát első sorban oly irányt értünk, mely elkerülve minden egyoldalúságot, öszhangzatban igyekszik tartani a növendék lelkét a család által képviselt érdekekkel s ezen társadalmi alapintézmény jellemző vonásaival, nehogy ezeknek elhanyagolása miatt kisebb-nagyobb foku meghasonlás honosodjék meg benne. Küzd a lelki erők nyilvánulásai bármelyikének túlsúlya, a végletekre hajtott munkafelosztás káros kinövései, a theoretizálás félszegségei, a jellemfejlődés extravagancziái s a vallásosságban a külsőségek kizárólagos kultusza ellen.

De a családiasság magában foglalja az egyének egymásra hatásának bensőségét és mélységét is, melynél fogva közöttük teljes bizalom uralkodik, a titkolódzás az érintkezésből eltünik, a kölcsönhatásokra a legtágabb tér nyílik, a benyomásokkal szemben kellő fogékonyság, de ha nincsenek helyükön, elfogulatlan ellenzés is juthat érvényre, a felsőbb befolyásnak módjában áll elejét venni a kedvezőtlen változásoknak, és pedig kisebb rendű eszközökkel s mindjárt kezdetben: szóval magában foglalja a szabad, de hatékony vezetést is eltürő fejlődésnek föltételeit.

Száműzi a családiasságot a nőnevelésből különösen az a sok fonákság, mely az illem czége alatt jut beléje, midőn ezt lépten nyomon összezavarják a míveltséggel. Míg utóbbi a lelki erők egészséges fejlődését épen megkivánja, addig az könnyen dresszurára ad ösztönt, mely a szellemek valódi kölcsönhatásának útját szegi, s megszüntetvén nevelő és növendék közt az intimitást, legfölebb külső csiszoltságot eredményezhet.

Evvel érdemes dolog bővebben foglalkozni.

Oly nőben, a ki a pallérozott társadalmi formákhoz és a finomabb életmódhoz tud alkalmazkodni, akarja a közönség nagy része a leánynevelés kívánatos eredményét maga előtt látni. Társadalmi állásunkat és mulatságainkat, gondolkozásunkat és szokásainkat, meggyőződéseinket és cselekedeteinket a vagyon és munka ruházza föl bizonyos jelleggel. Ez ellen intézett támadásnál nem egyéb, mit

némelyek a leányoknak nevelése alatt értenek, a mikor oly viselkedésre szoktatják őket, mely nincs összhangzatban életkörülményeikkel, a mikor oly élvezeteket erőszakolnak reájuk, melyekben nem találhatnak igazi örömöt, mert ellenmondásban állanak mindennapi életük legtöbb tényezőjével. Ezen irány hatástalanná tesz minden józan intézkedést, mely valódi női míveltségre vezérelhetne. Az illem divatfogalommá alakúlva át erkölcsiből, már inkább etiquette, semhogy illendőség, s benne az ephemer-elemek megfojtják a lényegeseket: már inkább majmolás, mint a jól vezetett fejlődés virága. Más illemet tartani szem előtt otthon, hol az ember leplezetlenül áll, mással tüntetni a házon kívül, hogy mutatósat lásson a világ, — az *én*nek oly kettéválasztására vezet, mely mellett sem az erkölcs, sem a szép nem számíthat megerősödésre. Az illem nem állhat ellentétben az egyéniség jogaival. Az illemben bizonyos önállóságot követelhetünk, mert ha formái nagyon zsarnokiak, modor sem juthat érvényre, pedig az ebben nyilvánuló eredetiséget nem szabad kizárnia, ha az illem a társas életnek zománczot adó gyakorlati esthetika. Illem nem állhat fen nyugalom nélkül, mely a magatartást biztossá teszi; meg kell alkudnia a vele szemben álló hatalommal, az ember természetével, mely kiegészítő része, s mely különben nyers marad nyilvánulásaiban. Az illemet jobban föntartja bizonyos közönyösség iránta, mint bálványozása. Nem testhez szabott ruhában el nem kerülhető a feszengés, az izgés-mozgás, sőt az ünnepi ruhát is szeretjük levetni, hogy otthoniasan érezzük magunkat. — A mi valónkkal ellenmondásban van, ahhoz állandóan hozzá nem édesedhetünk, mert nem engedi szellemünknek azt a szabad mozgást, mely a grátiákat — s azok az illem nemtői is — le tudja kötni. Illem csak ott lehet, a hol megvan a belső egyensúly; ez pedig nem tűri meg az egyéniség háttérbe szorítását. Az illemformák a társas érintkezés könnyítésére szolgálnak, de vajjon bábok közt? Akkor hiába valók, elvesztik művelődési értéküket. A lelkek benső kölcsönhatása elenyészik, mikor nem a társadalmi és vagyoni körülmények adnak direktivát a viselkedés külsőségeire nézve. — Így nem lesz a nevelésben családiasság.

De a konvinenczionalis formák előtérbe tolása bármely viszo-

nyok közt is megboszulja magát. A ki körültekint, sok nyomára akadhat mai nap. A társas élet fejlődésnek indúlt, de még állapotai nem normálisak, mert formái a túltengés végletén járnak. Az illem oly jelek összesége, melyet mindközönségesen elfogadtak; benne sok a jelvies, czélzásszerű. Nálunk még nem igen honosodtak meg azon áramlatok, melyek ezen formák fölöslegét lassankint elmossák. Ellenkezőleg azon külsőségeket, melyekre nézve egy-egy kör összhangzó képet nyújt, a napirenden lévő társadalmi szétválás mind fontosabb színben tünteti föl. Arra törekednek, hogy életnézetekben, szokásokban az aprólékosságig egyenlőség legyen föltalálható. Türelmetlenség kapott lábra a szabadabb formák tekintetében; meghatározottságuk az első kellék az érintkezésben: társadalmi jelentőségük a kizárólagosságra irányúl. S így bár a szabad mozgás segédeszközei volnának, inkább társadalmi diszononcziákat támasztanak, a közlékenységet gátolják, a jellemek surlódásából támadó bajok kiegyenlítődését nehezítik, a társadalmi szereplésre méltó erőket lekötik. Ezen elharapódzó kórság a családban, a nevelés terén sokat árt: a szülők, kik a társadalmi élet árjába vetik magukat, a gyermeknevelést elidegenednek s ily példa ellen az, a ki hivatásból nevelő, hiába küzd, ha pszichologiai alapon áll is. Ez állapotnak különösen a leánynövendékeknek fogékonysága és naivitása vallja kárát. Izlésük válogatóssá, kényessé, elfogulttá lesz, mielőtt kiképződhetett volna. A mint a derék jellem alapjául szolgáló meggyőződéseket csak az egyoldalúságtól ment komoly értelmi munka s a rokonszenv minden emberi iránt érleli meg, úgy a jó izlést is, mely a modort és illemet szabályozza, csak a friss fogékonyság mindennemű szép iránt hozhatja létre, csak a föltétlen készség e nemű hatások befogadására finomíthatja. A konvenczionális illem sokszor mesterkélt formái pedig ezt senyvesztik, elölik, mikor a zsenge lelket lenyügözik. A gyermek naiv: természetes érzelmeit, gondolatait szabályokra való melléktekintetek nélkül nyilvánítja. S ez a nyiltság ránézve drága kincs, mert ebből fejlődhetik a derült világnézet, az előítéletektől való mentesség, az erkölcsi bátorság az élet komoly feladatainak megoldására, az emberi boldogság. A naivitásból, a természetes állapotból a mesterségesbe való átmenetel azonban válságos és sok nehézséggel jár. Ha erőltetik, pedig

ezt a serkentéstől vajmi nehéz megkülönböztetni, nem átalakítás, hanem idomítás következik be. És sajnos, hogy leánynövendékeknél a gondosabb felügyelet sokszor ezzé fajul. Affektálni kezdenek, óvatossá, körültekintővé lesznek, magaviseletükből számítás, hatásvadászat kezd kiríni. Az illem, mikor a képmutatás jellegét ölti magára, oly öntudatosságot szül, melyben nincsen erkölcsi alap. Meggyökeresedik bennük az a nézet, hogy a társadalom legfőbb kívánsága a kifogástalan viselet, a jó hír megóvása, s nem az erény. Hajlandók lesznek hibáikkal számot vetni s mintegy polgárjogot juttatnak nekik. A tökéletesedés vágya elveszti elevenségét, munkásságát. Szokottá válik a magával való önteltség, s idegenszerűvé az az eszme, hogy csak kötelességét teljesítette, a ki minden tőle telhetőt megtett. A társadalmi érintkezés formáin való zongorajáték, technikai virtuózitás költészet és lélek nélkül, a lelkiismeret könnyű megnyugtatására tanít, a gondolkozás fölszínességére, a nézetek ingatagságára. Ha pedig nincs meg a hipokrizisre való hajlandóság, az illemdresszura még rosszabb hatású szer kiinduló pontjává lesz a lelki élet ruganyosságának elölésében; a növendéket határozatlanságnak, bátortalanságnak, örökös kiskoruságnak dobja oda martalékul. — A chablonszerűségnek magában nincsen képző hatása, átalakító ereje. A természetes embert úgy is megbarátkoztathatjuk a civilizált világ társas formáival, hogy magva romlás, ereje csökkenés nélkül emelkedjék ki eredeti állapotából. Nem kell ahhoz más, mint mérséklet, mely a leánynövendék természetének gondos megfigyelése mellett sem utasít, korhol, igazít folytonosan rajta, — az a bölcseség, mely meg tudja különböztetni az átmenő tökéletlenségeket rosz hajlamok kezdeteitől, — az a lelki emelkedettség, mely megőrzi a szeretetet a növendék iránt ennek hibái mellett is. E tulajdonok az az egyén iránt való azon mély érdeklődésből fakadnak, mely nemcsak elvontan keresztényi szeretet, hanem valami speciálisat is foglal magában, mi a családi szellem kisugárzásaként hat, a mi meggátolja, hogy az egyén a társadalomnak vagy divatnak feláldoztassék.

(B.-Csaba.) Donner Lajos.

EMLÉKEZÉS
A HAJDANI NÖNEVELÉSI MOZGALMAKRA.

Az 1845-ik év nyarán ajánlatot tett nekem *Teleky Blanka* grófnő, hogy vállaljak szerepet az általa czélba vett leánynevelde sikerítésében; azaz vállaljam el abban a vele működést. Én, mint már a Miskolczon állítandó nagyobb leányiskolába meghívott vezértanítónő a grófnő által ajánlott szép és jövedelmes hivatalt nem vállalhatám el, s csupán annyit igérhettem meg a hozzám erősen ragaszkodó úrhölgynek, hogy azon esetben, ha miskolczi meghívóim az általam kért csekély kedvezményekben nem részesíthetnek, akkor a grófnő rendelkezésére állok, és az általa létesítendő nőneveldében szivesen fogok foglalkozni.

A nemes lelkű úrnő ezen nyilatkozatom folytán arra kért, hogy bár mire dűl is el a köztünk forgó ügy, legalább azon időben, míg Budapesten vagyok, legyek az ő vendége.

A szives meghívást elfogadtam azon esetben, ha súlyos betegen fekvő anyám meggyógyul.

Jó anyám 1845 október havában elhalt. Én a grófnő újabb sürgetésére 1846 január havától 1846 julius közepéig az ő vendége lettem; gyönyörű berendezett szobával bírtam pompás szállásán, mely a Széchenyi-téren, a Majthényi házban volt.

Miskolcz megigéré kérelmem teljesítését, így a grófnőtől válnom kellett és lettem a miskolczi felsőbb leánynövelde vezértanítónője.

A grófnőnek ez fájt, mert ő határozottan magyaros szellemben akarván rendezni intézetében az oktatást, az én visszalépésemet veszteségnek tartá.

Fájdalmasan panaszolá, hogy épen rangtársai közt akadnak számosan, kik jóakaratú vállalatát gáncsolják, sőt ellene működnek. Elmondá, hogy még Széchenyi István is arra akarja őt erőszakolni, hogy az általa tervezett nőneveldében *angol* vezérnevelőnő legyen alkalmazva, ha azt óhajtja, hogy a főrendűeknek bizalmát megnyerje. Teleky Blanka a nemesen büszke hölgy ezt egyenesen visszautasítá, s a gróf szinte büszkén kinyilatkoztatá: «Igy ne reményljen a grófnő intézetének állandóságot.»

A nagylelkű grófnőt ez szomorítá, de erős jelleme kész volt megküzdeni rangtársai balitéleteivel, s megnyitá az intézetet 21 szobára kiterjesztett szállásán. Fájdalom, az 1848-ki események miatt ezen jól indult intézet feloszlott. A növendékek szülőikhez tértek, a derék főnevelőnő jószágára vonult.

Teleky Blanka grófnő mielőtt az intézet megnyilt a «*Pesti Hirlap*»-ban felszólítá az érdekelteket, vele rokonszenvezőket akarván nyerni. Számosan voltak, kik nyilt fellépését helyeselték, de sokan azok is, kik gáncsolák, és különösen épen rangosai nem tudtak ezen lépésén megnyugodni. De ellenben voltak, kik rajongva dicsőíték a nagy honleányt, és pár költőnk szépen éneklé meg egyikmásik lapban. Én — ki személyesen ismerém a derék hölgyet — sem mulaszthatám el, hogy nyilvánosan ne szóljak a keletkező intézetről és hogy mentől több tekintélyt szerezzek mondataimnak, a czikk alá, mely az *Életképekben* jött ki (talán 1846-ban), *Tóth István* férfi nevet tettem. Ide csatolom a nemes grófnő lelkes «*szózatát*», mely a «*Pesti Hirlap*» 1845. évi 587. számában «egy főrendű hazafi» aláírással jelent meg s a magam czikkét, mely «*visszhang*» volt arra. Szolgáljanak annak bizonyságául, hogy már félszázad előtt is történtek mozgalmak a nőnevelést illetőleg. A multat ismerni szeretőket talán érdekli ennek nyilvánossá tétele.

*

Szózat a magyar főrendű nők nevelése ügyében.

Rég elismert igazság, hogy a nő, a társaság bármely osztályához tartozzék, legczélszerűbben, legtermészetesebben növekedik szoros családi körben, hol az értelmes anya az erény eleven példáját állítja leánya

eleibe, hol tapasztalt atya vezeti gyermekét az ismeretek mezejére, hol szeretett testvérek a tanuló társak. Ezen körben idegen befolyás nem gázol le nemes csírákat; minden tehetség a szeretet éltető sugara alatt önként fejlődik s a boldog gyermekből testi-lelki tökélyekkel díszlő boldog hölgy válik, ki bizonyosan sors adta helyzetének megfelel.

Ha honunk minden leánya ily körülmények közt növekedhetnék, ha a szülők hű szeretete szakadatlan vigyázattal óvhatná a fogékony gyermeki elmét, ha korán ébreszthetné benne az erény s honszeretet világát, akkor nyugodtan nézné a hazafi a növekedő leánysereget, akkor szükségtelen volna nemzeti nevelőintézetekről gondoskodni. De hány főrendű leány részesülhet ezen szerencsében?

A társas élet nálunk, mint mindenütt, zsarnoki hatalmat gyakorol; követelései annál szigoruabbak, annál kikerülhetlenebbek, minél magasabb fokon áll a társaság valamely tagja. Hódolni kénytelen, ki elszigetelve nem akar különczködni. Alig lép ki a főrendű leány a gyermekkorból, alig ismerkedik meg az élet azon részével, melyet az úgynevezett nagy világ szűk körében szemlélhet, már nő, már anya. Maga még fél gyermek, már környezi egy kis csoport, mely testi-lelki jólétet tőle vár. Forró szeretet köti kisdedeihez, társalgási viszonyai azonban, fényes háztartása szünet nélkül elszakítják tőlük. Ovatosan választja cselédét, kire kedvesei első éveit bizza; de a gyermek fejlődik, hű felvigyázat már nem elég, lelki táplálékról is kell gondoskodnia. Fiai előtt szabva az út, melyen haladnak — leányával szabadon rendelkezik az anya; érez talán képességet magában gyermeke nevelését személyesen kezelni; de rabja viszonyainak és nevelőnőt választ. Szerencse, ha jót — mindenesetre *külföldit*; mert magyar nevelőnők képzéséről mi nem gondoskodtunk.

Idegen neveli tehát a magyar főrendű leányt; idegen első vezetője a szellemi világ ösvényein, s legyen bár lelkiismeretes, győzze le erélyesen azon akadályokat, melyek a zajos úri háznál, a fényűzés közepette, fáradozásainak sikerét nehezítik, ruházza fel nevendékét erénynyel, tudománynyal, ügyességgel, mívelt szeretetre méltó hölgyet képezett — de leányt a honnak nem nevelt! Idegen nyelven gondolkodik s szól a magyar leány. Idegen szimpathiák gyökereznek szívében, számkiüzött köréből a magyar szó; magába szívta a hajlékony gyermeki elme az undort ezen német vagy angol ajakon ki nem ejthető s azért «*barbár*» nyelv iránt. Pirul a magyar hölgy, ha mívelt ember magyarul szólítja meg, nem is sejdíti, hogy nemes emelkedett gondolatot fejezhetne ki azon nyelv, melyet csak a szegény alárendelt osztály szájából hallott. Három-négy idegen nyelvben jártas Magyarország leánya; akármely más nemzet történetét, mostani állapotát jól ismeri, — de nemzeti nyelvét nem érti, hona hajdanából nincsenek képei, hazájának jelen küzdelme pedig gyakran mint gúny

tárgya tűnik fel előtte. Legszebb álmai, legforróbb vágyai Párist, Londont varázsolják eleibe, ott tölthetni életét legnagyobb földi boldogságnak képzeli — még csak messzünnen sem jut a dús magyar urhölgynek eszébe, hogy a sors őt ide rendelte, hogy minél nagyobb adományokkal áldá meg őt a végzet, annál több kötelességet is mért reá, hogy minél elhanyagoltabb a haza, annál inkább tartozik minden gyermeke előmenetelén munkálni.

Felvirult valahára azon kor, melyben a sokáig elhagyatott anya, a hon, megtért fiait kebléhez szoríthatja. Nemzeti szellem lengi körül tanodáinkat, élénkebben dobognak a fiatal szívek, midőn a hon javáról vagyon szó s a hazának fiai tettben törekednek testesíteni lelkesedésöket. De hol maradnak a haza leányai?

Körül tekintve a honban, örömmel látjuk ugyan, hogy most sem vagyunk igaz magyar lelkű hölgyeknek híjával. Nemcsak a nemesi főbb karban, mely jobban meg tudá őrízni nemzetiségét, hanem a főrendű nők között is látni olyanoknak újabb meg újabb feltűnését, de ezek most még csak ritka, megszámlálható kivételek, — pedig az egész nemzet minden karbeliét így kellene látnunk, ha az ország nemesebb kifejlődésében gyönyörködni akarunk.

Csak úgy remélünk szebb jövendőt, alapos jobbra fordulást egész állapotunkban, ha elég erőnk és következetességünk lesz gyökerén kezdeni a reformot, azaz: ha családi életünkbe öntünk összhangot nőink nevelésének nemzeti iránya által. — Nem azon hajdani századokat kívánjuk előidézni, melyekben csupán magyarul tudának nádornénkon kezdve a legfőbb orsz. zászlósok nejei; a mostani hölgyvilág tudhasson, tudjon akárhány mívelt oly nyelvet, melynek irodalmaiból lelkének gyöngyeit fűzheti; de tudja ezeket a magyar mellett; a nemzetin folyjon legkönnyebben szólása, honi keblében virradjon vissza azon eltűnt kor, melynek férfiai a magyar nőnek oly törvényes jogi elsőségeket adtak, minőket Európa egy más országa sem az ő asszonyainak; szívéből tudjon részt venni a nő minden új felviruláson; érezze, énekelje a dalt, mint övét, melyet a magyar költő előteremt. S midőn sovárgó lelkünk rokon lélekre talál, midőn üdv s boldogság sejtelme bennünk ébred, ne legyünk többé kénytelenek választani szerelmünk s a hon közt; találjuk társúl hölgyünket nemcsak a szűk házi körben, nemcsak az önséges családi érdekben, hanem a külső élet széles, de gyakran tövises pályáján, tapasztaljuk hölgyünket buzdító barátul, midőn a közjóért küzdünk, imádhassuk benne a szilárd jellemű anyát, ki gyermekeinket a hon díszére s boldogítására neveli!

Hogy e szebb jövendő örökre az óhajtandók között ne maradjon, szükséges figyelmünket a nőnevelésre fordítani, még pedig legelőbb is a

főrendűekére. A főrend vezette tévútra honunkban a nőnevelést, neki kell a zászlót a megtérésre kitűzni. Önként követik példáját a többi rendűek.

Két út nyílik előttünk, melyen czélt érhetünk. Vagy állítsunk intézetet, melyben magyar nevelőnők képeztessenek, még pedig oly szorgalommal, oly figyelemmel a kor követeléseire, hogy tökéletesen pótolhassák azon külföldieket, kik most kizárólag minden főrendű család leányait nevelik. — Vagy ha erélyesebben akarunk fellépni, maguk a főrendű leányok számára nyissunk egy nagyszerű nevelő intézetet, a melyben az anyai nyelvvel együtt a hazaszeretete oltassék a serdülő leányok szívébe, hol a külföld műveltségét a haza iránti kötelesség érzetével egyesítve, tanulhassa a magyar ivadék az idegent becsülni, a hazait forrón szeretni.

Így élesztjük lángra a szunnyadó szikrát honunk elidegenített leányaiban, így adhatjuk vissza őket a nemzetnek, a hazának!

*

Visszhang a magyar főrendű nők nevelése ügyében emelt szózatra.

Örömmel olvastam a *Pesti Hirlap* 587. számában megpendítve, még pedig főrendű egyén által a nőnevelés ügyét. Oly fontos tárgy ez, hogy a hazája előhaladását óhajtó kebelt magasztos kéjjel töltheti el. Az általam érintett értekezéske értelmében különösen kivánatos azt megtárgyalni. Ez a nőnevelést azon komoly nemes oldalról fogja föl, melyről véleményem szerint kell azt megvitatni, ha e haza nőit valódi életkötelességeikre akarjuk képezni.

A lelkes felszólaló vagy nevelőket képező intézet alapítását sürgeti vagy a főrendű hölgyek eddig nem egészen czélszerű nevelése átalakítását szorgalmazza és pedig oly formán, hogy az eddig csaknem kizárólag idegenek által nevelt főrendű nők nevelését úgy kellene irányozni, hogy azok, magyar nyelvük feláldozása nélkül, honosíttatnának a külföld azon valódi nevelésében, melyet eddig nagyon hibásan nemzetiségük elhanyagolásával vásároltak meg a helyett, hogy mint azon nemzetek, melynek alakját akarták elsajátítani, nemzeties érzelműekké lettek volna. Mert tekintsük a franczia nemzetet, nézzük a többi nemzetet, kiket utánozni akarunk, elhanyagolták-e azok nyelvöket s nem az anyanyelven igyekeznek a műveltség szent birtokába juttatni hazájok minden gyermekét? Hidegek-e azoknak előkelői honuk érdekében? És pillantsuk meg saját képünket, magyar előkelők, bálványaink idomára alakultunk-e? és mennyit örököltünk azok formájából? Egy vonást sem a hazájáért elő, nemzetiségét bálványozó francziából, sem a szellemi műveltségben méltán büszke német nemzetéből. És ha a magyar úrhölgy műveltté alakult is külföldies neveltetése által, mily kevés példánk van rá, hogy azt magyar hona, magyar embertársai javára, előhaladására kivánná, tudná kamatoztatni. Az ily műveltség félszeg, mert hiányzik belőle a nemzeties kifejlettség, a haza iránti kötelességérzet, melynek kiválóan a főrendű nők neveléséből sem szabad hiányozni, példájuk százakra sugaroz világosságot vagy borít sötétséget.

Ki a bányák kincseit verembe ássa vagy ládába zárva zsugorgatja, korántsem oly bűnös, mint az, ki lelke műveltségét csak nehány terembe zárkózva, csillogtatja. A magyar úrnők közül nagyon kevés van, ki nem zárta termei zugába műveltsége kincseit és nagyon kevés kamatoztató a nemzet ezrei közt, erre pedig nemcsak emberi, polgári magas helyzete is inti. Vagy talán azt hiszszük, hogy csak a franczia, angol, német stb. mint számra nagy polgárzat lehet büszke nemzetére s csak ott méltó, hogy a főrend nyilvános térre lépve a vele egynyelvű néppel kezet fogva, a nemzet javán együtt munkáljon, a nemzet érdekeit mint sajátját tekintse s annak éljen.

Amerikát egy Franklin, egy Washington tette nagygyá. Hazánk magyarrá nevelt úrnői is legyenek képesek oly fiakat nevelni, kik hazájuk javáért akarnak és tudnak élni. Ez tévedés, teremtőt és emberiséget sertő állhit. Mihelyt a nemzetnek minden tagja nemzetiségéért lehel, művelődésének sikerülésére tesz, épen oly méltó a nemzetek tiszteletére, ha csekély is számra nézve, mint ama nagy nemzetek. Az én hitem szerint nemzet nem azért érdemel tiszteletet, mivel számra nagy, hanem inkább, midőn kicsiny, de mégis nemzetiségét megőrzeni, fentartani, kifejteni elég erős. És pedig minél kisebb nemzet, minél kisebb tetterő képes sikeríteni ezt, ott annál nagyobb szellemerő rejtezvén, még nagyobb hódolatra számíthat.

Hogy pedig a magyar számra is valaha azon nagy nemzetekkel, melyeket eddig bálványoztunk, versenyezhessen, ismét csak magától, nemzeti kötelességének hű betöltésétől függ. Tegyük az eddig csak névre magyar anyákat magyarokká, hogy a magyar nemzedék magyar legyen, ez legbiztosabb eszköz a magyar gyarapítására. A Tisza eredeténél átléphető forráska, de nem szégyenelvén medrébe barátságosan omlani számos folyó, az alföld síkján gőzösöket hintázó büszke folyammá szélesül. Ha nem mulasztják egyesek nemzetünk szélesítésén munkálni nemzetiségünk egykor az alföld síkjaként terül el.

A lelkes felszólaló oly húrt pendített meg, mely minden értelem s érzelem tisztázta kebelben visszhangra talál. Mi érdekelhet bennünket közelebbről korunkban, mint nemzetiségünk, valódi műveltséggel párosult nemzetiségünk terjesztése? Ezen szózat irójának szellemében ez hatályosan ébresztetnék fel szunyadásából. Ha főrendű nő nevelése a felszólaló elve szerint kezeltetik, azon szellemi kincseket, melyeket dús helyzet adta sokoldalú képzettsége ruház rá, hona felvirulására kamatoztatja, nincs nemzet, mely ellen pirulnunk kellene, nincs férfiú, ki őszinte tiszteletét megtagadná a hazája érdekeit sajátjává tett főrendű nőtől.

A meleg keblű felszólaló eszméjének általánosítása tehát egy nemzet helyeslését igényli; pártoltatása oly szükséges, oly sürgetős, hogy az ezt életbe léptetendő lelkes egyén az egész haza forró hálájára érdemes. Sarkaljuk tehát minél többen a szőnyegre hozott fontos ügyet, mert valamint több szem többet lál, több torok hangosabban szól, több toll többet ír, több irat többek által olvastatik, úgy több olvasás több kebelben, több agyban csíráztat eszméket, melyből virúlhat fel a tett.

Véleményem szerint akármely ország valódi felvirágozását csak akkor remélheti, midőn abban a nemzet már alakult. E hon alapítói szinte ezer év előtt kijelölték erős karjaikkal, hol kell nekünk ős törzsökünktől elszakadt keleti népnek alakulnunk, de ez kül- és belviszályok, kül- és belfon-

dorlatok s tévelyek miatt mai napig is csak keletkezésben, akaratban forrong, és mindaddig nem is forrhat nemzeti testté, míg nyelve tarka, jól megértessem, magának a magyar nemzetnek is tarka, mondom, mindaddig, csak foltozgatunk a nemzeti jóléten míg nemzetté nem alakultunk. A nemzet alakításra pedig egyedüli eszköz a nyelv.

Az anyanyelv, művelése átalánosítása azon egyetlen kapocs, mely a társadalom millióit rokonítja, ezt kell tehát művelnünk, ezt kell hazánk milliói birtokába juttatni, hogy azok megértvén egymást, összhangozva munkálhassanak egyéni jólétén, melyből virúland aztán föl a nemzet jólléte. E felszólalás egyedül a főrendű növendékek nevelését tárgyalja és nyomósan fejtegeti, hogy miért sürgetősek ezen osztálynál az átalakulás vagyis az új sarjadéknak oly iránybani neveltetése, hogy azok szellemi képzettségükből semmi esetre se hiányozzék a nemzetiesség. Hanem hogy ebben saját érdeküket lenni megismerjék. Igen helyesen kiált egy helyt a nemes buzgalmú így: «A főrendű nők nevelése vezette tévútra honunkban a nőnevelést nekik kell megtérésre kitűzni a zászlót.» Ez oly szükséges és oly sürgetős, hogy, mint fentebb mondám, az ezen eszmét megpendítő egész hon tapsára, hálájára érdemes. És pedig ezen hármas ok miatt igen kivánatos lenne a derék indítványozó szellemébeni átalakulása a főrendű nőnevelésnek. Először, mert a főrendű növendékeket hazánk igényeit, a magyar főrendű nő magas hivatását nem ismerő idegenek nevelték, kik legjobb szívvel s akarattal is inkább az általuk ismert külföld bálványozását olták növendékük mellébe, mint honuk szeretését, nemzetük jólétén való munkálkodást. Meggyőződésem szerint ugyan a nevelést sem lehet bevégzettnek tekinteni, míg az emberiséget testvérileg ölelő eszmével nincs tisztában a növendék. Ha pedig ezen szent érzelem szilárdítja az emberi kebelt, akkor a nemzet érdekétől — mint a magyar hölgyek eddig tették — nem pártolhat el. Ki az egész emberiség ölelésére műveltséggel bir, az nem mostohaskodhatik hazája iránt. A főrendű nők nevelésének eddigi kezelői nemcsak a nemzetiség, az emberiség ellen is vétkeztek. Szükséges és sürgető végre gyógymódról gondolkozni s komoly intézkedések által ezen vétkezők számát kevesbíteni.

Másodszor sietős a főrendű nők magyar szellembeni nevelése azért is, mivel tapasztalatunk igazolja, mennyire szeret a nagy tömeg a fényes állásnak nyomdokin haladni, még akkor is, midőn ezek tévedeznek. Szükséges tehát a vezércsapatkának oly utat törni, a melyen való haladás egygyé forrásunk czéljára vezet. Ha főrendű kezdi meg az átalakulást, az eddig tévelygésében is őt követni törekvő nagy tömegre varázshatalommal fog munkálni.

A magyar eddig is vagy tévelyből vagy álszeméremből fogadta el a jelenben dívatozó jellemnélküli, kebelt, agyat üresen hagyó, külföldről honunkba megcsonkítva átültetett nőnevelést. Ha főrendű ragad zászlót átalakulásra, oly bűverővel tenyésztend jót, dicsőt nemzetiségünk terén, mint a melegével, világával földünk területén uralkodó nap. Ha főrendű nő gyakorlati nyelven magyar leend, ha neveltetése körül nemzetiség élesztése állíttatik fel elvül, az egész hazának nőnevelése ösztönszerűleg ennek színét fogja viselni.

Igen! Igen! ha a megtérést a magas osztály kezdi, a tévelygők nagy csoportja megtér s a külfölddel nem nyelvi, hanem műveltségi rokonságba lépend.

Harmadszor egész hon által szorgalmazni méltó ügy a felszólaló szellemében neveltetni a főrendű nőket azért, mert, mint mondám, az anyanyelv kifejtése alakít nemzetet. Míg az anyáknak maguknak nincs birtokukban az anyanyelv, addig nem ruházhatják föl gyermekeiket ezen kincscsel, mely azokat egyedül csatolhatja honukhoz, nemzetükhöz. A leendő anyákat kell tehát azon birtokhoz juttatni, mely számukra hazát nyit, mely őket millió testvéreikhez visszakapcsolja.

Még a magyar hölgy magyarrá nincs nevelve, addig ő a föld népének egyikéhez sem tartozó vándor vendég s nem él, csak teng. Mert csak akkor élhet a gyökszám, midőn az őt tenyésztő földből szívta a nedvet. Csak akkor él a nő, midőn a tőle származott ivadékot a nemzeti nagy test erősítésére léttáplálékkal képes ellátni. Ha erre tehetetlen s még csak ezen picziny kötelességnek sem felelhet meg, melyet ezen rövid szó: anyanyelv ír elébe, addig a nemzetnek csupán vendége, nem tagja, addig gyermekeinek nem anyja, csak dajkája.

Tanítani kell a leendő anyákat kötelességükre, beavatni a serdülő leányokat az elhanyagolt, elmellőzött anyai nyelvbe, hogy ne kénytelenüljön egyedül a magyar nép és még a fölött ezen magyar nép színe, műveltje anyanyelvét nem anyjától örökleni, hanem pénzen vásárolni, hogy a magyar nő visszatérhessen azon pályára, melyet egy nemzet hölgye sem hagyott még el, melyről álszeméremből, kaczérkodásból siklott le, melyen egyedül vezetheti gyermekeit hazájuk boldogítására.

Lelkesüljetek főrendű nők! neveléstek ügyében fölszólaló rangtársatok szívreható szavain; ne hangozzék el pusztában hivatott igéje, ragadjátok meg az átalakulás zászlóját, tehetségtek van reá, csak akarat kell. Neveljétek nemzetiesen leányaitokat, mutassátok meg, hogy a valódi műveltség honszeretet nélkül nem létezhetik, mutassátok meg, hogy valamint magyarságtokat nem szükség műveltségtekért feláldozni, úgy műveltségteket sem magyarságtokért. Valódi műveltséget sokoldalú ismeretek fejtenek, ez megvitatott igazság, de óvakodnunk kell okos lényeknek, hogy sokoldalúságunk iránynélküliző tömkelegbe ne tévelyítsen. Hogy sokoldalúságunk tehetetlen morzsákká ne aprózzon.

Midőn a magyar főrendű hölgy műveltsége nemzeties érzelemmel párosul, nemzeti érdekekbeni lelkes részvétben gyümölcsözik, akkor nincs nemzet, mely őszinte tisztelő hódolatát megtagadja tőle.

Korunk főrendű hölgyeinek jutott a dicső pálya otromba előítéletek bilincseit szétzúzhatni. Erőteljes föllépéseket csak siker koszorúzhatja, ti igazolhatjátok nagyszerűen, hogy a magyar nőt épen úgy egyedül anyanyelvén vezethetni a valódi műveltség fokára, mint bármely nemzet hölgyét; mert a nevelés csíraszálait még a kisded keblében benn kell ápolni. Ennek legerősebb, leggyorsabb tenyésztő napja nem kölcsönözött nyelv, hanem az anyanyelv lehet. Ha helyzetetek több nyelvnek tudását igényli, ám kövessétek társadalmi szokásaitok intését, de szem elől sohasem tévesztve létetek valódi irányát, soha szokásaitok pipere-oltárán fel nem áldozva a nemzet érdekét, mely épen úgy tietek mint ti a nemzet sajátjai. Nektek jutott (ha hivatástok nagyságán buzdulni erősek vagytok) az elnemzetlenítetett magyar hölgyseregnek oly példát nyújtani, melyet a történetíró följegyzésre méltatand.

Lehetnek oly egyének, kiknek életfeladatuk minden indítványt gáncsolni, történhető jelenen sem mulasztatik el a taglalásom alá vett felszó-

lalás és irójának gyanúsítása és különösen azon oldalról való bonczoltatása, hogy miért szól kizárólag a főrendű nők neveléséről.

Hogy az értekezést iró gáncsolójának mit válaszolna, azt nem tudom. Az én válaszom ez lenne a nőnevelés ügyében szót emelése után itélve: hogy bizonyosan nem azért tárgyalá kizárólag a főrendű nők nevelésébeni reform szükségét, hogy kizárólag csak a főrendű hölgy tudjon ezután magyarúl, vagy csupán a főrendű nő részesüljön magasabb nevelésben és csupán a főrendű nő érezze hona érdekeit, hanem épen azért figyelteti ezen nagy hatályú osztályt elmulasztott teendőjére a szentbuzgalmú írónő, hogy kikerülhetetlenül azokat hálózza tiszta törekvése, kiket legsürgetőbben akar megtéríteni, s kiknek példaadása által nemzeties nemes tanait ezrek keblében hiszi rövid időszak alatt megfogantatni. Midőn egy úrhölgy tér vissza anyanyelvéhez, hona érdekéhez, akkor százak tértek vissza, mert akarata kormányozza alattvalóit, lelkülete családját, szeszélye fényes terme látogatóit, példája a nemzet azon részét, mely eddig a főrendűt tévelygésében is követni erénynek tartá.

A mint a szózat irójának lelkünk forró üdvözletével adóztunk, úgy legbuzgóbb óhajtásunk közé sorozhatjuk ezen eszme megtestesülését, mig a magyar nyelv s vele a nemzet érdeke a nők, az anyák tulajdonává nem tétetik, addig nemzeti létünkbe vágó igen sok erőlködés hijába vesz el.

Az általam taglalt szózat buzgó iránya nemcsak a magyar nyelvet közbirtokká tenni czélozza, hanem a külföld nem ferdített neveltségét is honosítani vágyik, tanusítja a fölszólaláson elömlő szellem, melynek nem csupán a magyarosításban, hanem a külföld szellemi kincsében is részesítni vágyik a főrendű nők ivadékát, hogy ezek aztán gyűjtött gazdagságukat hazájukban gyümölcsöztethessék.

Azért ti akadható gáncsolók, kik az indítvány főrendű színét kifogásoljátok zugolódás helyett inkább ragadjátok meg az útmutatást: állítsatok nemzeties szellemű nőnevelő intézeteket a nemzet minden osztálya számára; ha mindenben osztályozva áll is Magyarhon népe, legalább nyelvben legyen összhangzó, s ez által érdekben egygyé forrva.

Hitem szerint midőn a lelkes fölszólaló a főrendűek nemzetiesebb nevelését szorgalmazza, nem nemzete s népétől akarja ezen magasabb osztályt elkorlátolni, sőt inkább az eddig nép és úr, fő- és középrend közt állt falat leomlasztva, találkoztatni óhajtja osztályzati különbség nélkül a magyart a magyarral.

Az ég áldja meg a tiszta törekvésű felszólalót és adjon szent szándokát megértő ezreknek keblébe hasonló törekvést, hogy a jövő nemzedék anyja magyar nyelven oktattassék élet kötelességeire; hogy a jövő nemzedék anyjától tanulhassa anyanyelvét, hazája nyelvét.

(Békés.) Karacs Teréz.

A MÁRIA DOROTHEA-INTÉZET.

A Mária Dorothea-egyesület legutóbbi közgyűlésén elhatározta, hogy azon a telken, melyet Budapest fővárosának hatósága ajándékozott számára, mielőbb felépíti intézetét, azt az épületet, mely az egyesület czéljainak megfelelően első sorban munkaképtelenné lett tanítónők, nevelőnők számára nyújt állandó otthont, de a mellett mérsékelt díjért szállása lesz a Budapesten magánosan élő vagy időközönként Budapestre jövő tanítónőknek; végül az egyesület központi helyisége, hol többek között a magyar nőnevelés ügyeért buzgólkodók összejöhetnének s egy közvetítő intézet is létesülne állás nélkül levő tanítónők s nevelőnők számára.

A Mária Dorothea-intézet Pucher József építész terve szerint, melyet folyóiratunk jelen füzetében mutatunk be, kerekszámmal 30,000 forintba kerülne. A kerítés, parkirozás, első berendezés e mellett szintén igénybe vesz egy pár ezer forintot. Mind erre fedezetül az egyesületnek jelenleg mintegy 15,000 forint készpénze van s az a másfélezer forint, mely összeget Bischitz Dávidné alelnök a jótékony Hirsch bárótól nyert a mult évben tervezett ideiglenes helyiség bebútorozására. Az egyesület jelenlegi vagyona tehát mintegy felét teszi a Mária Dorothea-intézet felállítási költségeinek, pedig világos, hogy a 2 frt tagdíjból befolyó évi jövedelem az intézet fentartási kiadásait soha sem lesz képes fedezni s legalább a jelen vagyonnak megfelelő tőkével kell még rendelkeznünk, hogy annak fenmaradása némileg biztosítva lássék. Igaz, hogy az építész előnyös feltételek alatt hajlandó az építési költség felét az egyesületnek előlegezni s így az intézet falainak felállítása már most sem ütközik nehézségekbe: de tekintetbe véve, hogy ez adósság törlesztésére a tagdíjak egészben sem volnának elegendők, az intézet

felépítése ily feltételek alatt teljesen egyenlő volna az egyesület működésének tökéletes megbénításával.

Mindezt tekintetbe véve elhatározta az egyesület, hogy magának az építésnek megkezdése előtt appellál a nagy közönség áldozatkészségére s az adakozások mérvétől teszi függővé az építés megkezdését. Zirzen Janka elnöklete alatt külön gyűjtő bizottságot küldött ki e czélból az egyesület oly meghagyással, hogy a nyári szünidők multával teljes erővel s minden eszközt megragadva igyekezzék lehetőleg nagymérvű ágitácziót kezdeni meg az egyesület javára.

A bizottság — habár a közgyülés ideje óta számos egyesület fordult a nagy közönséghez s különösen az alföldi vízkárosultak, valamint Eperjes s más városok elégése folytán nálunk csaknem szokatlan nagy gyűjtés rendeztetett a közönség között — nem akarta ez évről elodázni feladatát s szeptember havában közel 20,000 példányban kibocsátotta körlevelét a nagy közönséghez. Ez a körlevél, melyet a Mária Dorothea-intézet képe díszit, a következőleg hangzik:

Az örök szeretet nevében.

A Mária Dorothea-egylet, mely Mária Dorothea Ő Fensége védnöksége alatt a magyarországi tanítónők, gyermekkertésznők, nevelőnők, zongora- s nyelvmesternők, egyszóval a hazánkban tanítással és neveléssel hivatásszerűleg foglalkozó nők anyagi és erkölcsi érdekeinek megóvása s fejlesztése végett 1885-ben alakult, Budapest fővárosában egy a fővárosi hatóság által e czélra díjmentesen felajánlott telken «Mária Dorothea-intézet» czím alatt külön épületet akar emelni, mely egyedül élő szegény és munkaképtelen volt tanítónőknek és nevelőnőknek otthont biztosítson és egyuttal központja legyen a magyar nevelőnők törekvéseinek, az a hely, a honnan a legilletékesebb egyének egyesült erővel emelhessék fel szavukat a nemzeti lét egyik legfontosabb feltétele, a nemzeti nőnevelés reformja érdekében.

A Mária Dorothea-intézet tervezetének megvalósítása mintegy harminczezer forintba kerül. Tagtársaim nevében én, mint ez idő szerinti elnöke, kérek fel mindenkit, kihez jelen soraim eljutnak: adakozzanak és gyűjtsenek.

Ne utasítsa vissza senki kérelmünket, hacsak krajczárok lesznek is, a mit körülményei folytán e czélra adhat; ne legyen közönyös ügyünk iránt, míg akad egy ismerőse, kivel czélunkat és törekvésünket meg nem

ismertette; ne legyen habozó s ingadozó; fillére s ügybuzgalma a magyar közművelődés érdekét mozdítja elő, az általa elért eredmény, bár csak porszemként, az örök szeretet nagy munkáját fogja gyarapítani.

Először fordulnak most a magyar tanítónők segítségért a magyar társadalomhoz. Első izben kérnek gyámolítást azok, kikre bizatott a magyar nők és a leendő magyar anyák nevelése. Kérelmünk anyagi helyzetünk javításával kapcsolatban a nemzeti nőnevelés reformját terveli, a magyar faj és a magyar állam fenmaradása s felvirágzása egyik feltételének akarunk szolgálni azzal az épülettel, mely nemcsak humanisztikus intézet lesz, de egyuttal a nemzeti nőnevelés ügyével foglalkozók közös érdekből származó szoros összetartó kapcsa.

De lenne bár a «Mária Dorothea-egylet» kizárólag humanisztikus intézmény, közel 10,000 nőből álló testületnek, mely életét a tanítás s nevelés nemes czéljának szentelte, joga van ily kérelemmel járulni a magyar társadalomhoz. Nemcsak joga, de kartársai iránt való kötelessége is. S van okunk remélni, hogy a magyar társadalom meg fogja hallgatni kérésünket. Mert az önerejére utalt művelt nő, mint tanítónő a legfárasztóbb terheket veszi magára, s gyönge szervezetének megfeszített erejével küzd a társadalom érdekében, tűr s szenved éveken át nemes hivatása teljesítésében. S mennyi lesz közöttük agg napjaiban egyedül s elhagyatva, midőn a gyenge testben lakott erős lélek is hanyatlik, hánynak lesznek elválhatlan kísérői az egyedüllét s a nyomor!

Adakozzunk. Állítsuk fel a Mária Dorothea-intézetet, megpihenő helyét a szegény elhagyatott, volt tanítónőknek, és egy közművelődési templomot, mely társadalmi életünk egyik legszebb és legkényesebb kérdését, a nemzeti nőnevelést, ápolja és erősíti meg. Bizalommal kérek fel mindenkit, kihez jelen soraim eljutnak: adakozzanak és gyűjtsenek.

A magyar tanítónők egyik legkitünőbbike, a legelső állami nőnevelő intézet igazgatója Zirzen Janka úrhölgy volt kegyes egyesületünk pénztárának kezelését elvállalni s az ő neve elég biztosíték, hogy a Mária Dorothea névvel díszített egyesület részére gyűjtött pénz rendeltetésének megfelelően fog felhasználtatni. De e mellett minden egyes küldeményt, bár csak krajczárokból álljon, háromszor nyugtázunk: a «Nemzeti Nőnevelés» czímű havifolyóiratban, a gyűjtőknek küldött levelező lapon s a Mária Dorothea-intézet felállításakor kiadandó emlékkönyvben.

Az örök szeretet nevében ismétlem kérő szavamat: adakozzanak és gyűjtsenek! Budapesten, 1887. augusztus hóban. A «Mária Dorothea-egyesület» nevében: Báró Nyáry Adolfné, elnök.

A nagy szünidőket is értékesíteni akartuk s ezért már a körlevél szétküldése előtt junius hó végével mintegy száz magasabb

leány-nevelőintézetbe s részben magánosokhez küldtünk szét tizkrajczáros gyűjtőíveket s a leány-nevelőintézetekhez oly kérelemmel, hogy azokat a tanév végén önként vállalkozó növendékek között szétoszszák s felkérjük őket, hogy az új tanév kezdetén számolva gyűjtéseikről az igazgatóságok útján együttesen küldjék be a Mária Dorothea-egylet gyűjtő-bizottságához. Mivel mindenkitől csak tizkrajczárokat kértünk s mivel ily ívekből háromezernél többet küldtünk szét (részben nagyobb fürdőkben tartózkodó egyénekhez), e gyűjtés eredményétől sokat várunk. Nehány már a szünidő alatt beérkezett adomány közlését mai füzetünkben kezdjük meg, óhajtva s remélve, hogy a folytatás, melyet közelebbi számunk hoz, sokkal fényesebb lesz. Megemlítjük, hogy a budapesti állami felsőbb leányiskola igazgatója Berecz Antal külön körlevél mellett küldte két íveinket tanítványai szülőinek s más ismerőseinek.

A gyűjtésnél első sorban természetesen a tanítónőkre s tanítóegyesületekre számítottunk. Minden tanítónő s kisdednevelő, sőt egyes magánnevelők is, a mennyiben czímök tudomásunkra jutott, a gyűjtőívek mellett a következő körlevéllel szólíttattak fel a szives közreműködésre:

A magyar tanítónők s nevelőnők szives figyelmébe!

A közös érdekeink előmozdítása végett alakúlt Mária Dorothea egyesület nehány évi fennállása óta oly szép sikert képes felmutatni, hogy ma már a tervezett «Otthon» felépítésére is lehet gondolnunk. Budapest főváros tek. hatósága jelentékeny telket ajándékozott e czélra s egyesületünk alaptőkéje a 30,000 forintra tervezett építési költségnek ma már mintegy fele részét teszi. Az egyesület mindennek daczára lehetőleg nem akarja kölcsön útján tett építkezés által más irányú tevékenységét megbénítani s ezért alulirott gyűjtő bizottságot küldte ki, oly feladattal, hogy az építésre szükséges összegnek legalább egy részét társadalmi úton szerezze be.

Feladatunknak megfelelően megteszünk minden lehetőt. Az általános adakozásra szóló felhiváson kívül, melyet több ezer példányban küldünk szét ügybarátoknak s melyből ide is zárunk egy példányt, tizkrajczáros gyűjtőíveket bocsátunk ki a felsőbb fokú leányiskolák s tanítóképző intézetek növendékei számára, megkeressük a hatóságokat s pénzintézeteket, lépéseket teszünk sorsjáték s tánczmulatságok rendezésére, felszólítjuk a hazai fürdőkben mulató hölgyeket, hogy e czélra tombolákat s majálisokat

hozzanak létre, természeti adományokat kérünk az épülő intézet felszereléséhez, alapítványokért keressük meg a főurakat s pénzembereket s mindedenekfelett gondoskodunk arról, hogy a sajtó ügyünket melegen karolja fel.

Mind e törekvésünk azonban csak abban az esetben sikerülhet, ha a magyar tanítónők, gyermekkertésznők, zongora- s nyelvtanítónők s nevelőnők megértik azt, hogy ez az egyesület az egyedüli s első támasza az ő érdekeiknek, hogy nem egyedül az «Otthon», mely utóvégre is csak igen kevésnek ad menedékhelyet, de a vele egybekapcsolt törekvés s buzgalom az, mely a magyar tanítónők s nevelőnők erkölcsi és anyagi helyzetét emelni fogja s emelni képes. A Mária Dorothea-egyesület az alapkő, melyen a magyar nők e tekintélyes társadalmi osztályának szebb jövője nyugszik s az az egyesület, mely nevét az országszerte szeretett főherczegi házzal volt szerencsés egybekapcsolni, s melynek alig egy év alatt félezret meghaladó tagjainak sorában a társadalom annyi kitünősége vesz részt s igen sokan tevékeny részt is, az az egyesület — mondjuk — törekvéseivel s sikereivel a magyar tanítónők s nevelőnők érdekeinek biztositéka és sikere, avagy ellenkezőleg azok sülyedése lehet. Ne feledje egyetlen magyar tanítónő s nevelőnő se, hogy az a szép sikerrel megindult mozgalom közvetve az ő érdeke is, ne feledje el, hogy minden egyesnek kijut a dicsőségből, de kijut egyuttal a felelősségből is és nincs oly elhagyatott szegény tanítónő, ki legalább buzgalmával ne támogathatná közös ügyünket.

Közel 10,000 nő él e hazában, hivatásszerűleg foglalkozva tanítással s neveléssel. Ki merné állítani, hogy volna egyetlen is, ki, ha a szó szoros értelmében krajczárokat kellene is összeszedniök, két-három forintot e czélra nem volna képes összegyűjteni és szükséges-e magyaráznunk, hogy magában e gyűjtés eredménye elegendő volna felépíteni nyomorban sínlődő társaink menedékhelyét s alapját vetni meg a magyar tanítónők és nevelőnők segélyalapjának.

Kérve kérjük Kegyedet is, kihez e körlevelet most elküldöttük, vegye szivére a dolgot és igyekezzék ügyünket előmozdítani. A mellékelt gyűjtő ivekhez hasonlókat ismerőseihez, ha a czímeket megküldeni szives lesz, bármennyit küldhetünk. Ha intézetében vagy növendékei között akadnak olyanok, kikre tizkrajczáros iveket lehetne bízni, küldünk. Keressék meg a lelkészeket, jegyzőket s más tekintélyes egyéneket, hogy ők is gyűjtsenek; a hol működvelő társaságok vagy más jótékony czélokra adakozni kész egyesületek vannak, buzdítsák őket, hogy e czélra is rendezzenek mulatságokat s mindenekfelett szerezzenek új egyesületi tagokat, kiknek tagsági díja a jövőre nézve is hasznos.

Nincs oly nagy dolog, a mit erős akarattal kivívni ne lehetne. A hallei világhirű árvaházat, mely ma milliókra menő tőkéjével és egész kis várost képező jótékony intézeteivel évenként száz és száz szerencsét-

lennek szomorú napjait teszi vidámakká áldást nyújtó sugaraival, Francke 7, mondd hét tallérral kezdte meg. Nálunk már megvan az alap, fényesebb és biztatóbb, mint legtöbb új egyesületé; mivé lehetne ez, ha csak egy pár száz tanítónőt szállana meg a humanizmus ily apostoli érzelme, ha csak maguk az érdekelt tanítónők s nevelőnők éreznék át, hogy ez az ügy az ő ügyök!

Ne feledje el Kegyed, hogy az akarat mindenható s nincs oly elhagyatott vidék, hol legalább morzsákat összeszedni nem lehetne. Mi bizalommal fordulunk Kegyedhez, ne engedje, hogy e bizalomban csalatkozzunk. Legyen erős és buzgó a tanítónők és nevelőnők kara ez alkalommal, legyünk egyek mindannyian s eljön az idő csakhamar, midőn a Mária Dorothea-egyesületet büszkeséggel fogja emlegetni a magyar társadalom és e büszkeségben része lesz minden egyes magyar tanítónőnek.

Csak legyen meg az akarat és buzgalom s Isten áldása lesz munkánkon. Budapest, 1887. augusztus hóban. A Mária Dorothea-egyesület gyűjtő bizottsága: Zirzen Janka elnök. Boldizsár Piroska, György Aladár, Héder Sándorné, Sárcsevits Betti gyűjt. bizotts. tagok.

Az egyes tanítókat megkeresni feleslegesnek tartottuk, de mindazok, kik az Eötvösalap s árvaház felvirágoztatása körül érdemeket szereztek, valamint a nagyobb tantestületek vezető tanítói külön gyűjtőíveket kaptak s ezenkívül a gyűjtőívek mellett az összes hazai tanítótestületeknek küldtünk egy-egy ajánló körlevelet, mely így hangzik:

Mélyen tisztelt Elnökség!

A magyarországi tanítóegyesületek egyik legfiatalabbika, a Mária Dorothea-egyesület, rövid idő alatt országos nevet s tekintélyes vagyont volt képes szerezni. Hazánk egyetlen tanítóegyesülete sem dicsekedhetik, hogy oly kiváló védnöke van, mint a mienk, Magyarország szeretett nádorainak nemes utóda, s minket ért a kitüntetés, hogy az ország első törtörvényhatósága, Budapest főváros, egyhangulag s habozás nélkül több ezer forint értékű nagy telket ingyen bocsátott rendelkezésünkre.

Egyesületünk elhatározta, hogy e telken közadakozás útján a magyarországi tanítónők, nevelőnők, gyermekkertésznők, egyszóval a hazánkban nevelői pályán működő nők számára otthont építtet és e czélból a mellékelt felhivást bocsátotta ki.

Kartársi bizalommal s a magyar tanítói testület jól értett önérzésére hivatkozva fordulok most a tisztelt elnökséghez, hogy ügyünket az egyesület gyűlésén tárgyalni s gyűjtésünket — esetleg külön gyűjtőbizottság alakításával — előmozdítani szíveskedjék. Örömmel veszszük, ha a t. egyesü-

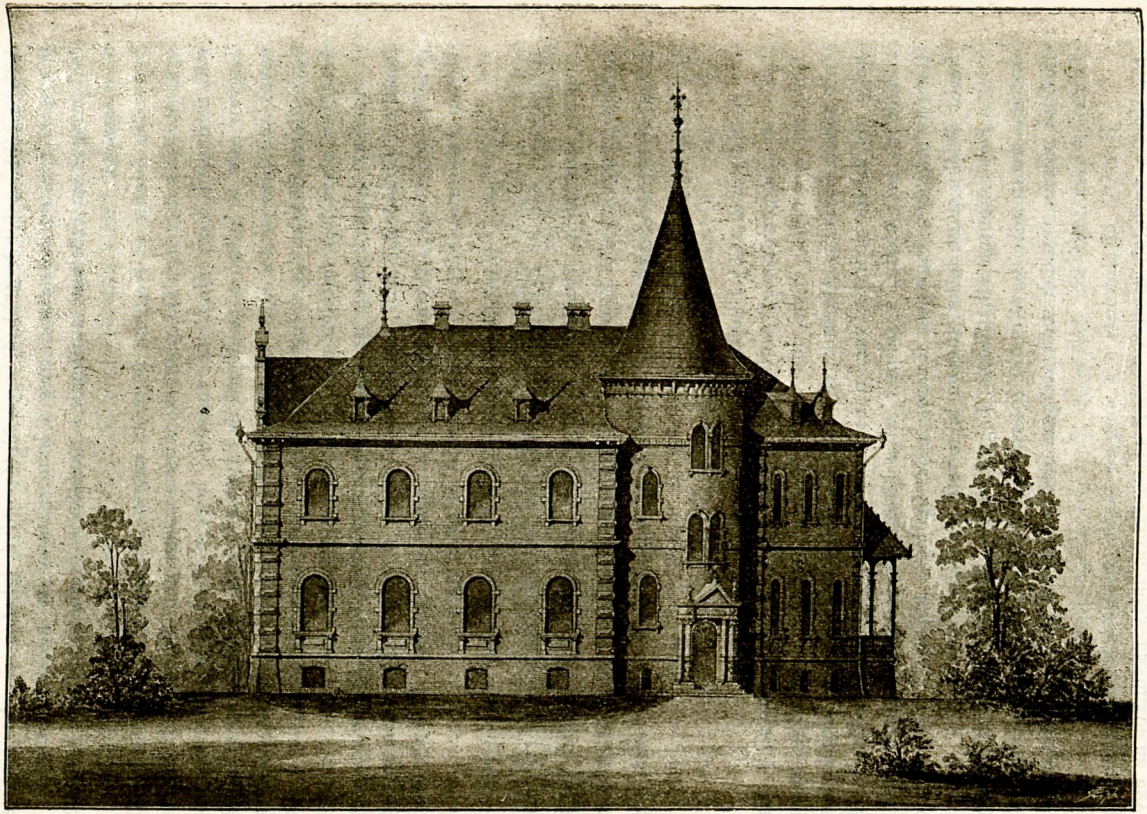

A MÁRIA DOROTHEA INTÉZET. (PUCHER JÓZSEF, ÉPÍTÉSZ TERVE SZERINT.)

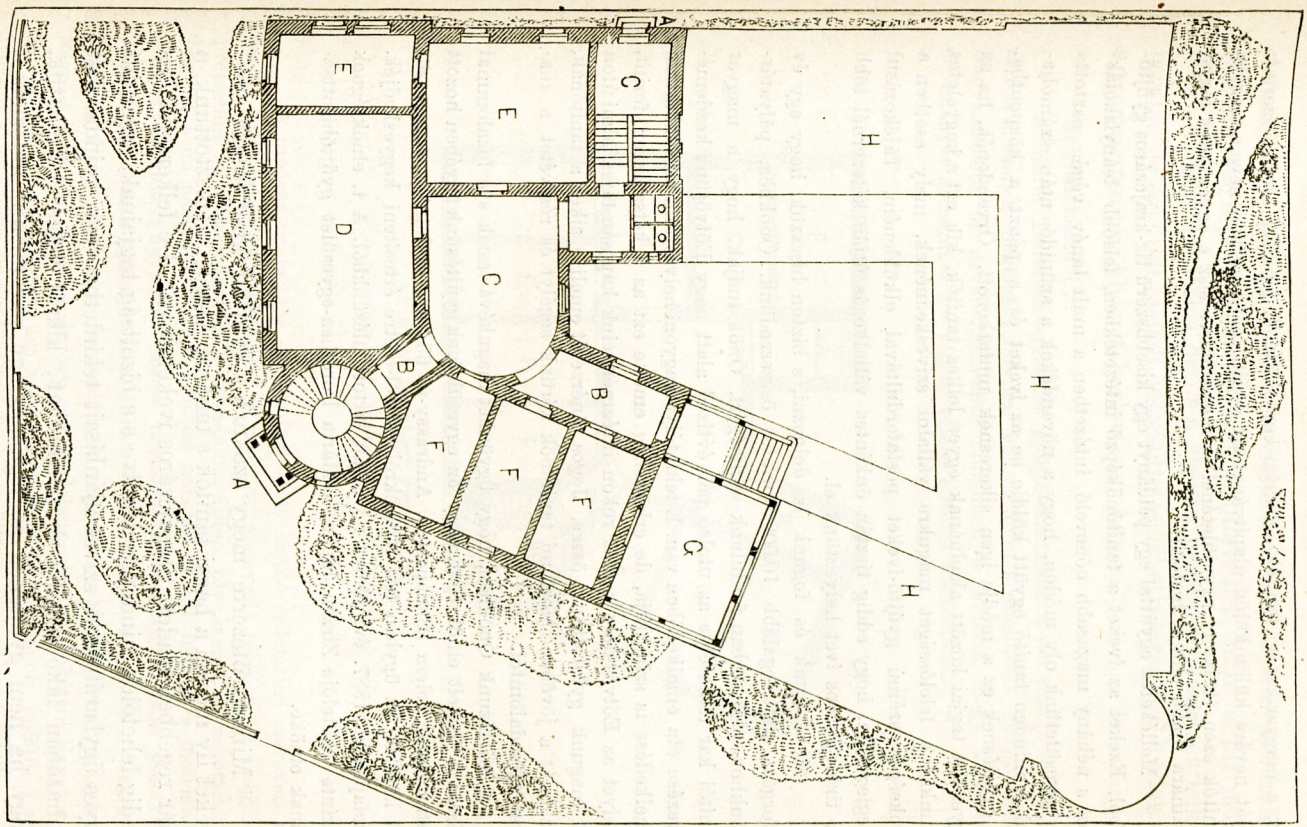

A KERT S A HÁZ FÖLDSZINTJÉNEK ALAPRAJZA.

(*A.* Bejárat. — *B, B.* feljárat, folyosó. — *C, C.* előcsarnok. — *D.* Ebódlő. — *E, E.* Gondnoknő szobái. — *F, F, F,* lakószobák. — *H.* Udvar, kert.

let, a magyarországi tanítók árvaházi egyesületénél fennálló szokás szerint, saját nevére külön-külön alapítványokat gyűjt, mely esetben neve a magyar tanítók ezen jótékony egyesületénél is megörökítve lesz s egyesületök tagjai számára újabb előnyt biztosít.

Mellékelek egyúttal egy példányt egy kisebbszerű tiz-krajczáros gyűjtőívből. Ezeket az íveket a tanítónőképző intézetekben, felsőbb leányiskolákban s néhány magasabb nőnevelő intézetben a mult tanév végén osztotta ki egyesületünk oly módon, hogy a növendékek a szünidő után számoljanak s minden tanító együtt küldje be az íveket és a pénzt a központba. A gyűjtésnek ez a módja igen sikeresnek mutatkozott. Örvendenék, ha az egyesület tagjai között akadnának egyes lelkes tanítók, kik ezt a kegyeletes munkát s felelősséget magukra vállalni sziveskednének, mely esetben a szükséges számú gyűjtő-íveket postafordultával elküldeném. Tájékozásul megjegyzem, hogy eddig tisztán önkéntes vállalkozás útján kétezernél több ily tizkrajczáros ívet helyeztünk el.

Mi akarunk és fogunk is dolgozni, s bizton hiszszük, hogy egy év leforgása alatt legalább 10,000 forintot összeszedünk. Önökhöz, pályatársainkhoz, első sorban fordulunk segítségért. Önök tudják, hogy a magyar tanítói kar tekintélye az utolsó pár évtized alatt nagy Eötvösünk kezdeményezése óta emelkedőben van. E tekintélyt vagyoni helyzetünk tagadhatatlan emelkedése is szilárdítja, de erkölcsileg emelte ezt az a kétszázezer forint, melyet az Eötvös-alap s más rokon intézményeink kapcsán társadalmi úton mi magunk gyűjtöttünk össze. Jogos önérzetét emeli e siker a tanítónak, bizalmát a jövőben. Most mi tanítónők kérünk segélyt és részvétet a magyar társadalomtól.

Mi bizunk Önökben, hogy ügyünket magukévá teszik s e bizalommal kérem a tisztelt elnökséget, hogy az egyesületnek gyűjtésünk ügyében hozott határozatait velem (Budapesten, Andrássy-út 65. sz.) tudatni, s az egyesület körében ez ügyben tett lépésekről esetről-esetre értesíteni kegyeskedjék. Budapesten. 1887. évi junius hó 28-án tartott ülésünkből. A t. elnökségnek őszinte tisztelője Zirzen Janka, a Mária Dorothea-egyesület gyűjtőbizottságának elnöke.

Mintegy ötezerre megy azoknak a gyűjtőíveknek száma, melyeket ily módon a hazai tanítók s tanárok között szétosztottunk, a már régebben kiadott tizkrajczáros íveken kívül. De felkerestük, és pedig lehetőleg mindenre tekintve s a bizottság tagjainak, valamint egyes ügybarátoknak szives ajánlásait tekintetbe véve, mindazokat a hazában lakó intelligens polgárokat, kikről joggal feltehettük, hogy ha nem gyűjtenek is, legalább egy pár forintot áldoznak a

nemzeti nőnevelés ügyének előmozdítására. Külön körlevelet mellékeltünk még a protestáns lelkészek gyűjtőíveihez, mint a kit nemcsak a tanügy hivatalos őrei s a magyar nemzet fejlődésének lelkes barátai, de egyúttal családi összeköttetéseikkel is legközelebb állanak a magyar tanítónőkhöz. A körlevél így hangzik:

Nagytiszteletű Úr!

A Mária Dorothea-egyesület gyűjtő-bizottsága f. évi junius hó 28-án tartott ülésének megbízása folytán, bátorkodom a mellékelt gyűjtő-íveket Nagytiszteletű úr nevére címezve elküldeni, s felkérni, hogy a gyűjtés eredményét deczember hó végéig velem közölni méltóztassék.

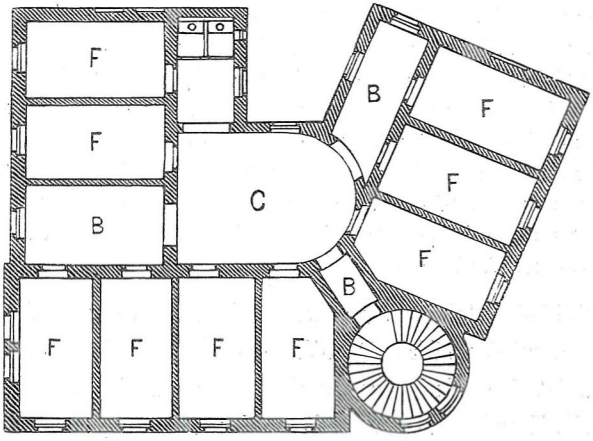

AZ ELSŐ EMELET TERVRAJZA.

B. Előszobák. — *C.* Társalgó. — *F—F.* Lakószobák.

A magyar protestáns egyház tagjai oly kiváló érdemeket szereztek a hazai közoktatásügy s különösen a nemzeti nőnevelés terén is, a magyar protestáns lelkészek hivatása s társadalmi állása oly szoros összeköttetésben áll a mi pályánkkal, hogy valóban habozás nélkül merjük a mellékelt íveken ismertetett ügyünket becses pártfogásába ajánlani, s nem kételkedünk, hogy annak sikere is lesz. Abban az esetben, ha a mellékelt tizkrajczáros gyűjtő-ívekből akár érettebb korú iskolások, akár tanítónői pályára készülő leánykák között még egy párt el lehetne helyezni, kérem Nagytiszteletű urat, kegyeskedjék azt velem egyszerű levelezőlapon tudatni s az ívekből a szükséges példányszámot postafordultával azonnal elküldöm.

A szeretet égi tanának hirdetői bizonynyal megértik a mi szavunkat, midőn nemesebb érzelmükre hivatkozva, azoknak gyámolítását kérjük, kik életüket egy nemes hivatás, a nevelés ügyének szentelték. Ezek gyámolítására kérjük fel Nagytiszteletű urat s társait, remélve, hogy élénk emlékezetében áll még egy-egy szomorú, de fájdalom! oly gyakran előforduló kép, midőn a szerény anyagi viszonyok között élt protestáns lelkész özvegye s leányárvái a tanítónői pályán kerestek menedéket. A magyar protestáns lelkész, ki a Mária Dorothea egyesület érdekében buzgólkodik, önérdekét mozdítja elé, hiszen nincs megírva sehol, hogy néhány év alatt szerettei vagy közeli rokonai közül nem akad valaki, ki az egyesület jótékonyságát kénytelen igénybe venni.

De nemcsak a humanizmus hivatásszerű apostolait, hanem egyúttal mint a magyar nőnevelés fontosságát átérteni képes férfiút, keressük meg jelen kérelmünkkel Nagytiszteletű urat. Nem várunk jelentékeny összeget, de kérjük, ne tagadja meg tőlünk a krajczárokat s mindenekfelett hatásos közreműködését, hogy a mellékelt ív a presbyterium tagjai s más buzgó egyháztagok közt köröztessék. Ezer s ezer helyről nyerhető krajczárok elmaradását nem pótolhatja egy pár ritka nagyobb adomány.

Kérelmemet megújítva maradtam Nagytiszteletű Úrnak Budapesten, 1887. évi junius hó 28-án őszinte tisztelője Zirzen Janka, a VI. ker. áll. polg. isk. tanítónő- és nevelőnő-képző intézet igazgatója, mint a gyűjtőbizottság elnöke. (Andrássy-út 65.)

Gyűjtésünk tehát megindult s folyamatban van. A «Nemzeti Nőnevelés», mint a Mária Dorothea-egylet hivatalos közlönye, folyvást jelentést fog adni olvasóinak s az egyesület tagjainak annak folyamáról. Egyelőre csak annyit emelünk ki, hogy a gyűjtési munkálatok az Andrássy-úti tanítónőképző intézet helyiségében eszközöltetnek, hol az intézetnek számos tagja vesz részt e kegyeletes munkában, de legtöbbet fáradtak Beck Irén, Csengery Lenke és Schober Hermin fiatal tanítónők, kik két hónapon át napról-napra órákat töltöttek azzal, hogy a gyűjtőívek pontosan czímeztessenek s könyveltessenek el. Valóban kevés országos gyűjtés volt eddig, melynek megindítása s keresztülvitele ily nagy pontossággal történt volna s hol minden gyűjtőív oly gondosan elkönyveltetett.

A gyűjtő bizottság a gyűjtőívek szétküldése s hirlapok útján terjesztése elintézésével a pénzintézetekhez s hatóságokhoz fog fordulni, hogy a Mária Dorothea-egyesület az évi mérlegek lezártával ne legyen elfeledve tisztán azért, mert nem kopogtattunk. Mi, mint

gyűjtő bizottság, megteszünk minden lehetőt, hogy a gyűjtés sikerüljön s bízunk az eddigi eredményben s egyes kedvező jelekben, hogy sikerülni is fog s a Mária Dorothea-egyesület választmánya már rövid idő mulva habozás nélkül fogja kimondhatni, hogy a nagyfontosságú intézet építését tavaszszal kezdjük. Ugy legyen.

(Budapest.) György Aladár.

A NŐK EÖTVÖS ÉS KEMÉNY REGÉNYEIBEN.

(Első közlemény.)

Mintha hiányzanék a kedv vagy a tehetség nagyobb szabású művek megalkotásához, többnyire csak novellák, kisebb elbeszélések, rajzok kerülnek ki újabb íróink tollából, és ha meg is jelenik egy-egy új regény, az bizony nem igen állhatja ki a versenyt sem a külföldi regényirodalom kitünőbb termékeivel, sem a hazai régibb nagy írók műveivel.

Még most is ott állunk regények dolgában, a hol 20—30 évvel ezelőtt; ha jó magyar regényekről akarunk beszélni, még ma sem említhetünk mást, mint Jókai, Eötvös, Kemény munkáit. Ezek sem kifogástalanok, de legalább birnak olyan kitünő oldalokkal, melyek elfelejtetik a hiányokat, és különösen Eötvös és Kemény olyan írók, kikkel nem csak a könnyebb elméjű, az olvasás által csak mulatni és szórakozni kivánó, hanem a komolyabb gondolkozású és az olvasmányban mélyebb szellemi élvezetet kereső egyének is gyönyörrel foglalkozhatnak.

Legyen szabad e két nagy írónkról e helyen egynéhány megjegyzést tennem.

Ha a tárgyakat tekintjük, melyeket feldolgoztak, úgy találjuk, hogy Eötvös többnyire saját korának társadalmából vette tárgyait, és így inkább irányregényeket írt, mig Kemény a történelem tárházából merített és rég letünt korokat fest. Eötvös csak egy történelmi regényt írt, a mely irodalmunk egyik legbecsesebb műve, de hiányzik benne az a szigorú tárgyilagosság, mely Kemény e nemű munkáit kitünteti. Eötvös mindenhová beleszövi mély reflexióit és a történelmi események festésénél túlságosan előtérbe tolja a szereplő személyek szívtörténelmét.

Hivebb korrajzokat mint Kemény nem írt senkisem. Híven ragaszkodik a történelmi igazsághoz, és a személyek jellemét nem másítja meg annak kedvéért, hogy rokonszenvesebbek vagy érdekesebbek legyenek a regényben. Dózsa Eötvösnél egészen rokonszenves alak, kit csak a körülmények sodornak végzetes helyzetébe és mint gyenge, de jó ember van feltüntetve, ki a vérontásban épen nem leli kedvét és legkevésbbé sem vágyódik hatalomra és vagyonra.

Báthori Zsigmond Kemény megvilágításában is csak ugyanaz a gyanakvó, szeszélyes, ingatag, határozott elvek nélküli ember, mint a milyennek a történelemből ismerjük, csakhogy a regényben megtaláljuk e jellem indokolását is.

Eötvös a történelmi regényben aránylag többet szól azon személyekről és epizódokról, melyeket saját fantaziája teremtett, mint a történelmi főeseményekről és főszereplőkről. Keménynél ennek épen ellenkezőjét tapasztalhatjuk. A «Zord idő»-ben pld. a Zápolya halála utáni állapotok, Buda elfoglalása a főtárgy; ezt világítja meg az író és részletezi a legaprólékosabban és az e nagy nemzeti drámával együtt lefolyó családi tragédia is csak a kor közelebbi jellemzésére szolgál.

Ha modern társadalmi regényeiket vizsgáljuk, azt találjuk, hogy Eötvöséiben kevés a cselekvény és hogy a lelki állapotok festése közepett az író gyakran elfelejti, hogy elbeszélést, nem filozofiai értekezést akart nyujtani. Az eszmék túláradó bősége között gyengének tűnik fel a bonyodalom és nagyon kitűnik az egy bizonyos czél elérésére irányzott törekvés; meglátszik, hogy a mese csak annak kedveért gondoltatott ki, hogy egy bizonyos eszmének szolgáljon illustrálásául. Kemény társadalmi regényeiből nem világlik ki oly határozottan az, hogy velök tanítani vagy ostorozni akart. Kemény minden gondját a jellemek kidolgozására fordítja. Úgy mint ő egy írónk se tudott belepillantani a lélek titokzatos mélységeibe; jellemzésében realista a szó legnemesebb és legteljesebb értelmében akár történeti, akár képzeleti személyeket jellemezzen, akár férfit, akár nőt. Eötvös Kemény mellett idealista, mintha nem is ugyanabból a világból lennének véve alakjai. Kemény személyei cselekszenek bár éreznek is, Eötvöséi éreznek, de keveset cselekszenek.

A két író különböző jellemzési módját sokkal jobban lehetne a férfi alakokon kimutatni, mert hiszen ezek a főszereplők mindenütt; de e helyen talán több érdekkel bir, ha a nőalakokkal foglalkozom, és ezek közül is csak azokkal, melyek regényeikben szerepöknél és jellemöknél fogva fontosabbak.

I.

Eötvös általában nem kitünő jellemző. Férfiai többnyire gyenge, érzelmeiken uralkodni nem tudó egyének, kiknél gyakran az érzelem van túlsúlyban az értelem fölött és a legtöbb bir oly vonásokkal, melyek női jellemnek inkább válnának előnyére.

Nőalakjai jobban sikerültek. A mi a férfi jellemeknek hátrányára van, az érzelmesség, a nőknél természetes, és ha Eötvös nem is alkotott rendkívüli női jellemeket, mégis tudott kedves, megnyerő alakokat teremteni, melyek mindegyikének fővonása a szeretésre való képesség és legtöbbé a szeretetre méltóság.

Nem soknak jelleme van határozottan körvonalozva, különösen a fiatal leányok majd mind körülbelül egyformák. Igy pld. Mariska a «Nővérek»-ben, Vilma, Etelka a «Falu jegyzője»-ben, Telegdi Fruzsina a «Magyarország 1514-ben» czimű regényben melegen érző, nyájas szende, jószívű teremtések, kiknek hivatásuk, hogy szeressenek és szerettessenek. Alig különböznek egymástól némi jellemzőbb, kiválóbb egyéni vonás által. Vilmában az igazsághoz való ragaszkodás és a könyörületesség, mely magára is veszélyt hoz, csakhogy más baján segítsen (Viola elrejtése Fruzsinában), a nyugodtság veszély közben és a valóban gyönyörű, gyöngéd, nemes modor különösen Orbán deákkal szemben, Mariskában a viszonyaival való tökéletes megelégedés.

Határozatlan, önmagával tisztában nem levő jellemet Eötvös regényeiben nemcsak egyet találunk és ezek közül leginkább kiválik *Julia*, a Karthausi egyik hősnője.

Nevelését anyai kezek nem vezették, atyját tiszteli ugyan, de a tisztelet nagysága mellett csekély szeretetet érez irányában, első férjét, kihez akarata ellenére adták, utálja.

Jellemének részben magyarázatául, részben mentségeül szol-

gálnak e tények. Arisztokratikus atyja előítéleteit a polgári osztályt és a népet illetőleg nem osztja, de azért nincs annyi erkölcsi ereje, hogy meggyőződését nyíltan bevallja és érvényre juttasa. Egy polgári embert szeret, Dufey-t, de azért nincs annyi bátorsága, hogy Gusztáv szerelmi vallomásait visszautasítsa, sőt nyájas hozzá, órákig van vele együtt, úgy hogy Gusztáv joggal szeretve hiheti magát. Atyja betegágyán beleegyezik a Gusztávval való házasságba, és midőn ez mégis sejteni kezdi, hogy szerelme nem viszonoztatik, Julia megnyugtatja és biztosítja szerelméről. Dufeynek Gusztávval küldi el a leveleket a nélkül, hogy ennek sejtelme volna róla, hogy tulajdonképen minő leveleket visz, és azután Julia elszökik Dufeyvel.

Igaz, hogy küzd magával, de nem juthat soha helyes útra, tudja, hogy mi a jó, de nincs elég ereje azt követni; szerető szív, a melyet folyton kétségek marczangolnak, érzékeny lélek, mely fogékony a jó és nemes iránt, de a melyben nem az akaraterő, nem a kötelesség érzete győz, hanem a szenvedély.

Nagy gonddal van kidolgozva *Margit* jelleme a «Nővérek»-ben, a melyben igazán jellemrajzot kisérlett meg Eötvös a czélból, hogy kimutassa a nevelés és környezet hatását az egyénre. Látjuk mint gyermeket, mint fiatal leányt, mint asszonyt, de csak körülményei változnak, lelkülete ugyanaz, elejétől végig indulatos, hevülékeny, minden benyomásra kész, nyugtalan és ábrándozó.

És mind e sajátságokat Eötvös a gyermek neveltetésével indokolja. Bánattól sujtott gyöngéd anyja túlságosan engedékeny vele szemben, gyermektársasága nincs, folyton utazik szüleivel és így a gyermek lelke már korán megtelik ábrándokkal. Serdülő korában van már Margit, midőn családja végre visszatér az ősi kastélyba, hol a leányka csendes otthonban rendszeres foglalkozást nyer és egy kedves barátnőre talál, kin rajongó szeretettel függ, és kitől azt követeli, hogy kívüle mást ne szeressen. Csírájában már ekkor is megvan benne mindaz, a mi később a felnőtt leányt jellemezi.

Határozatlan vágyak fogják el lelkét, soha sincsen teljesen megelégedve, soha sem egészen vidám és csak akkor lesz derültebb és nyugodtabb, midőn a szerelem, melyre első látásra gyúl, határozottabb irányt ad gondolatainak és vágyainak. Valamint előbb barát-

nőjét a tökély netovábbjának tartá, úgy később férjét félistennek hiszi. Azt akarja, hogy korának legnagyobb embere legyen, hogy részt vegyen az akkori nagy mozgalmakban, hogy kitüntesse magát és természetesen keserűen kell csalódnia, midőn férje közönséges embernek bizonyul.

Minden kényelme, férjének udvarias tisztelete, szeretete mellett boldogtalan, mert környezetének és nevelésének hatása alatt oly ábrándvilágot alkotott magának, mely a valóságnak meg nem felel, mert nem találhatja fel azt az ideált, melyet magának a szerelemről, házi boldogságról alkotott. Képzelt bajokkal, férje hidegségével kínozza önmagát, elhiteti magával, hogy az nem szereti többé, féltékeny rá és így elkeseríti a saját és férje életét, kit mélyen és igazán szeret.

Nem lehet mondani, hogy Margit érdekes alak volna, sőt néha egy kissé unalmassá is válik folytonos önkínzásával; de Eötvösnek sikerült általa kimutatni, hogy mily könnyen válhatik az eltévesztett nevelés által betegessé a lélek, és ez által hogyan veszítheti el az egyén egész életboldogságát.

Bár Margit a «Nővérek»-nek főszemélye, mégis legtöbbet cselekszik a regényben *Dárday Irma*, a ki elősegíti a bonyodalmat és a katasztrófát. Egy öreg, de tiszteletre méltó férfihoz hálából megy nőül, de utóbb a nélkül, hogy férje gyanítaná, hűtlenné lesz hozzá és elfeledve kötelességét, jó hírnevét, egészen átengedi magát szenvedélyének. Szerelmének tárgya, Káldory; ez azonban elhagyja és Margittal jegyzi el magát.

Dárdayné, ki ép akkor lesz özvegygyé, nem tesz semmit, hogy a pár egybekelését megakadályozza. Oly szenvedélyes jellemnél, mint a minőnek Dárdayné van feltüntetve, ez majdnem hihetetlen és itt Eötvös megint beleesik azon hibába, melyet nem egy alkalommal lehet szemére vetni: alakja nem következetes, azaz, nem cselekszik úgy, mint a hogy az előzményekből következtetve, cselekednie kellene.

Magába zárja fájdalmát, társaságokba megy, az egész világgal el akarja hitetni, hogy víg és elégült, míg saját maga is azt véli, hogy Káldory iránt közönyössé lett. Ez utóbbi vonás az életből van

ellesve és nagyon érthető, valamint az is, hogy Dárdayné nagy felindulásba jő, midőn egy fürdőhelyen megtudja, hogy Káldoryék is véletlenül ugyanott tartózkodnak. Ha hű maradna feltételéhez, nem zavarni a már egybekelt párt, távoznék e hirre a fürdőhelyből. De nem, újra következetlenné lesz. Közeledik Margithoz, boldogságának láttára keserűséggel telik el, utóbb gyűlölettel. Ez érzelem még fokozódik, midőn észreveszi, hogy fivére Margitba szerelmes, eltökéli magában hogy bosszút áll, és bosszújának mentségeül hozza fel önmaga előtt, fivére szerelmét és azt, hogy fivérének is boldogságot szerezhet, ha szakadást idéz elő a házastársak között. Arról álmodik, hogy majd az elválás után őt elveszi Káldory, Margitot pedig fivére. De keserűen csalódik. Bosszuját végrehajtja ugyan sok ingadozás és tétovázás után, de célját még sem éri el. Káldory családi boldogsága szét van zúzva. Margitot sirba viszi a sok szenvedés és lelki fájdalom, de Dárdayné sem elégült, sőt ellenkezőleg megbánja tettét, sajnálja Margitot és örömest jóvá tenne már mindent, de hiába. — E nő szerelme szenvedélyes, de nem elég mély, gyűlölete heves, de nem tartós, egész lénye, gondolkozása, érzése, cselekvése ingatag és határozatlan.

Eleven színekkel van festve a «Magyarország 1514-ben» czimű mű egyik alakja, *Széleresi Klári*, az arisztokratikus, gyöngéd, finom, művelt Fruzsinának ellentéte, az érzéki, szenvedélyes, hiú, könnyen hivő, forróan érző és érzelmeit soha sem fékező polgárleány.

Nem vágyódik se név, se birtok, se fény után, nem kiván egyebet mint szerelmet, a milyet ő ad, önzetlent és teljesen odaadót. A míg hiszi, hogy ily szerelem birtokában van, addig jó, kedves, vidám és boldog. De a mint azt tapasztalja, hogy lángoló érzelme csak arra szolgált, hogy egy unatkozó és mélyebb érzelemre képtelen úrfinak néhány üres órát kellemesen töltsön be, minden nemtelenebb indulat fölébred lelkében és bosszút esküszik. Nem azt akarja megsemmisíteni, ki őt megcsalta és kit még mindig szeret, hanem vetélytársát, Telegdy Fruzsinát. Rábirja a bőszült kereszteseket, hogy támadják meg a Telegdiék házát.

Atyja elátkozza, kitagadja e tetteért, az átok mélyen lesujtja, de szenvedélye azért nem csökken és midőn körülötte minden zajong

és lázad, ő elindul fölkeresni a menekülő Fruzsina nyomait. Mind a mellett szíve nem rossz. A pusztítás láttára, melyet a keresztesek az ő ösztönzésére víttek véghez Fruzsina hajlékában, őszintén megbánja, hogy ennyire ragadtatta magát, Ollósit, a dicsekvő, szájhősködő szabót, kit indulatossága által elárul ellenségeinek, utóbb minden áron meg akarja menteni, Ártándi Pállal szemben pedig valóban nemes és önfeláldozó. De végre be kell látnia, hogy az, ki miatt annyit tűrt és szenvedett, kiért életét koczkáztatta, csak aljas játékot űz belőle és ez szenvedélyét egészen a végletekig viszi.

Fruzsinát a keresztesek kezébe szolgáltatja és Ártándinak a gúny legkeserűbb szavaival szemére veti aljasságát és kifejezi neki legmélyebb megvetését. Minden reménytől, minden életörömtől megfosztva, e boldogtalan leány szegény atyjával elbujdosik ugyanazon napon, a midőn Ártándi menyegzőjét ünnepli Fruzsinával és egy bánatos dal, melyet a hűtlen ablakai előtt elénekel, minden, a mivel még utoljára vissza akarja idézni emlékét Ártándi lelkében. Sorsa tragikus és megindító, mert vétke csak a túlságos nagy szenvedély, a mértéket és határt nem ismerő, a mindent hivő, a mindent tűrő, de boldogtalan szerelem.

Klári Eötvös legjobb nőalakjai közé tartozik, határozottan szépen rajzolt egyéniség, mely egész érdeklődésünket igénybe veszi. Száleresi Klárihoz nagyon hasonlít *Vikta* a «Nővérek»-ben, ép oly szenvedélyes, bosszúálló és szerencsétlen, ép úgy szeret egy rangban és műveltségben magasan fölötte álló embert és ép oly módon tudja meg, hogy megcsalatott mint Klári: egy levél erőszakos felbontása által.

Egyetlen egy teljesen rossz lelkű asszonyt rajzolt Eötvös és ez *Réthyné*, az alispán neje, a «Falu jegyzőjé»-ben. Nem bir egy rokonszenves vonással sem. Gőgös, hiú, gúnyos, nagyravágyó. Férje tökéletesen az ő hatalma alatt áll, csak úgy szól és cselekszik mindig, a hogy azt neje ráparancsolja. Réthyné egészen aljas, rút jellem, mely nem retten vissza a rágalom, még a lopás bűnétől sem, csakhogy az állást és vagyont, melyet veszélyben hisz, megmenthesse. Tengelyit, a jegyzőt, minden áron tönkre akarja tenni. Ellopatja fontos, nemességét bebizonyító okmányait, megerősíti a Ten-

gelyi ellen felhozott gyilkossági vádat, bár tudja, hogy ártatlan, és midőn azon veszélybe jut, hogy ármánykodásai, gonosztettei a világ tudomására jutnak, kétségbeesésében és a szégyentől való félelmében méregpohárhoz nyúl. Az öngyilkossági jelenetben a borzasztó lelki harcz, a halálfélelem meglepő erővel van festve, az egész jellem azonban, bár visszataszító tulajdonságai elég élénken vannak ecsetelve, az olvasóban undort, de érdeklődést nem képes fölébreszteni,

Úgy hiszem, a fent említett alakok vázlatából eléggé kitünik. hogy miként fogta fel Eötvös a nőket. Nagyobb lelki erőt nem tételezett fel bennők; gyönge, kedves teremtéseknek festi őket, kikben az érzés élénksége, sőt szenvedélye mellett is, többnyire hiányzik a kedély nagyobb mélysége, kik a pillanatnyi benyomás hatása alatt cselekszenek és azután kénytelenek lévén cselekedeteik helytelenségét belátni, megbánják a mit tettek; kiknek szive többnyire jó és nemes, de a kik nagyon gyakran tévednek, mivel szenvedélyökben képtelenek a jót a rossztól megkülönböztetni.

(Lugos.) Subert Zsófia.

NÉHÁNY FELADAT AZ ELEMI RAJZOKTATÁS KÖRÉBŐL.

(A polgári- vagy a felsőbb leányiskola első osztályában.)

A rajzoktatásnál szem előtt kell tartani azt, hogy minden feladat a tanulók sajátjává legyen, a gépies utánzás pedig kerülendő, ezért a rajzolást az előállítandó alak tüzetes megbeszélésének kell megelőznie.

Ezen közös megbeszélés a tanítás tulajdonképeni magva, ezért azt lehetőleg gondosan kell végezni, úgy hogy a tanulók annak tárgyát teljesen ismerjék.

A rajzolásnál minden segédeszköz, u. m. vonalzó, körző, papirszelet stb. ki van zárva. Rajzlapok előnyomott pontokkal, hálókkal, vagy beosztott szegélyekkel szintén kerülendők.

Csakis a tömegtanítás vezethet czélhoz, ezért csak egy közös minta (faliminta vagy a táblán készített rajz) használtassék.

A tömegtanításnak szükségképeni következménye a tanulók közti egyenletes munkálkodás, úgy hogy együtt kezdik, és együtt végzik feladatukat.

A testtartás egészségtani szempontból mindig a tanító által szigorúan ellenőríztessék.

A tanító a fali táblán való rajzolásnál csakis akkor használhat vonalzót vagy körzőt, ha a tanulókat a rajz helyességéről, vagy valamely következtetés igazságáról akarja meggyőzni.

I. FELADAT.

A rajzlap szegélyeit egyenlő távolságban követő derékszögű négyszög rajzolása. — Ezen feladat czélja az egyenes vonallal való megismerkedés és annak rajzbeli gyakorlása.

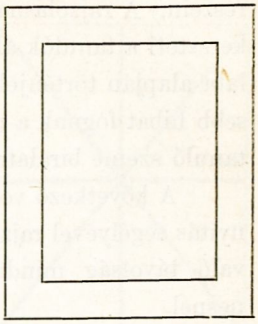

A feladat megoldása: A fentebbi czélnál fogva a vonalak irányára nem terjeszkedünk, épen így az elnevezést (derékszögű négyszög) vagy annak magyarázatát sem közöljük. Czélszerű továbbá a megoldást szabadon, faliminta nélkül eszközölni, habár ilyen később, mikor a tanulók rajzolnak, használható.

A tanító ezen, valamint a következő feladatoknál két vonalzó mellett húzott függőleges vonal által a táblán a tanulók rajzlapjának alakjához hasonló részt behatárol, az elmetszett részeket pedig magyarázat közben veszi igénybe.

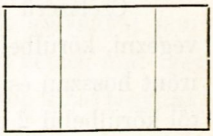

Most kerestessünk fel a tanteremben a tanulók által egyenes vonalakat (éleket) és vigyük őket lassankint arra, hogy a tábla szegélyeit is egyeneseknek nevezzék. Ha most rajzolt egyenesek után kérdezősködünk; a tanulók csakhamar az említett függélyes krétavonásokat fogják megnevezni.

Ezután igyekezzünk az egyenes vonal lényegének magyarázatát megkapni. Ez sok nehézséget fog okozni, de elkerülhetlenül szükséges, hogy a tanulók a leíró szavakat megtalálják.

Legczélszerűbb egyenes és görbe vonalat egymásmellé helyezni, és a kettő közti különbség fölkeresése által az egyenes vonal tulajdonságait megállapítani.

A meghatározás így fog szólani: *Egyenes oly vonal, mely irányát nem változtatja.*

Miután így tisztába jöttünk az egyenes vonal lényegével, megkezdhetjük annak rajzolását. Mivel az egyenes fogalmának meghatározásánál a rajzlap szegélyeiből indultunk ki, azokat most is felhasználhatjuk az egyenes vonal rajzolására. Rajzoljunk (t. i. a tanító) tehát egy egyenest a rajzlap (tábla) valamelyik szegélyével egyenlő irányban, — előbb, miután ez könnyebb, a függőlegeseket, — és fejtsük ki a párhuzamos (egyenlő közű) és nem párhumos fogalmát. (Itt a tanító előgyakorlatokat tesz a tábla elkülönített

részein.) A rajzolásnál a tanító készakarva hibákat ejt és azokat felkeresteti a tanulók által. A javítás is csak lassankint a tanulók bírálata alapján történjék: minél többször hibáz a tanító, annál kevesebb hibát fognak a növendékek tenni. Okvetlen szükséges, hogy a tanuló szeme bírálatra neveltessék.

A következő vonalak is a megfelelő szegélyekhez való viszonyítás segélyével rajzoltatnak, hangsúlyozva azt, hogy a szegélytől való távolság mindig ugyanakkora legyen, mint az első egyenesnél.

A feladat kivitele a tanulók részéről. Csak most kezdik a tanulók a rajzot. Ezt megelőzik a rajzón és törlőgyanta használatára vonatkozó megjegyzések. Különösen hangsúlyozandó a rajzón hosszan fogása.

Czélszerű az első gyakorlatokat részben vezényszó szerint végezni, körülbelől így: Rajzoljuk most az első vonalat. Fogjátok az iránt hosszan és jelöljetek meg fönt egy pontot, mely a bal szegélytől körülbelül 2 ujjnyi távolságban van. Támaszszátok a kezet a kis újjra és a rajzón hegyét a kitűzött pontra helyezve, vezessétek azt a nélkül, hogy a papirost érintené, a bal szegélylyel egyenlő irányban lefelé. Mégegyszer, de igen lassan, úgy hogy a papírt érintve, csekély nyomot hagyjon. Most húzzatok vonalat lefelé.

Egyes, így keletkezett vonalakat tegyünk közös bírálat tárgyává, és most az összes tanulók javítsanak.

Ily módon vezetjük a többi vonalak rajzolását is. A vízszintes egyenesek rajzolásánál a rajzlapot forgatni nem szabad.

Ha a tanulók nagyobb része a feladatot kielégítő módon megoldotta, mindnyájan a kihúzáshoz fognak. Itt egyenesebbre állítva a rajzónt röviden fogjuk és lassú, nyomás nélküli átmenés által a vonalnak egyenletes vastagságot és sötétséget kölcsönzünk.

II. FELADAT.

Rajzoltassék két, a rajzlap szemközti sarkait összekötő egyenes vonal, ezek metszési pontján keresztül pedig függélyes és vízszintes egyenes. — A feladat czélja: a függőleges, vízszintes és ferde fogal-

makkal való megismerkedés: a középpont és annak jelentősége.

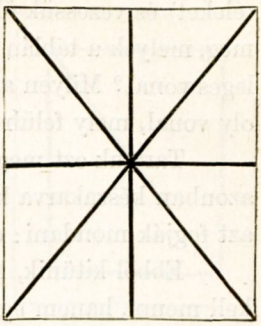

A feladat megoldását itt is czélszerű faliminta nélkül végezni, mert ez a megfejtést többé-kevésbbé gépiessé teszi.

Szándékunk mindenekelőtt oly egyenes vonal előállítása, mely a lehető legnagyobb; hol rajzoljuk ezt? Miután a tanulók az előbbi feladatból csak a függőleges és vízszintes irányokat ismerik egyeneseknek, úgy az előbbit fogják választani, és csak állításuk igazságában való kételkedés által fognak annak belátására jutni, hogy a ferde vonal is egyenes, és nagyobb mint a függőleges. Jelöltessük meg tehát a ferde egyenes kezdő- és végpontját szavakkal pontosan és csak akkor rajzoljuk a vonalat, ha a felett kétség már nem származhatik. (Itt is arra figyeljünk, hogy mennél több hibát tegyünk, hogy a tanulók kényszerítve legyenek velünk dolgozni.)

Mármost határoztassuk meg ezen vonal sajátságait, de óvakodjunk azokat előre megmondani. Ez az egyenes, ferde állású vonal, mely a rajzlap két szemközti sarkát összeköti.

Itt meg kell különböztetni a szomszédos (egymás melletti) és szemközti (átellenes) sarkokat. Szomszédos két sarok, ha egy és ugyanazon oldalon, szemközti, ha két különböző oldalon fekszik.

Rajzolhatunk-e még egy, épen ily hosszú vonalat? Hol? — Ez esetben a felelet könnyű.

Mi nevezeteset tapasztalunk, ha mind a két ferde egyenes meg van rajzolva? Hogy egymáson keresztülmennek, egymást metszik.

Ha ezen metszéspontot különösen szemügyre veszszük és összehasonlítjuk annak a jobb szegélytől való távolságát a bal szegélytől való távolságával, azt fogjuk látni, hogy ezen két távolság egyenlő. Ugyanezt tapasztaljuk föl- és lefelé, továbbá a négy sarok felé. Hol fekszik tehát ezen pont? A lap közepén, ezért *középpont*nak nevezzük.

Most jelöltessünk meg a tanulók által függőleges vonalakat

(éleket) és vezessük őket ismét oda, hogy azon vonalakat nevezzék meg, melyek a táblán a rajzteret behatárolják. Mi tehát egy függőleges vonal? Milyen annak iránya? A felelet rendesen: Függőleges oly vonal, mely felülről lefelé megy.

Tartsuk ezt meg és rajzoljunk a tábla szélére ily vonalat, mely azonban készakarva kissé ferde és görbe legyen. Ekkor a tanulók azt fogják mondani: ez nem függőleges, hanem görbe vonal.

Ebből kitűnik, hogy egy függőlegesnek nemcsak fölülről lefelé kell menni, hanem egyenesnek is kell lenni. A hibát azonban könnyen kijavítjuk, ha vonalzó mellett a vonalat kiigazítjuk.

De még most sem fogják a növendékek a vonalat helyesnek találni, mert az nem csak felülről lefelé, hanem keveset oldalra is megy.

A teljes magyarázat tehát ez lesz: *Függőleges oly egyenes vonal, mely felülről lefelé halad a nélkül, hogy oldalra eltérést mutatna.*

Itt el ne mulaszszuk a tanulókat a «függőleges» szó származásával megismertetni, pl. egy súly által kifeszített fonal segítségével.

Épen így a vízszintes fogalmat is kifejtjük, mielőtt annak rajzolásához fognánk:

Vízszintes oly egyenes, mely egyik oldalról a másik felé halad föl felé vagy lefelé való eltérés nélkül.

A kivitelre nézve megjegyzendő, hogy a tanulók a ferde vonalak rajzolásánál azok helyességéről úgy győződhetnek meg, ha azokon egy szemmel végig néznek, mint pl. a vonalzók megvizsgálásánál.

Ezen feladat az előbbinek folytatásaképen, ugyanazon rajzlapon végezhető. Ilyenkor nem a rajzlap, hanem a rajzolt keret sarkainak összekötése által nyerjük a ferde vonalakat és a középpontot.

III. FELADAT.

A derékszög. A derékszögű négyszög és átlói. — A tanító több tárgyon, a fali táblán is, felkerestet oly helyeket, hol függélyes és vízszintes élek találkoznak, és ily vonalakat a táblán föl is rajzol,

azután elmondja, hogy ily sarkok derékszögeknek neveztetnek.

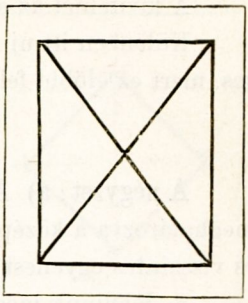

Elmagyarázzuk, mi a szög csúcsa, melyek a szárak, melyik a szög tere vagy síkja. Arra is figyelmeztetjük a növendékeket, hogy a derékszög mindig ugyanaz marad, akár hosszabbak, akár rövidebbek a szárak, mert a szög nagysága csak a szárak irányától (egymáshoz való hajlásától) függ.

Ezzel kapcsolatban ismertetjük a hegyes és tompa szöget is, a derékszöggel összehasonlítva.

Ezen czélból a tanító egy függélyes és egy a vízszintestől erősen eltérő ferde egyenest rajzol, melyek egymást metszik.

A tanulók könnyen belátják, hogy ezek nem derékszögek, mert a függőlegessel találkozó egyenes nem vízszintes, hanem ferde.

Hány szög találkozik a metszéspontnál? A hegyes szögre mutatva: Mit tapasztalunk ezen szögnél? Kisebb mint a derékszög.

Tehát: *Oly szög, mely kisebb mint a derékszög, hegyes szögnek neveztetik.*

A tanulók felkeresik a rajzon a másik hegyes szöget is, és azt fogják találni, hogy a többi két szög mindegyike nagyobb, mint a derékszög. Következik a tompa szögek magyarázata.

A tanító, utalva az első rajzgyakorlatra, bevégzi a táblán a derékszögű négyszöget és előadását következőképen folytatja: Hány sarka vagy szöge van ezen idomnak? Mit tudtok ezen szögek nagyságáról? Egyenlő nagyok, mind a négy derékszög.

Itt ismétli a tanító, hogy az idomnak két-két szemközt fekvő oldala egyenlő hosszú és ugyanazon irányban halad, párhuzamos, miért is ezen idom derékszögű parallelogrammnak, egyenközénynek neveztetik.

Elmondjuk még, hogy a derékszögű négyszöget alkotó vonalak oldalaknak, a szemközt fekvő sarkokat összekötő egyenesek pedig átlóknak neveztetnek.

Szemmértékkel való megítélés által azon tapasztalatra jövünk, hogy az átlók egymást felezik.

A kivitelnél az előbbi feladatokra utalunk.

Különben itt új rajzot készíteni a tanulóknak nem is szükséges, mert ez előbbi feladatoknál mindezt már megrajzolták.

IV. FELADAT.

A négyzet: a) Az oldalán fekvő négyzet. 1. Az átlók által meghatározva a középpontot, rajzoljunk ezen keresztül függőleges és vízszintes egyenest (l. a 2. felad.).

2. Jelöljünk meg a vízszintesen a középpontól jobbra és balra, a függőlegesen fölfelé és lefelé egyenlő távolságban pontokat.

3. A vízszintesen nyert pontokon rajzoljunk két függélyest, a függélyesen nyert pontokon pedig két vízszintes egyenest.

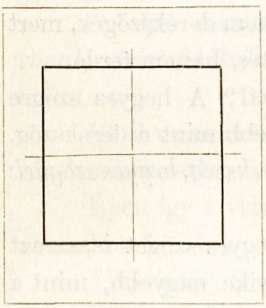

Ha ezen követeléseknek megfelelve, a feladatot a táblán kivittük, az így nyert idomot a derékszögű négyszöggel összehasonlítjuk. Kiemeljük a közös (4 oldal, 4 derékszög, 2 párhuzamos oldalpár) és a megkülönböztető tulajdonságokat (a derékszögű négyszögnél 2 rövidebb és 2 hosszabb oldal, a négyzetnél 4 egyenlő oldal) és az idomot szabályos négyszögnek vagy *négyzetnek* nevezzük.

A tanulók általi kivitelnél az 1—3. követelmények teljesítése után a segédvonalak eltöröltetnek és a négyzet oldalai egyenletes vastagságú vonalakkal tisztán kirajzoltatnak.

Ezután rajzolják bele az átlókat (4. követelmény) és szólítsuk fel őket, hogy helyezzék rajzlapjukat úgy, hogy az átlók egyike függélyes irányba jöjjön. Mily irányban van most a másik átló? Mily szögek jönnek össze az átlók metszéspontjánál, a középpontnál?

Most bővebben magyarázzuk meg a derékszöget, különösen utalva annak különböző fekvéseire.

Összehasonlítás céljából a derékszögű négyszög közepénél fekvő szögek is megitéltetnek. A tanulók azt fogják tapasztalni, hogy az egyik átló függélyes fekvésénél a másik átló ferde helyzetű, ennélfogva a szögek is ferdék, hegyesek és tompák.

b) A csúcsán álló négyzet. — 1. és 2. úgy mint *a)*-nál.

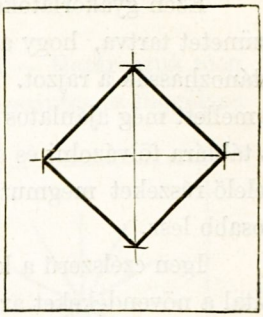

3. Kössük össze a négy pontot egyenesek által.

Állítsuk fel a rajzlapot úgy, hogy az idom két oldala függélyes állású legyen, ekkor a másik két oldal vízszintes lesz. A szögek tehát derékszögek; miután azt is tapasztaljuk, hogy az oldalak egyenlők, az idom nem lehet más mint négyzet.

A két négyzet összehasonlításánál a tanulók könnyen felismerik, hogy az egyik oldalán fekszik, a másik csúcsán áll.

V. FELADAT.

A négyzet és a derékszögű négyszög oldalainak osztása. Középvonalak. — Ezen gyakorlathoz, mely különösen alkalmas a tanulók szemmértékét gyakorolni, úgy a derékszögű négyszög, valamint a négyzet mindkét állásban használható.

A 4 és 8 részre való osztás folytonos felezés által eszközöltetik. A tanulók a rajzón hegyét körülbelül a vonal felébe helyezik és megítélik, vajjon a részek egyenlők-e. A 3 részre való osztásnál azt vizsgálják, hogy a nagyobb rész a kisebbnek épen kétszeresét teszi-e, és addig javítanak, míg a kellő eredményt elérik. Ezután a nagyobb részt felezik és a most már három részt ismét összehasonlítják. Két szemközt fekvő oldal felezési pontjait összekötő egyenest *középvonal*nak nevezünk.

Az osztások előgyakorlatait a tanító a táblán végzi, a mikor a tanulók itélnek a távolságok felett.

A 6 részre való osztás a harmadrészek felezése által jön létre. Az 5 részre való osztás, miután nehezebb, csak később vétetik át.

Az osztás által nyert pontok összekapcsolása által különféle hálózatok jönnek létre, melyek a négyzet és a derékszögű négyszögbe rajzolható idomok szerkesztésére használtatnak.

A rendelkezésre álló időhöz képest meanderek, szalagdíszítések, keretelések, csillagidomok stb. rajzolandók.

Ezen gyakorlatokat a tanító a táblán felrajzolja, közbe-közbe szünetet tartva, hogy a tanulók ugyanily sorrendben rajzlapjukon utánozhassák a rajzot. Különösen összetettebb mintáknál azonban e mellett még ajánlatos azt fali mintában bemutatni, vagy legalább a táblára fölvázolni és a rajzolás folyamában a kész mintán a megfelelő részeket megmutatni, mi által a tanulók munkája céltudatosabb lesz.

Igen czélszerű a kész minta bemutatása alkalmával kérdések által a növendékeket arra hozni, hogy a feladat megfejtését és menetét maguk találják ki.

VI. FELADAT.

A derékszög osztása 2, 4 és 8 egyenlő részre. — Miután a tanító a 2. feladat szerint a rajztér középpontját meghatározta, s azon keresztül függélyes és vízszintes vonalat húzott, a négy derékszög közül az egyiket felosztja a középpontból húzott egyenes segélyével két láthatólag különböző részre. (Czélszerű ezen vonal helyett vékony, egyik végén meghegyezett pálczát használni.) A tanulók azt fogják mondani, hogy az osztás nem helyes, a ferde vonalat (pálczát) fölfelé (lefelé) kell mozdítani. Igy a vonal egyik végpontja, a középpont körül történt forgatása által végre a kivánt helyzetbe jut. Pálczát használva, annak másik végpontjának a táblán meg jelölt helyét a pálcza eltávolítása után a középponttal összekapcsoljuk és szükséghez képest még javításokat eszközlünk.

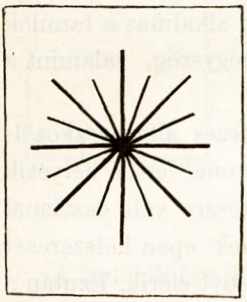

Ugyanily módon folytonos felezés által a derékszöget 4 és 8 részre osztjuk.

A tanulók általi kivitelnél a pálczácska helyét a rajzón foglalhatja el.

A tanulók nemsokára azon tapasztalatra fognak jutni, hogy a felezési vonalak a csúcsponton, középponton túl meghosszabbítva az ellenkező oldalon fekvő szögeket is felezik.

VII. FELADAT.

A derékszög osztása 3 és 6 egyenlő részre. — Határozzuk meg a rajzlap közepét és húzzunk ezen keresztül vízszintes és függélyes egyenest.

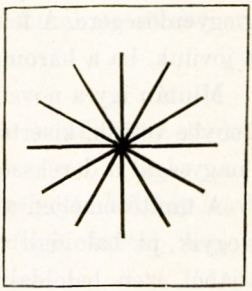

A fentemlített pálczácskát a tanulók itéletét véve alapúl, úgy helyezzük el, hogy a derékszög egyik része két akkorának mutatkozzék mint a másik. Most a nagyobbik részt egy másik pálczácska-segélyével két egyenlő részre osztjuk és a még előforduló különbségeket kiegyenlítjük. A pálczák másik végét a táblán megjelölve, azokat a táblán húzott egyenesekkel helyettesítjük. Ujabb megítélés és kijavítás képezi a feladat befejezését.

A harmadrészek felezése által a derékszög hatodrészét nyerjük.

El ne feledjük soha, hogy ezen műveletek mindig a tanulók élénk közreműködése mellett hajtassanak végre.

A kivételre nézve nincs külön megjegyezni való.

VIII. FELADAT.

Az egyenlőoldalú (szabályos) háromszög. — Tűzzünk egy kemény papirból készült, egyenlőoldalú háromszöget, úgy a fali táblára, hogy a háromszög egyik oldala vízszintes legyen.

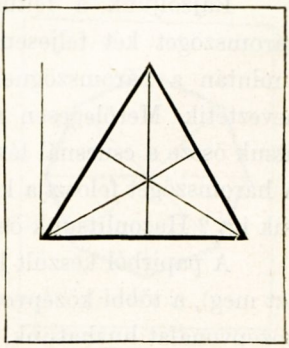

Ezen idom tulajdonságai: hogy 3 oldallal és 3 szöggel bír, a «háromszög» elnevezésre vezetnek.

A tanulók szemmértéke, felmerülő kételyek esetén pedig a tanitó utánamérése azon tény megállapitására juttatnak, hogy mind a 3 oldal egyenlő, minélfogva a háromszög egyenlő oldalú h. (Az egyenlő-oldalú és a különböző oldalú háromszögek összehasonlítása.)

A szögekre nézve mi megjegyezni valót tanulunk? Mind a három szög egyenlő és hegyes (kisebb mint a derékszög).

Hogy a növendékeket erről meggyőzzük, irányozzuk azok figyelmét a ferde oldalaknak a vízszinteshez képest egyenlően befelé irányzott fekvésére. Ebből következtethetünk az alapon fekvő két szög egyenlőségére. A felső csúcsnál lévő szögre nézve azonnal tisztába jövünk, ha a háromszöget egyik ferde oldalára állítjuk.

Miután így a növendékek szemmértékét szögek felfogásában is igénybe vettük, kisértsük meg a háromszög szögeinek viszonylagos nagyságát a derékszöghöz képest meghatározni.

A tanító emeljen a táblára tűzött háromszög vízszintes oldalának egyik, pl. baloldali végpontjában függélyest. A háromszög tetőpontjából ezen baloldali csúcsba menno ferde oldal a derékszög három részre való osztására vezet (lásd az előbbi felad.), mert azt mutatja, hogy a háromszög szöge a derékszögnek $^2/_3$-át teszi; kétszer akkorának mutatkozik, mint a derékszögnek másik része. Ezen osztást még tisztábban szemlélhetjük, ha a háromszög szögét az ismert pálczácskával 2 részre osztjuk.

Az előbbiekből azon tény következtethető: Miután a háromszögben úgy az oldalak, mind a szögek egymással egyenlők, a háromszög *szabályos* (l. szabályos négyszög).

Szemlélet útján megnehezített fonal (Lot) segélyével azon igazságról győzzük meg a tanulókat, hogy szabályos háromszögben a csúcsok a szemközti oldalak közepe fölött függélyes irányban vannak.

Rajzoljunk a feltűzött háromszögben ily függélyest. Ez a háromszöget két teljesen egyenlő részre osztja, tehát középvonal, s miután a háromszögnek magasságát is mutatja, magasságnak is neveztetik. Merőlegesen áll a háromszög egyik oldalára és (hasonlítsuk össze a csúcsnál lévő szögeket) a csúcsnál lévő szöget felezi. A háromszöget felosztja két derékszögű háromszögre (Miért nevezzük így? Hasonlítsunk össze derék- és ferdeszögű háromszöget.)

A papirból készült háromszög megfelelő fekvésénél (fordítsuk azt meg), a többi középvonal is függélyesen rajzolandó. Három ily középvonalat húzhatunk, melyek egymást a középpontban metszik.

Hasonlítsuk össze egymással ezen magasságokat, látjuk, hogy egyenlők. (Felmerülő kételyek esetén mérés által meggyőződhetünk erről.)

Ha összehasonlítjuk azon 2 távolságot, melyekre a középpont a magasságot osztja, azt fogjuk tapasztalni, hogy a középpontnak a csúcstól való távolsága kétakkora mint annak az oldaltól való távolsága.

A kivitel a tanulók részéről:

1. Rajzoljunk vízszintes egyenest (a szegélyektől néhány cm.-nyire elmaradunk).

2. Egyik végpontjában rajzoljunk függélyest. Néhány kérdés a tanulókat a derékszög hármas osztására fogja vezetni, mások a fenti magyarázat folytán rájönnek, hogy

3. a derékszög $^2/_3$-át a háromszög szögének vegyék. Néhány kérdés által, a mennyiben maguk nem jönnek rá, arra vezetjük a a tanulókat, hogy mint fennebb kimutattuk:

4. A vízszintes felezési pontjában emelt függőleges mint magasság vagy középvonal a ferde egyenessel találkozván, a háromszögnek felső csúcsát adja. Ennélfogva nem marad egyéb hátra, mint

5. a csúcsot a vízszintes oldal másik végpontjával összekötni.

IX. FELADAT.

A szabályos nyolczszög. — Miután ezen feladat a VI. feladat alapján fejtendő meg, a kivitel a tanulók részéről a tanító diktálása mellett hajtandó végre. Itt is arra ügyeljünk, hogy minden vonal rajzolását, minden szögnek felezését a tanulók beható bírálata és gondos javítása kövesse, és csak ezek követelményeknek kielégítő módon való teljesítése után lehet a rajz további kivitelére átmenni. A kivitel sorrendje a következő:

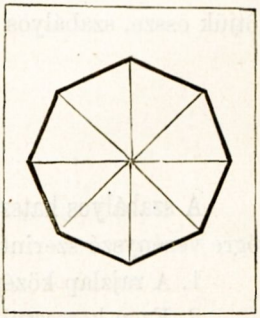

1. Határozzuk meg a rajzlap középpontját.

3. Rajzoljunk ezen keresztül vízszintes és függőleges egyenest.

3. Felezzük a derékszögeket és szabjuk az összes sugarakat körülbelül egyenlő hosszúra.

4. A függőleges sugarat vegyük mértékül, és járjunk el következőleg:

Hasonlítsuk össze vele a tőle jobbra fekvő sugarat. E végből forgassuk a lapot kissé balra, hogy a két sugár vége vízszintes irányba jöjjön. Ezen vízszintes irányba helyezzük az irónt és vizsgáljuk meg, hogy e két sugár egyenlő-e, vagyis nézzük meg, hogy a háromszög csúcsa (a középpont) a szemközt fekvő oldal (a vízszintesen tartott rajzón) közepe fölé esik-e. Ha igen, akkor rajzoljuk meg ezen alapot. Minő háromszög keletkezett?

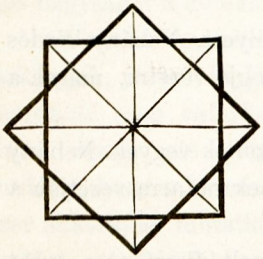

A lapot ismét kissé balra forgatván, a leírt módon a következő sugarat hasonlítjuk össze a háromszög szomszédos szárával.

Miután az idom igy minden oldalon be lesz határolva, a tanulók szabályos nyolczszöget fognak felismerni.

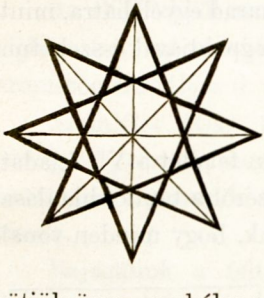

A 4 átló a középpontban találkozik, és a nyolczszöget nyolcz teljesen egyenlő háromszögre osztja, melyek egyenlőszárú háromszögek.

Ha a csúcspontokat nem egymásután, hanem ily rendben: 1, 3, 5, 7 és 2, 4, 6, 8 vagy 1, 4, 7, 2, 5, 8, 3, 6, 1 kötjük össze, szabályos nyolczágú csillagot kapunk.

X. FELADAT.

A szabályos hatszög. — Ezen feladat a VII. alapján hajtandó végre vezényszó szerint következőképen:

1. A rajzlap középpontját kikeresni.

2. Ezen keresztül vízszintes és függélyest.

3. A derékszög osztása 3 egyenlő részre.

4. A 12 sugár közül minden másodikat töröljük el.

5. A hat megmaradó sugárral a hat háromszöget úgy rajzoljuk meg, mint a nyolczszög rajzolásánál.

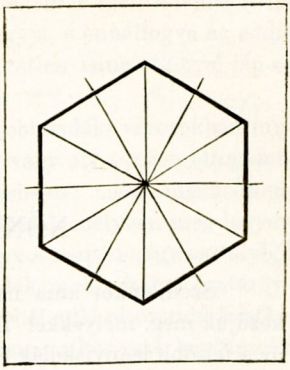

Az eredmény egy szabályos hatszög, melynek három középvonala az átlókat képezi, a középpontban találkozik és a hatszöget egyenlő oldalú háromszögekre osztják.

Ha a csúcsokat az oldalak és átlók kizárásával összekötjük (1, 3, 5, 1; 2, 4, 6, 2), akkor szabályos hatágú csillagot kapunk.

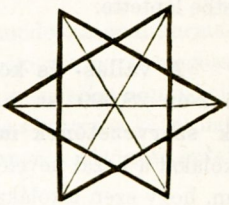

Ezen feladatot oly gyakorlatok követik, melyekben a hatszög mint díszítmény nyer alkalmazást.

(Budapest.)

Hollós Károly.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Szemlénket ama nagyfontosságú miniszteri rendeletek közlésével kezdjük meg, melyekkel Trefort Ágoston vallás- és közoktatási miniszter úr a felsőbb leányiskolák és polgári leányiskolák új szervezetét s tanterveit életbe léptette.

*

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter f. évi julius hó 7-én 28,999. sz. a. kelt rendelete az állami felsőbb leányiskolák szervezetének módosítása tárgyában. Mióta a felsőbb leányiskolákat a hazai nevelés érdekében fölállítottam, azóta mindig azon voltam, hogy ezen iskolákat és velök a nőnövelés ügyét általában czéljuknak és föladatuknak megfelelően, mentől tökéletesebbé tegyem.

Már az 1883. évi aug. hó 11-én 26,386. sz. alatt, továbbá az 1885. évi aug. hó 26-án 32,561. sz. alatt kiadott rendeleteimben meghagytam az állami felsőbb leányiskolák igazgatóinak, hogy a vezetésükre bízott iskolákban különös gondot fordítsanak arra, miszerint a tanárok és tanítónők a leánynövendékek nevelését tekintsék a tanítás főfeladatának, s ehhez képest tartózkodjanak a növendékek elméjének puszta ismeretekkel való megterheltetésétől — definiczióknak gépies megtanultatásától — és oly tanmód alkalmazásától, mely a nevelő oktatás czéljaival és a leánynövendékek sajátlagos természetével ellenkezik.

Mindazonáltal személyes tapasztalatom, a hozzám beérkezett jelentések és az itt-ott fölmerült panaszokból azon meggyőződést kelle szereznem, hogy a fentebb jelzett föladatok még nincsenek halyesen megoldva.

Ezért szükségesnek láttam, hogy a felsőbb leányiskolák szervezete, különösebben annak tanterve újból revizió alá vétessék és benne határozottabban és minden kétséget kizáró módon körülvonaloztassék a felsőbb leányiskola által növendékeinek nyujtandó gondolatkör, — kihagyván belőle egyszersmind mindazt, mi a leánynövendékekre gyakorlandó nevelő hatást és élethivatásukat illetve, csak alárendelt jelentőséggel bír.

E mellett azonban még gyakorlati szempont is követelte a felsőbb leányiskola szervezetének és tantervének módosítását: nevezetesen azon

tapasztalat, hogy a felsőbb leányiskolák növendékeinek igen tetemes része ez iskolát már a IV. osztály végeztével elhagyja, s ennélfogva az eddig fennállott szervezet és tanterv szerint befejezetlen ismeretkörrel lép az életbe.

Minthogy ez a körülmény különösen kisebb vidéki városokban mutatkozott, hol a felsőbb osztályok vagy üresek, vagy oly gyéren látogatottak, hogy fentartásuk, illetőleg felállításuk fölösleges: azért intézkedtem, hogy a felsőbb leányiskoláknak oly szervezet adassék, melyben meg legyen különböztetve alsó és felső fok, oly módon, hogy a csupán négy osztályból álló másodrendű felsőbb leányiskola is növendékeinek minden tantárgyból befejezett egészet nyujtson, — a hat osztályból álló elsőrendű felsőbb leányiskola két felső osztályában pedig amaz ismeretkör csak bővíttessék és kiszélesíttessék.

A felsőbb leányiskolák szervezetének ezen módosításánál harmadik és legfőbb indító okul azon törekvésem szolgált, hogy a hazai magasabb növelés szolgálatában álló különféle iskolák, úgymint felsőbb leányiskolák, polgári leányiskolák és tanítónőképezdék egymással szerves kapcsolatba hozassanak, és ezen iskolák egymáshoz való viszonya a közönség érdekében is világos kifejezést nyerjen.

Ezen okból a polgári leányiskolák számára is új tantervet adok ki, mely a polgári leányiskolai oktatást jellemző néhány sajátságot leszámítva, a másodrendű felsőbb leányiskola tantervétől csak abban különbözik, hogy a franczia nyelvet, mint rendes tantárgyat nem tartalmazza, minek folytán a nyilvános polgári leányiskolát jó sikerrel végző azon leányok, kik a franczia nyelvet, mint rendkívüli tantárgyat, erre képesített egyéntől a felsőbb leányiskola tantervében előirt mértékben tanulták, vagy ezen tantárgyból fölvételi vizsgálatot tesznek, tanulmányaik folytatása végett valamely elsőrendű felsőbb leányiskola V. osztályába léphetnek át.

Valamint a polgári, úgy a felsőbb leányiskola IV. osztályának bevégzése után a növendékek a törvény által előirt föltételek mellett a tanítónőképezde I. osztályába átléphetvén, most még arról is intézkedtem, hogy az elsőrendű felsőbb leányiskolák növendékeinek a tanítónőképezdékbe való átmenetel korveszteség nélkül lehetővé tétessék, mely czélból ily szándékban levő leánynövendékeknek a felsőbb leányiskolák VI. osztályában a növelés- és módszertan, mint rendkívüli tantárgy fog taníttatni.

Intézkedtem egyidejűleg, hogy ezen növendékek, ha a 16. életévet betöltötték és testileg is a tanítónői pályára alkalmasak, a felsőbb leányiskola VI. osztályának bizonyítványa alapján az elemi iskolai tanítónőképezde III. osztályába fölvételi vizsgálat nélkül vétethessenek föl.

A felsőbb leányiskolák ezen módosított szervezete a fölsoroltakon

kívül intézkedést tartalmaz ezen iskolák fölügyeletére és kormányzására nézve.

Miután a felsőbb leányiskolák a középiskolákkal semmiképen nem azonosíthatók, ezen intézeteket a kir. tanfelügyelők hatásköre alá helyezem, kik mellé különösen a nevelés és tanítás fölülvizsgálására, és az e részben országszerte kivánatos egyöntetűség biztosítására miniszteri biztost is rendelek.

Mindkét fölügyelő közeg hatásköre az új szervezet 1—10. §§-aiban részletesen meg van határozva.

Kivétetik ezen határozat alól a budapesti állami felsőbb leányiskola, mely közvetlenül a vezetésem alatt álló miniszteriumnak van alárendelve.

Az állami felsőbb leányiskoláknak az előadott szempontok szerint módosított szervezetét, és az 1887/8. tanévre szükséges átmeneti intézkedéseket tartalmazó füzetnek egy példányát a kir. tanfölügyelőségnek, tudomása végett leküldöm.

Budapest, 1887 julius hó 7-én. A miniszter helyett: Berzeviczy Albert, államtitkár.

*

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter f. é. 29,000. szám alatt a kir. tanfelügyelőkhöz intézett rendelete, a polgári leányiskolák tantervének módosítása tárgyában. A magasabb nőnevelés szolgálatában álló tanintézetek, nevezetesen a polgári és felsőbb leányiskolák és az elemi iskolai tanítónőképezdék között szerves kapcsolatot létesíteni és ezen tanintézeteknek egymáshoz való viszonyát a közönség érdekében határozottan megállapítani óhajtván, — az állami felsőbb leányiskolák számára f. évi julius hó 7-én 28,999. sz. a. kelt és a királyi tanfelügyelőséggel is közölt rendeletemmel kiadott új szervezet- és tantervnek kidolgozásával egyidejűleg, az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 77. és 78. §§-aiban nyert fölhatalmazás alapján a polgári leányiskolák számára is új tantervet dolgoztattam ki.

Az 1879. évi szeptember hó 12-én 25,409. sz. a. kelt rendeletemmel kiadott, s ezennel hatályon kívül helyezett polgári leányiskolai tantervtől az új tanterv részint a tantárgyak beosztásában, részint az egyes tantárgyakra fordított órák számában tér el.

A leányok testi épségének megőrzése és fejlesztése érdekében új tantárgyakul fölvettem a tantervbe az egészségtant és a testgyakorlatot. Amaz a IV. osztály tantárgyai közé soroztatott; a testgyakorlat pedig az alsó három osztály számára kötelezővé tétetett.

Az egészségtannak a IV. osztályba való fölvétele folytán szükségessé

vált a természettan és vegytan által a tantervben eddigelé elfoglalva tartott helyzetet megfordítani.

Gyakorlati szempontból tetemesen nagyobb óraszámmal osztatott be a női kézimunka, és remélhető, hogy ennek következtében lehetséges lesz a polgári leányiskola növendékeivel elsajátíttatni azt az ügyességet és gyakorlottságot, mely ezen tantárgyból szerzett ismereteknek az életben való hasznosítása érdekében nélkülözhetetlen.

Tetemesen csökkenttettek a kívánalmak a számtannál, melynek anyagából kihagyatott mindaz, mi a leánynövendékek szükségletéhez képest csak alárendelt jelentőséggel bír.

Ezen új tanterv a másodrendű állami felsőbb leányiskolák számára idézett rendeletemmel kiadott tantervtől, a polgári leányiskolai oktatást jellemző gyakorlatiasabb irányból kifolyó csekélyebb eltéréseket leszámítva, csak abban különbözik, hogy a franczia nyelvet rendes tantárgyként nem tartalmazza.

Ezért megengedem, hogy a polgári leányiskola IV. osztályát jó sikerrel végző azon leánynövendékek, kik a franczia nyelvet mint rendkívüli tantárgyat az új tervben jelzett mértékben, arra képesített tanerőtől rendesen tanulták és abból jó sikerrel vizsgálatot tettek, ennek vagy pedig a franczia nyelvből teendő fölvételi vizsgálat alapján az elsőrendű felsőbb leányiskola V. osztályába fölvétethessenek és tanulmányaikat ott folytathassák.

A polgári leányiskolák ezen új tantervét a kir. tanfelügyelőségnek tudomása és további eljárás végett azzal küldöm le, hogy ezen tantervnek, illetőleg a hozzácsatolt átmeneti intézkedéseknek lehetőleg már a jövő tanévben leendő életbeléptetése iránt a szükséges intézkedéseket haladéktalanul tegye meg.

Budapest, 1887 augusztus 11-én. A miniszter helyett: Berzeviczy Albert, államtitkár.

*

Az állami elemi iskolai tanítónőképző-intézetek fölvételi vizsgálatainak szabályozására a vallás- és közoktatási m. kir. miniszter a kir. tanfelügyelőkhöz a következő rendeletet intézte:

Tapasztalván azt, hogy az állami elemi iskolai tanítónőképezdékbe a fölvételnél gyakorolt szigorú eljárás daczára még mindig jutnak be oda nem való elemek, tapasztalván azt, hogy a fölvételnél követett eljárás több tekintetben nem czélszerű, a fölvételi vizsgálat megtartásánál követett eljárásban pedig nincs meg a szükséges egyöntetűség és helyenkint az 1877. évi 10,998. sz. a. a tanító- és tanítónőképezdék igazgatásáról kiadott szabályrendeletem 2. §-ában foglalt intenciótól eltérőleg kevésbbé a fölveendők arravalóságának kipuhatolására, mint inkább az előkészítő-

iskolákban szerzett és bizonyítványilag amúgy is igazolt ismereteik konstatálására irányoztatván, a vizsgálatban résztvevő valamennyi tényezőre nézve rendkívül fárasztó; annálfogva indíttatva érzem magamat, föntebb idézett szabályrendeletem 2. §-ának magyarázataképen és ugyanazon tárgyban 1879. évi junius hó 10-én 15,717. és 1880. évi május hó 29-én 15,584. sz. a. kelt körrendeleteim kiegészítéséül, s részben módosításául következő szabályrendeletet kibocsátani:

1. Az állami tanítónőképezdékbe való fölvételt kérők folyamodványaikat, az illető tanítónőképezde igazgató-tanácsához címezve, mostantól fogva legkésőbb julius hó 15-ig azon megye kir. tanfelügyelőjéhez nyujtsák be, kinek területén laknak. Tartoznak igazolni azt, hogy ép testűek, a 14. évet maghaladták és valamely nyilvános polgári vagy felsőbb leányiskola IV. osztályát, vagy a felső leányiskola II. osztályát általános jó eredménynyel végezték.

2. Ezen föltételeknek meg nem felelő vagy a kitűzött határidőn túl beérkező folyamodványokat Nagyságod utasítsa el; a többieket pedig esetleges véleménye kíséretében legkésőbb augusztus 1-ig azon kir. tanfelügyelőhöz tegye át, kinek fölügyelete alá a folyamodványban megnevezett tanítónőképezde tartozik.

3. Az augusztus 1-ig beérkezett folyamodványokat Nagyságod az igazgató közbejöttével vizsgálja meg, s a föntebbi föltételeknek meg nem felelőket azonnal utasítsa el; a fölvételeknek megfelelőket ellenben fölvételi vizsgálatra kivétel nélkül hívja meg.

4. A fölvételi vizsgálat czélja, hogy a fölveendők szellemi képzettsége és tanítónői pályára alkalmatos voltáról meggyőződés szereztessék. E vizsgálat irásbeli és szóbeli.

5. Az irásbeli fölvételi vizsgálat tárgyai: *a)* Magyar nyelvi dolgozat a növendék fölfogásának, fogalmazó képességének, irásának és helyesirásának megitélésére. E dolgozat anyagául a tanárok egyike által a polgári leányiskolai tananyag köréből vett valamely konkrét tárgyról (állatról, történelmi esemény stb.) tartott legföljebb 10 percznyi előadásának önálló irásbeli reprodukcziója szolgáljon, melyre legföljebb másfél órai idő engedhető. *b)* Ugyanazon tananyag köréből vett 2—3 számtani föladat megoldása, melyre szintén másfél órai idő adatik.

6. Szóbeli vizsgálatra csak azon növendékek bocsáthatók, kik irásbeli dolgozataikat kielégítő eredménynyel készítették el; a többiek elutasítandók.

7. A szóbeli vizsgálat tárgyai: *a)* A magyar nyelv, főtekintettel a nyelvtanra és a szóbeli kifejezés szabatos voltára. *b)* A számvetés, főtekintettel az egész és törtszámokkal való alapmüveletek értelmes és öntudatos alkalmazására. *c)* A hazai történelem és a földrajz alapvonalai.

A szóbeli vizsgálat egy-egy tárgyból legkevesebb öt perczig tarthat.

8. Az irásbeli dolgozatok mindenikén jegyeztessék föl azon iskola, melyben a növendék addig tanult és azon érdemjegy, melyet az illető tantárgyból bizonyítványában kapott, valamint a vizsgáló bizottság határozata alapján adott osztályzat. Az így fölszerelt dolgozatok a vizsgálat befejezése után hozzám terjesztessenek föl.

Föntartom magamnak, hogy némely évben az irásbeli dolgozatok tárgyait az illető tanítónőképezdéknek hivatalból küldjék be.

Erről Nagyságodat tudomása és megfelelő eljárás végett értesítem.

Budapest, 1887 junius 18-án. Trefort.

*

Figyelemmel kisérjük a tanügyi sajtó ama nyilatkozatait, melyek a polgári- és felsőbb leányiskolák reformjával s a vallás- és közokt. miniszter úr e végből tett intézkedéseivel foglalkoznak. Egyelőre két nyomatékos véleményt regisztrálunk s ismertetünk meg, folyóiratunk terjedelméhez mérten, olvasóinkkal.

«**A magasabb nőnevelés reformja**» czímen *Suppan Vilmos* ismerteti a «*Néptanítók Lapja*» aug. 17-iki számában (egyidejűleg a «*Nemzet*»-ben is) a miniszter úr idevágó intézkedéseit. «A felsőbb leányiskolák szervezetének módosításáról kiadott miniszteri rendelet — úgymond — nagyfontosságú és messzire kiható intézkedéseket tartalmaz. Hogy emez iskolák tanterve megjavíttatott, s növendékeik előtt az elemi iskolai tanítónőképző-intézetekbe való átlépés által a gyakorlati életpályák is megnyittattak, igen üdvös intézkedések ugyan, de alárendelt jelentőségűek az említett rendelet azon intézkedése mellett, hogy egyuttal a polgári leányiskolák is oly szervezetet és tantervet fognak nyerni, mely a franczia nyelvet mint rendes tantárgyat leszámítva, azokat tényleg nem teljes, 4 osztályú felsőbb leányiskolákká teszi.

A válaszfal, mely polgári és felsőbb leányiskolák között eddigelé fennállott és a szülőknek egy részét amazok iránt bizalmatlansággal töltötte el, ezen intézkedés folytán megszünt. A magasabb nőnevelés szolgálatában álló ez a két iskola egymással világosan kifejezett szerves kapcsolatba hozatott és a polgári leányiskola növendéke, ha a franczia nyelvi ismereteket magánúton pótolja (mire majdnem minden polgári leányiskola már is alkalmat nyujt), akadálytalanul átmehet a felsőbb leányiskolába. Az annyira szép, és a képviselőházban is elismerésre méltatott eredménynyel működő felsőbb leányiskolák száma egy csapásra s pénzügyi áldozat nélkül megsokasíttatott és az ország minden községe, mely polgári leányiskolát tart fenn, egyuttal a felsőbb leányiskola áldásában is részesíttetett.

Ezek oly tények, melyek csak örömmel tölthetik el a tanügy iránt lelkesülő minden honpolgár szivét, még pedig annyival osztatlanabb

örömmel, mivel ezen nagyfontosságú iskola-szervezeti kérdés megoldásával együtt mindkét iskolának gondosan kidolgozott és az eddig fennállott tanterveknél tetemesen jobb és megfelelőbb tantervek adatnak.

Mint tudjuk, ezen intézkedésekkel összefüggésben a miniszter még a felsőbb leányiskolai tanítónők képzésének kérdését is közel jövőben meg fogja oldani és ezzel az összes nőnevelésnek összefüggő, egységes szervezetét be fogja tetőzni.

*

Az «*Egyetértés*» tanügyi rovata (aug. 20.) szintén nagy elismeréssel nyilatkozik a miniszteri intézkedésekről «**A hazai nőnevelés reformja**» cz. czikkben s véleményét a következőkben foglalja össze: «Polgári s felsőbb leányiskoláink immár számot tesznek hazai nőnövelésünkben, mely csak ez intézetek keletkezése óta érdemli meg a nevet. A felekezetek, városok, törvényhatóságok vetekedtek ez intézetek állításában s habár majdnem mind az állam támogatását kérték s rendszerint nyerték is, ama tényezők is nagy terhet vállaltak magukra s örömmel viselik. Csakhogy ezen a téren is a rohamos fejlődés visszásságait kell sínylenünk. Ezek az intézetek minta nélkül keletkeztek s működtek s majdnem mind a túlságig mentek abban az irányban, mely hivatásukat jelöli. Az előtt a leányok semmit se tanultak, most meg nagyon is sokra — akarják őket tanítani. A tudákosság befészkelte magát nemcsak a felsőbb leányiskolákba, melyek még hivalkodtak vele, hanem a szerényebb körű polgári leányiskolákba is melyeknek még neve is legalább megjelöli ambiciójuk czélpontjait. Legtöbbet vétettek azonban a felsőbb leányiskolák. Ez intézetek nagy része nemcsak belsőleg, hanem külsőleg sem felelt meg föladatának. Oly helyre kerültek, hol termeik csak úgy tátonganak az ürességtől, a mi a rendkívül költséges tanítást még külső eredményében is meddővé teszi. Hozzátehetjük, hogy bizonyára a tanító-személyzet nagy része sem találta el a hangot, a módszert, a melyen leányokat tanítani kell s a hivatalos tantervek egészben még messzebbre csábították őket ez úton. A hazai nőnövelés kitünő közlönye a «Nemzeti nőnövelés» számtalanszor utalt e viszonyokra s csak örülnünk lehet azon, hogy a miniszteriumban is meghallgatták e panaszokat s javaslatokat s gyors elhatározással, rövid időközben immár harmadszor megváltoztatták a felsőbb leányiskolák s polgári iskolák tantervét, minek most már gazdagabb tapasztalat s élesebb belátás vetette meg alapját.

A miniszteri rendeletet, mely az új reform okait s czéljait fejtegeti, s a benne fölvetett szempontokat mind helyeseljük. Most már biztosan reméljük, hogy rendes mederbe tér a kissé túláradt folyam s a tanárok ambiciója is a tanítás gyakorlati formájában s eredményességében találja meg a maga egészséges kielégítését.»

*

A Csurgón megjelenő «*Iskolai Szemle*» aug. 4-iki száma is a nőneveléssel foglalkozik első czikkében. «*A nőnem hivatásszerű nevelése és a polgári leányiskolák*» cz. alatt *Bárány Gyula* mondja el nézeteit, melyek ép oly talpraesettek, mint alkalomszerűek. «A nőnem igazi hivatása — úgymond — nem a nagyra törekvésben, nem a nemzetek sorsát irányzó befolyás keresésében rejlik. Azok a jeles nők, a kik történelmi hírnévre tettek szert, e hírnevet főkép annak köszönhetik, hogy nőiességüket első sorban otthon, a házi tűzhely körül érvényesítették. Ovakodjunk tehát a gyermek-leánykák szivébe rosszul választott lelkesedést csepegtetni, mert míg egyrészt meghajlom a nő előtt, ki *otthon* hivatásának magaslatán áll, másrészt elfordulok attól, a ki *odakint* keres tért tevékenysége számára s a világot akarja kormányozni. Növeljük tehát leányainkat nőknek, anyáknak és háziasszonyoknak; ez kifejez mindent, a mi csak a nőnem hivatására vonatkozik.» Ezután fejtegeti, hogy a polgári leányiskola miképen felelhet meg a nőnevelés e hasznos föladatának. Idézzük fejtegetéseiből a következőket:

«Okos és értelmes háziasszonyokat növelni, ez a polg. leányiskola czélja. Ezt iparkodik elérni az egészségtan, háztartástan és női kézimunka tanítása által. S ez utóbbi téren az a tanítónő éri el legbiztosabban czélját, ki nem csupa impraktikus csecse-becse munkákat készíttet növendékeivel, hanem a foltozás és javítás legapróbb titkaiba is bevezeti növendékeit. A háztartásra nézve azt mondhatnák sokan, hogy ráér a nő azt megtanulni otthon, édes anyja mellett, vagy pedig, ha férjhez ment. Csakhogy tudás és tudás közt nagy a különbség. A ki az okszerű háztartás elveit és szabályait előzetesen, habár jobbára elméletileg is, megismeri, az nem fogja a gyakorlati fogásokat kicsinyelni, sőt némi áttekintésre tesz szert, mely képessé teendi arra, hogy a gyakorlati egyénektől hallott, sokszor ellentmondó szabályokból a helyeset kritikailag kiválaszsza. Végül a mi az egészségtant illeti, ennek tudása minden művelt háziasszonyra nézve megbecsülhetlen. Csak így tanulja meg az óvást és ápolást igazán észszerűen alkalmazni, s elkerüli azon eshetőséget, hogy míg a családban előforduló kisebb bajnál esztelenül jajveszékel, másrészt súlyos, de látszólag jelentéktelen esetekben, veszedelmes gondatlanságot tanúsít.»

*

A «*Mária Dorothea*» egyesületre hívja föl a tanítónők, s a nőnevelés iránt érdeklődők figyelmét *György Aladár*, a tanítónők otthonának lelkes kezdeményezője s buzgó apostola.

Olvasóink előtt ismeretes, hogy az egyesület legutóbbi közgyűlése elhatározta, hogy a főváros által ajándékozott telken házat építtet, a Mária Dorothea-intézetet. Mivel azonban az építési költségeket az egye-

sület pénzbeli vagyona nem födözi, a közgyűlés megbizásából egy bizottság országos gyűjtést indított meg. György Aladár ép ez alkalomból fordul a fölállítandó intézet eszméjének minden barátjához s kéri anyagi pártolásukat, áldozatkészségüket. A «*Néptanitók Lapjá*»-nak aug. 20-iki számában a következő szép szavakkal emeli ki az ügy fontosságát:

«Igen, a magyar tanítónők dolgoznak és buzgólkodnak, mert ösztönszerűleg érzik, hogy a jelen gyűjtés eredménye lesz az érettségi bizonyítvány társadalmi tevékenységükről, az az eszköz, mely nemcsak egyletük jövőjét bizonyítja, de egyuttal társadalmi karuk tekintélyét is emelni fogja. Az Eötvös-alap s árvaház-egyesület kiosztott fillérei egyenkint emelték a tanítók önérzetét, növelték a nagy közönség rokonszenvét. A Mária Dorothea-egylet jelen gyűjtése a művelt közönség figyelmét ismételve fölhívja azokra, kik úttörők gyanánt állottak be a női nemnek ma még oly nehéz s oly sok félreértést szülő pályáján közharczosoknak, azokra, kik ma, midőn a megélhetés nehéz gondja évről-évre növekvő számmal riasztja vissza a nősüléstől ifjainkat, a családi körtől erőszakkal elszakított gyöngéd nem számára példájukkal új munkakört alkotnak meg. S ki mondhatja, hogy a magyar társadalom figyelmét a nők nem érdemlenék meg. A kisdednevelés s összes humanisztikus törekvéseink egyaránt élő tanúságtételei, mennyire föllendül a közügy, a hol képesek vagyunk a női munkát s női tapintatot segédül megnyerni: most, midőn először magukért kopogtatnak, lehetetlen, hogy zárt ajtókra találjanak s a szív húrjai ne éreznék meg azt a nemes érzelmet, mely a könyörgőkét rezgésbe hozta? Nem idegenek, övéink közül valók ők. A gyorsan hullámzó idő, a mindennapi létküzdelem nagy harcza minden körben, még a tegnap legfényesebbnek tartottakban is, ki-ki szaggat egyeseket, kik, bár nők, a megélhetésért férfinak szánt harczot vívnak ki. S ma a nőknek, épen a legértelmesebbnek, a tanítónői pálya az egyedüli. Papok, tanítók, jegyzők s a társadalom minden más rétege e sorsot szánja esetleges özvegyének s leányárvájának. Ma talán még csak adakozik a Mária Dorothea-egyesületnek, de ki biztosítja, hogy az az eredmény nem félretett fillér volt-e szeretettei számára? Nem, nemcsak ily értelemben övéink ők. Nyomor, a komor jövő képe hajtja a tanítónők zömét jelenleg e pályára, de a nők idealizmusa megaranyozza azt s gyermekeink, a leendő magyar leányok s anyák sorsa s ezzel együtt a magyar társadalmi élet jövője függ elválhatlanul össze az ő sorsukkal. Ez a jövő, a nemzeti nőnevelés reformjának kérdése, nem idegen többé, szivünk vérlüktetésének egyik forrása, értelmünk magasra törő ábrándjainak egyik tündérképe az.»

A «*Népnevelők Lapja*» aug. 20-iki számában főkép a férfitanítókhoz fordul s a következő szavakkal köti lelkökre, hogy a tanítónők eme egyesületének fölvirágzása őket is közvetlenül érinti:

«A Mária Dorothea-egyesület ügye első sorban a tanítónőket érdekli, s eddig kifejtett buzgalmukból következtetve, számítunk is reá, hogy nagyobb részük (mert hiszen közönyösek s munkára képtelenek mindenütt akadnak) megtesz minden lehetőt a gyűjtés czéljainak előmozdítására. De bizonyos, hogy a tanítónők egyesületének fölvirágzása nemcsak őket, de a férfitanítókat is közvetlen érinti. Nejeik s leányaik jelentékeny része ezt a pályát keresi föl, ha végzete a család alakítását megtagadta; a tanítónő özvegye keserű sorsát enyhíteni a Eötvös-alapon kívül a Mária Dorothea-egyesület is fog igyekezni, s az a fény, melyet a nagy nevekkel dicsekedhető egyesület fölmutathat, ez az egyesület, melyet egy főherczegnő nevéről neveznek s melyet, czélját fölismerve, az ország első törvényhatósága azzal tisztelt meg, hogy egyhangúlag s habozás nélkül ajánlott számára jelentékeny telket, miként kezdő egyleteknek igen ritkán s más tanító-egyesületnek soha, az a fény, melyet a Mária Dorothea-egyesület rövid fönnállása óta kivívott, az összes magyarországi tanítókra szétárasztja jótékony melegét s megszüntetni segíti az előítéletet az istenek által gyűlöltnek mondott kaszt iránt.

Ne legyenek azért közönyösek Magyarország férfitanítói másnemű kartársaik törekvéseivel szemben, ne fogadják intézkedés nélkül a Mária Dorothea-egyesület által hozzájok küldött gyűjtőíveket. Mindenütt lehet tenni, csak akarat kell hozzá. A tanítónők megadták a jó példát. Éretteb korú gyermekek között önkényt vállalkozóknak adtak tízkrajczáros gyűjtőíveket. Nincs oly szegény község, hol ily tizkrajczárokat gyűjteni ne lehetne s bizonynyal tömérdek van, hol a gyermekek, ha tanítóik egy pár szóval fölbuzdítják, ezer és ezer hatost szednek össze a nélkül, hogy a gyűjtés módjával visszatetszést költenének föl. Ime egy férfitanító, Göbel János György, ugyanaz, ki az Eötvös-alap s árvaház gyűjtésénél is oly nagy érdemeket szerzett magának, a Mária Dorothea-egyesület javára ily tízkrajczáros ivekkel alig két hét alatt leánytanítványaival 180 frtot szerzett össze. Nem lehetne-e ezt a példát másoknak is utánozni?

Gondolják meg Magyarország tanítói, hogy a mit a tanítónők számára tesznek, nemcsak nejeik s leányaik érdeke, de a saját maguké is. A magyar tanítóság közös vagyonának gyarapodásával nőttön-nő annak tekintélye is. Nem igaz magyar tanító az, ki őszintén nem örül a Mária Dorothea-egyesület által már eddig kivívott sikernek; s nem lát a jövőbe, ha lelkes erejével nem igyekszik ezt a sikert még nagyobbá, még fényesebbé tenni!»

IRODALOM.

KÉPES MAGYAR OLVASÓKÖNYV az elemi népiskolák II. osztálya számára. Szerkesztették: *Komáromy Lajos*, *Lakics Vendel*, *Péterfy Sándor*. 10 ív. Ára bekötve 30 kr. — Ugyanaz a III. osztály számára. 12 ív. Ára bekötve 36 kr. — Ugyanaz a IV. oszt. számára. 14 ív. Ára bekötve 40 kr. — Budapest, 1887. Kiadja Singer és Wolfner könyvkereskedése, Andrássy-út, 10.

Ez olvasókönyvek, melyek csak pár nappal ezelőtt kerültek ki a sajtó alól, határozott haladást jelölnek népiskolai tankönyv-irodalmunkban. Az olvasmányok a népiskolai tantárgyak köréből pedagógiai tapintattal arányosan vannak összeválogatva, úgy, hogy ne csak az ismeretek gyarapítására, hanem egyszersmind a szív és kedély képzésére is szolgáljanak; különösen a vallásos érzület és a hazafiúi érzés ápolására kíváló gond van fordítva e könyvekben; jelentékeny rész jutott az egészségtani ismeretek terjesztésére is, melyekre előbbi olvasókönyveinkben kevesebb súly volt fektetve. Míg így egy részről az olvasmányok tervszerű megválogatása és sokoldalú volta jellemzi ez olvasókönyveket, más részt figyelemre méltó újítás bennök az, hogy az olvasmányokhoz szemléltető és a szép-ízlést fejlesztő *képek* vannak adva, leginkább a szöveg között, de egynémelyik külön lapon is. A jó képek által való szemléltetés pedagógiai értékét bizonyára ismeri és sokra becsüli minden képzett tanító, s ehhez a szemléltetéshez itt magukban ez olvasókönyvekben jeles segédeszközt nyerhet. A II. és III. oszt. olvasókönyvében külön-külön mintegy 30 illusztráczió van; legtöbb, 40-en fölül, a IV. osztályéban. Legszebbek a földrajzi oktatáshoz való képek, a milyenek pl. egy tűzhányó hegy, egy alagút, egy Duna-parti falu, Pozsony, Komárom, Esztergom, a római Sz. Péter temploma, Vaskapu sat. képei, részletek a fővárosból sat. — Igen tanulságosak a bányákat, a szomszéd országok lakóinak népviseletét ábrázoló képek s a számos állatképek.

Van még egy jó oldala ez olvasókönyveknek, melyet itt föl kell említenünk, s ez az, hogy olvasmánydarabjaik kevés kivétellel *eredetiek*, *magyar észjárás*, *magyaros nyelvérzék* terményei, s a német érzelgős olvasmányok ki vannak közülök zárva. A szerkesztők nagyrészt maguk irták vagy dolgozták át az egyes darabokat; az olvasmányok jelentékeny

része *Péterfy Sándor* tollából került ki, a ki tud pedagógiai tapintattal is, magyarosan is írni. Felhasználták továbbá a szerkesztők e könyvek összeállításánál ide vonatkozó irodalmunk legújabb és legjelesebb termékeit, különösen fejlődni kezdő ifjúsági irodalmunkat. *Győry Vilmos*, *Szász Károly* és *Vargha Gyula*, *Pósa Lajos*, *Torkos László* legszebb gyermekverseivel fölfrissítették régibb olvasókönyveink avúlásnak indúló verses anyagját; *Aranytól*, *Petőfitől*, *Tompától* is fölvettek nehány oly darabot vagy legalább részletet, melyek eddig nem voltak bevonva népiskolai olvasókönyveink irodalmába.

A mi végre a külső kiállítást illeti, erről is elismerőleg szólhatunk. A könyvek elég vastag és szép fehér papírra tiszta betűkkel vannak nyomatva. Nagy gond van arra is fordítva, hogy a tanulók *különféle nyomtatott és irott betűkön* gyakorolják folytonosan az olvasást. A képekről már föntebb volt szó.

Összegezve a föntebbieket, el merjük ismételten mondani, hogy ezek az olvasókönyvek mind pedagógiai, mind irodalmi, mind technikai tekintetben visszatükrözik azt a haladást, melyet a magyar közoktatásügy s általában a magyar kultura az utóbbi évtizedben tett. — Reményljük, hogy e jeles oldalaik útat fognak nekik törni az iskolákba minélelőbb.

*

MAKROBIOTIKA, VAGY HOGYAN HOSSZABBÍTHATJUK MEG ELETÜNKET? Irta dr. *Hufeland Kristóf Miklós*, dr. Klencke átdolgozása nyomán fordította: *Kemény Fülöp*. (Budapest, 1887. Franklin-Társulat. Ára 1 frt 464 32-rétű lap.)

Oly mesterségre tanít ez a könyvecske, melyben mindenkinek művészetre kellene törekednie. Ki is ne óhajtaná, hogy hosszú életű és mindig jó egészségű legyen? . . Az előttünk levő kis könyv azt tűzte ki feladatául, hogy az e czél felé vezető utat olvasóinak megmutatja. De érdemel-e egyáltalában bizalmat az oly mű, mely az «élet meghosszabbítását» igéri? Komoly munkával, vagy csak közönséges ámítással van-e dolgunk? . . E művecskét illetőleg az emberiség — s e szóban nincsen semmi túlzás — már rég megadta a feleletet. — *Hufeland* munkájának első kiadása 1796-ban jelent meg német nyelven és rövid idő alatt bámulatosan elterjedt; minden nemzet, melynek csak irodalma van, lefordítá nyelvére s ez idő szerint egyike a legelterjedettebb munkáknak. Magyar nyelven már 1798-ban, igen díszes kiadásban jelent meg «*Az emberi élet meghosszabbításának mestersége*» czím alatt *Kováts Mihály* orvos-doktor és pesti egyetemi professzor — igazi magyar Hufeland — fordításában; 1825-ben már a harmadik kiadást kapkodta el a magyar olvasó közönség. Ugyanekkor a német eredetinek 5-dik átdolgozott kiadása forgott közkézen. — A jelen magyar kiadás fordítója, úgy látszik, abban a véleény-

ben van, hogy a magyar olvasó *Hufeland* egyénisége iránt nem érdeklődik: egy szóval sem említi, ki volt, mi volt, mit tett és írt, sőt könyve sorsáról is jóformán csak annyit mond egy laptöltelléknyi «végszó»-ban, hogy a Makrobiotika a «biblia után a legismertebb s a legtiszteltebb könyv». Ez ugyan igaz, de a szerzőről s művéről többet illett volna fölemlíteni. Mennyivel figyelmesebb volt annak idején Kováts orvos-doktor úr olvasói iránt! Nem csak okos és szép szóval vezeti be a munkát a magyar irodalomba, hanem érdekességét és hasznosságát számos magyar vonatkozású jegyzettel és példával emeli. Ha már az a kincs, mely ebben az ócska könyvben rejlik, *Kemény* úr tájékozatlansága miatt — mert neki mint fordítónak kötelessége lett volna tudnia, hogy a mű magyar nyelven már megjelent — a jelen kiadás olvasóinak legnagyobb része előtt ismeretlen marad, legalább Hufelandnak az 5-dik német kiadáshoz írt előszavát, mely a szerző jó szivének, szép lelkének legszebb jellemzése, a régi fordítás szavaiban átveszszük: «Örömöm és nagy jutalmam az én öregségemben, hogy ez a' már 30 esztendő előtt iratott könyv még mindig olvastatik és hasznot szül, sőt hogy a szünetlenül folyvást tartó utánnyomatásoknak ellenekre, új törvényes kiadás szükséges, a' mi engem a'ra bírt, hogy én ezt a' könyvet sok helyeken megjobbítsam, és tökélletesítsem . . . . . Ez az új általnézés csodálatosan összeköti az én öregségemet az én ifjúságommal, és mélységes háladatossággal teljes megilletődés fogja el az én lelkemet, ha én e'nek a' könyvnek az eredetét, és a'nak minden reménységemet felülmúló, következését összehasonlítom. Talám még egy könyv sem származott úgy a' szívnek belső rejtekéből, mint ez, talám még egy könyv sem eredett soha, oly kevés könyv-írás szándékkal. Az én legelső ifjúságomtól fogva eltöltött engem a'nak talp-képzete (fundamentális ideája); én azt örökké magammal hordoztam, és már 1785-iktől fogvást a' vólt az én kedves foglalatosságom, hogy azt magamnak megvilágosítsam, és leirjam. De csak a' reggeli csendes óra vólt a'nak szenteltetve. Az én reggeli áhitatosságomnak nem könyv-írás volt az aránya, hanem az én legbensőbb meggyőződéseimnek és érzelmeimnek az örök igazság előtt való kiöntése, a' mely ő általa megkísértetve, és neki szenteltetve, vólt, az ő embereinek javokra. Azután származék az a' képzet (idea), hogy ezeket az egyedmunkákat össze kell fűzni, és egy könyvvé kell változtatni, és így, minekutána a legtulajdonabb értelemben kilencz esztendeig dolgoztam azon, megjelenék 1795-ikben ez a' könyv legelőször. — Az Isten megáldotta ezt. Tudom biztos példákból . . . . Hála légyen azért egyedűl neki! Szentelje ő ezt meg tovább is, és e' folytassa, mikor én többé nem is leszek — a' jótételt . . .» Kívánjuk mi is őszintén, hogy a szerző rég elporladt szívének ez a vágya nálunk is mennél teljesebb mértékben teljesedjék! A könyv új fordítása épen jókor jön; nem

ugyan azért, mintha az elmúlt évek és évtizedek nemzedéke épen úgy nem szorult volna rá az e fajta munka tanácsaira mint a mostani; hanem azért, mert most nagyobb mértékben kezd az általános figyelem az egészség ápolása és a test erősítésére fordúlni, mint bármikor a multban. Az egészségtan majdnem az összes iskolákban tantárgyképen szerepel, s közoktatásügyi kormányunk ez irányban minden lehetőt megtesz és a jövőben még többet óhajt tenni; a hatóságok, a magánosok épületeikben a hygiénia követelményeivel nem űznek oly kegyetlen gúnyt, mint akárcsak 10 évvel ezelőtt. A mozgalmat általánossá kell tenni, s meglesz a teljes sikere. Szerep vár ebben a jelen munkácskára is, mert egyszerű, könnyen érthető, keresetlen előadása, meggyőző okoskodása bizalmat támasztanak az olvasóban és a sok közbehintett példa érdeklődését is teljes mértékben leköti. Többet nem akar elérni, mint hogy olvasójával egészségét megszerettesse, s meggyőzze arról, hogy józan életmóddal, mértékletességgel, testi és lelki edzéssel életét kellemesebbé — mert egészségessé — és hosszabbá teheti; a világért sem akar olvasójából önorvost nevelni, csak azt akarja, hogy mennél ritkábban s mennél később legyen reá szüksége. Óva int minden kicsapongástól, de ugyan úgy a túlságos óvatosságtól, mely életbeli *gyávasággá*, valóságos betegséggé: hypochondriává fejlődhetik; ez is, amaz is nyűge az életnek és rövidíti is. — A könyv ugyan mindenkinek szól, de különösen a fiatalságnak s azoknak, kik a neveléssel foglalkoznak; csakugyan a család és az iskola nélkülözhetetlen könyve. Rendkívül sok a teendő ez irányban: elég, ha bármelyik napi lapot vesszük kezünkbe, ott látjuk azt a temérdek «csodaszert» a hirdetésekben; ez tüdőt, gyomort gyógyít, amaz kószvényt oszlat, egyetlenegy olcsó «gyógyszerrel» minden bajtól, nyavalyától megment stb. stb. Nem érdektelen, ha a «hálaköszöneteket» is megnézzük; a társadalom magas rétegein kívül ott látunk a hálálkodók között papokat, tanítókat, nevelőket stb. nagyon is feles számmal; ime, a babona szószólói, a kiknek pedig hivatásuknál fogva küzdeniök kellene ellenében. Ez is a műveltségnek egyik fokmérője. Hiába mondják, hogy a babona kiveszőben van; egyáltalában nem, csak alakot cserélt. Régebben ráolvasás járta, most meg az általános gyógyszerek korát éljük, a mikor az élelmes csalók — másnak nem nevezhetjük, mert épen úgy nem hisznek a gyógyszerök erejében, mint a «lutri-jós» a számaiban — az óriási publikum butaságából palotákat emelnek, milliókat gyűjtenek. Melegen ajánljuk a könyvet olvasóinknak; olvassák és terjeszszék, a nemzetnek tesznek vele szolgálatot.

A fordítás meglehetős közönséges; mindennapi újság-stilus, sok germanizmussal és furcsa képzésű szóval tarkítva. — A könyv kiállítása elég csinos, de drágának tartjuk. Sok 1 frt az olyan könyvért, mely *nagy* vevő közönségre számít! — Még egy kérésünk van a Franklin-Társulat-

hoz. Ha majd még egyszer fogja nyomatni a munkát, nézzen körül orvosaink között. Biztosítom, hogy fog találni egy új *Kováts* orvos-doktort közöttük, ki ép oly lelkedéssel és ügyességgel fogja a kiadás tisztjét ellátni, mint a régi. Jó lesz akkor a régi kiadás magyar részét ismét életre támasztani. *P. K.*

*

TERMESZETTAN. A középiskolák VII. és VIII. oszt. számára. *Hofmeister* műve nyomán dr. *Schmidt Ágoston*. Budapest, 1887. Lampel R. Kiadása. (282 l.) Ara 2 frt.

TERMESZETTAN. A középiskolák felsőbb oszt. számára irta *Czógler Alajos*. Budapest, 1887. Franklin-Társulat kiadása. (X, 324 l.) Ára 2 frt 40 kr.

Alig egy-két éve, bizony kelletlen dolog volt az itt megbeszélendő könyvekkel egy terjedelmű fizikai munkákról írni: akárcsak a javíthatatlan bűnösökre vesztegetett szép erkölcsi prédikáczió, meddőnek bizonyúlt tárgyi hibáikkal és mindenféle értelmetlenségeikkel szemben a legjobb akaratú kritika; tengődtek dicstelenül, mindenkitől szidva, egyszerűen azért, mert nem volt jobb, mely helyökbe léphetett volna. Az a két munka, melynek czímét ezennel közöljük, hivatva van e szerepre s ha egyéb sikerök nem is lenne, mint ez, már ezt is érdemszámba kell venni. Szakszerű bírálatnak e lapban nem levén helye, csak annyit mondunk a két műről, a mennyi a tárgy iránt érdeklődő olvasóink tájékoztatására elegendő.

A *Hofmeister-Schmidt*-féle munka kis téren aránylag igen sokat nyújt; a középiskola felsőbb osztályainak fizikai tananyagán kívül — mely a polg. képezde tananyagával körülbelül megegyezik — a potenciálelmélet elemeit is tárgyalja s mindvégig alkalmazza az új, ú. n. C. G. S. mértékrendszer egységeit. A hőtanhoz az elméleti chémia főbb törvényein kívül kis thermo-chémiát is csatol. A könyv minden fejezetéhez — angol könyvek szokása szerint — számos példa van kapcsolva; a példák többnyire szerencsésen vannak megválogatva s a tanultak begyakorlására, többoldalú megvilágítására és értékesítésére igen alkalmasak. A könyvet rövid kozmografia fejezi be. A mű tartalma — nehány jelentéktelenebb hibát leszámítva — tárgyilag teljesen megbízható s a fizika újabb haladásait is gondosan és helyes érzékkel figyelembe veszi. Leggyengébb része a mechanika; sok felesleges dolgot tartalmaz s szinte kéjeleg az elvont feladatok feszegetésében. A hangtan túlságosan rövid s nagyon is elméleti. — Mindent összefoglalva, a könyv igen sokat nyújt, túl sokat a felhasznált térhez képest, s így kurtán végez oly dolgokkal is, melyek csak alapos tárgyalásban lesznek világosokká. A kísérletek megbeszélése jóformán egészen hiányzik s így a könyv csak kísérletekkel kellően illusztrált előadás fonalán lesz igazán hasznavehetővé. A könyv stilusa elég szabatos és világos, s a nyelvezet is jó. Csak kár, hogy jó magyar név helyett sok-

szor idegent használ s viszont jó idegen helyett rossz magyar gyártmányt pártol. — A rajzok s a nyomdai kiállítás elég jó. Készséggel elismerjük, hogy a munka nyereség irodalmunkra s remélhető, hogy a következő kiadásokból hibáitól megszabadúlva s erényeiben megerősödve fog kikerűlni.

Czógler műve sok tekintetben eltér az előbbitől; kevesebb részletre terjeszkedik ki, de a fölvett anyagot annál behatóbban tárgyalja s a kísérleteket is terjedelmesebben írja le s a mi a legfőbb, s mi ellen a fizikai tankönyvírók legtöbbször vétkeznek: közelebb vezet a természethez, melynek törvényeit feltárni iparkodnak. Ebben *Stewart Balfour* híres munkájának* nyomdokain halad, sok önállóságot tanusítván azáltal, hogy inkább a saját — helyesebben mondva Stewart Balfour — nézeteihez ragaszkodik, mint középiskolai tanterveinkhez, mi munkájának a középiskolákban való engedélyezését semmi esetre sem fogja megkönnyíteni. A hatás leginkább a mechanikán látszik meg. A dinamikával s nem «a képzelt anyagi pont» mozgásával kezdi munkáját; nem akar abstrahálni, ha erőről és mozgó testekről, tömegekről szólhat. Kísérletét nem tartjuk egész sikerűltnak, de kezdetnek elég kecsegtető. A fizika egyéb ágai a tudomány mai állásának megfelelően, igen ügyesen vannak tárgyalva. Nem is kételkedünk, hogy a könyv rövid idő mulva népszerűvé lesz; megvan hozzá minden kelléke: világosan, könnyen érthető modorban s a mi tankönyvnél szintén nem megvetendő, érdekesen van írva. Föltétlenül helyeseljük a szerzőnek amaz eljárását, hogy az egyes nagyobb problémák tárgyalását történelmi fejlődésök rövid előadásával vezeti be s nem szorítkozik arra, hogy záró jelbe egy-két nevet s évszámot rekeszszen. Vannak a könyvben — különösen a mechanikában, s az elektromosság tanában — kisebb botlások s a könyv nyelvezete sem azé a Czógleré, kinek «Fizika története életrajzokban» című művét olyannyira szeretjük; de ezeket a hibákat inkább a szerzők rossz szellemének — a kiadónak vagyunk hajlandók felróni, ki a különben is elfoglalt szerzőt a könyv űzleti sikerének érdekében sürgetéseivel ostromolván, megfosztja attól a nyugalomtól, mely a munka utolsó kisimításánál feltétlenül szükséges. Ez különben e sorok írójának ártatlan hipotézise, melylyel a szerző korábbi keletű és mostani munkájának stilusbeli eltérését magának megmagyarázni törekszik. Kuriózumkép felemlítem, hogy alig 20 sorban a «persze» háromszor fordul elő. Ez *persze* nem szép. — A könyv nyomása szép, rajzai díszesek, de papirosa átlátszó, a mi Franklin szép betűi ékességéből sokat leront. Melegen ajánljuk a művet az érdeklődők figyelmébe. *B. G.*

* Magyarul Müller J. fordításában «*A természettan elemei*» cím alatt jelent meg s fizikai könyveink egyik legbecsesebbike.

*

Eötvös Károly Lajos: NEPOKTATÁSI ERTESÍTO. Közigazg. bizottságok, tanfelügyelőségek, iskolalátogatók, iskolafentartók, tanítók, kisdedóvók, szülők stb. számára. Budapest, 1887. Kiadja: Hornyánszky Viktor, akad. könyvkereskedő.

Népoktatásunk alkotmányos kormányzásának húsz éve alatt annyi új meg új rendelkezés előzte meg vagy követte és irányozta az örvendetesen fokozódó fejlődést, hogy a vele nem kizárólagosan és szakszerűen foglalkozónak vezérvonal nélkül szinte lehetetlen már eligazodnia a rendelet útvesztőjében. Sőt a népoktatásügy vezetésével és kormányzásával hivatásszerűen foglalkozók is gyakran utalva lehetnek oly «*emlékeztetőre*», a mely a teendők ideje és módja felől biztosan tájékoztassa őket.

E kétségtelen szükséget iparkodott kielégíteni a szerző e munkájával, a mely tárgyak szerint csoportosítva, összefüggő előadásban dolgozza fel az óriási anyagot. A Tóth József-féle gyűjteményt, mely teljes szövegben közli a törvényeket s rendeleteket, nem teszi ugyan feleslegessé; de a mellett, azt mintegy kiegészítve valóban a leghasznosabb szolgálatok teljesítésére van hivatva. A szerző, a kinek fáradozásait teljesen méltányoljuk, gondosan, lelkiismeretesen dolgozott, munkája minden tekintetben megbízható. Ajánlásunkkal is hozzájárulni óhajtunk munkája biztos sikeréhez, melyet valóban megérdemel. A könyv alakja — kis nyolczadrét félkemény vászonkötésben — nyomása, tipografiai berendezése, szóval egész kiállítása szép és czélszerű s dicséretére válik a kiadónak, a ki nyomdája jóhírére méltán büszke. A könyv, a betűrendes tárgymutatóval együtt, 212 lapra terjed s ezenfelül jegyzetek számára tetemes számú megvonalzott tiszta papirlapot foglal magában. Árát nem tudjuk, mert a könyvön nincs kitéve sehol sem.

*

PAEDAGOGIAI ZSEBNAPTÁR AZ 1887—88. TANÉVRE, tanárok, tanítók s más tanügyi tényezők számára szerkesztette *Orbók Mór.* Kiadja: Heckenast G. utóda, Drodtleff Rudolf Pozsonyban.

E zsebnaptár előttünk fekvő második évfolyama mind berendezését, mind tartalmát tekintve tetemes haladásról tanuskodik az első évfolyammal szemben. A naptári részen kívül közli nyolcz kiválóbb kir. tanfelügyelő arczképét s rövid életrajzát, a hazai tanügyi lapok repertoriumát, a magyarországi népoktatási intézetek s azok tanítóinak névsorát, a tanügyi hatóságok czímjegyzékét stb. A vonalzott rovatok sem hagynak fen kívánni valót. A naptár vászonba van kötve s általában csinos kiállítású. Ára: 60 kr. A ki ez összeget postautalványnyal előre küldi be a kiadóhoz, az bérmentve kapja meg a naptárt. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

KIMUTATÁS
A «MARIA DOROTHEA» EGYESÜLET VISSZAÉRKEZETT GYÜJTŐIVEIRŐL.

(Első közlemény.)

Gyüjtő: Sárcsevics B. Vallaszky Gusztávné *56. sz. ívén:* Janits István 10 kr. Janits Istvánné 30 kr. Özv. Halászné 30 kr. Turcsányi Géza 30 kr. N. N. 40 kr. Vallaszky Dezsőke 50 kr. Vallaszky Margitka 50 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Gyüjtő Zányi Janka 266. sz. ívén: Pintér Sándor 20 kr. Fekete Aladár 15 kr. Szeifrid Ferencz 15 kr. Arányi Béla 50 kr. Hofbauer Vilmos 40 kr. Oromi Mór 20 kr. Hofbauer Szidónia 40 kr. Gozsy Mátyás 40 kr. Hofbauer Andor 20 kr. Alföldy Gedeonné 2 frt. Alföldy Flóra 1 frt. Csaith Julia 1 frt. Arányi Margit 50 kr. Zányi Janka 1 frt. *Összesen 8 frt 10 kr.*

Gyüjtő Helfy Sarolta Pozsony. 408. sz. ívén: Székely Mihályné 2 frt. Kapdebo Guszta 1 frt. Vámayné 1 frt. Schäfer Györgyné 1 frt. Dölle Gyuláné 1 frt. Dr. Matnyi Márk 1 frt. S. Andor 1 frt. Mistit Auguszta 1 frt. Fonytemann 1 frt. Nemes Izabella 1 frt. Meyer Jánosné 1 frt. Somogyi Gyuláné 1 frt. Serlan 1 frt. Rozinszky Fanny 50 kr. Marosi Ferenczné 1 frt. Dajevits Emilia 50 kr. Hengye Mari 1 frt. Bodnár Anna 1 frt. Oláh Felnagy Julia 1 frt. Somogyi Irma 1 frt. Dr. Steiner János 1 frt. Mindl Józsefné 1 frt. Dluhos Irma 1 frt. Haszler Mihály 1 frt. Nagy Róza 40 kr. Kozma Gyuláné 1 frt. Jozand 1 frt. Janiczek Emil 1 frt. Helfy Sarolta 50 kr. *Összezen 27 frt 90 kr.*

Gyüjtő Kolarik Irma Liborcsán. 467. sz. ívén: Betüfy Jenő 20 kr. Szarka Ilona 20 kr. Kolarik Ferencz 1 frt. Radmianyky Jozól 1 frt. Kolarik Anna 50 kr. Kolarik Irma 1 frt. Kolarik Lidi 10 kr. *Összesen 4 frt.*

Gyüjtő Göbel J. Székesfehérvár. Herczeg Adél *623. sz. ívén:* Herczeg Adél 20 kr. Herczeg Margit 10 kr. Herczeg Berta 10 kr. N. N. 10 kr. L. Gy. 10 kr. Finy József 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Szelke Kristóf 10 kr. Rosenberg Zsigmond 10 kr. Rausnitzer Zsigmond 20 kr. N.Deutsch 10 kr. M. L. 10 kr. Marschell M. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Herczeg József 20 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

Ganz Aranka *624. sz. ívén:* Ganz Aranka 20 kr. Sommer Róza 20 kr. Tóth Bálintné 30 kr. Dr. Spitzer Bernát 30 kr. Singer Árminné 20 kr. Schwarz Adolfné 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 25 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Dr. Perl 10 kr. Kohn Józsefné 10 kr. Schvarzné 10 kr. N. N. 10 kr. Rédlinger Edéné 20 kr. Kreiszler Zsigmondné 20 kr. Krausz Ignáczné 20 kr, N. N. 20 kr. Rochnitzer Miksa 20 kr. S. G. 20 kr. Kan 10 kr. Kalmár Mihályné 10 kr. N. N. 20 kr. Smetzer 10 kr. Masman 20 kr. Havanek Lajos 10 kr. Schlameidy Adolf 20 kr. *Összesen 4 frt 55 kr.*

Wolf Jolán *625. sz. ívén:* Wolf Jolán 50 kr. Platt János 1 frt. Deutsch Adolf F.-né 20 kr. Békási Mórné 20 kr. Deutsch Antalné 50 kr. Müller Sarolta 40 kr. Jott 10 kr. N. L. 20 kr. Fanta Margit 50 kr. Deutsch Ignáczné 30 kr. Kohn Salamonné 20 kr. *Összesen 4 frt 10 kr.*

Hochzinger Julia *626. sz. ívén*: Hochzinger Julia 20 kr. Hochzinger Rózsa 20 kr. N. N. 10 kr. Breuer Armin 10 kr. Wener Béla 10 kr. Pollák Gusztávné 15 kr. Rausnitzer Netti 10 kr. Neumann 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Bernát Józsefné 10 kr. Schutzer 10 kr. Bréner József 10 kr. Krén Ignáczné 10 kr. V. H. 10 kr. S. S. 10 kr. N. N. 10 kr. Hruwg 10 kr. S. S. 10 kr. R. H. J. 10 kr. Volf Irma 20 kr. N. N. 10 kr. Karika 10 kr. Liza 10 kr. Guszti 10 kr. *Összesen 2 frt 95 kr.*

Csernyus Róza *627. sz. ívén:* Özv. Csernyus Dezsőné 10 kr. N. N. 10 kr. Deutsch S.-né 20 kr. Schumalag Adolfné 30 kr. Keszey 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Fennhy 40 kr. M. 10 kr. N. N. 10 kr. Mihály 10 kr. Fleischmann Róza 10 kr. Wolbenstein 10 kr. Fonas 20 kr. F. Zs. 10 kr. N. N. 10 kr. Müller Julia 10 kr. N. N. 10 kr. Özv. Fekete Ivánné 10 kr. Cs. R. 10 kr. R. J. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Kalmár Mihályné 10 kr. Lővy Gyula 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. F. A. 20 kr. N. N. 20 kr. Pollák R. 10 kr. Weisz 10 kr. Angszky 10 kr. Brunner 20 kr. *Összesen 4 frt 60 kr.*

Lővy Berta *628 sz. ívén:* Lengyel Berta 20 kr, Lengyel Erzsi 10 kr. Ligeti Józsefné 20 kr. *Összesen 50 kr.*

Braun Malvin *962. sz. ívén:* Braun Józsefné 10 kr. Szalay Zsigmond 11 kr. Braun József 10 kr. *Összesen 31 kr.*

Kohn Vilma *630. sz. ívén:* Id. Kohn Vilma 30 kr. Wiener Béla 10 kr. N. N. 10 kr. Pollák Samuné 10 kr. Mészáros Endre 20 kr. N. T. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. M. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Horváth Endre 10 kr. Brenner 10 kr. Draskóczy Sándor 10 kr. N. N. 10 kr. Tóth Istvánné 10 kr. N. 10 kr. Weisz Mari 10 kr. Stauber Karolin 20 kr. N. N. 10 kr. Merz 20 kr. M. M. 10 kr. Vári 10 kr. Fridmann 10 kr. Hib 10 kr. N. N. 10 kr. Prohászka 10 kr. N. 10 kr. N. 10 kr. K. T. 10 kr. Rechnitzer Miksa 10 kr. N. N. 10 kr. Sz. J. 10 kr. N. N. 20 kr. F. A. 10 kr. Emmerth Henrik 20 kr. Szüsz Dénes 50 kr. Schutt Erzsébet 40 kr. Özv. Kövesy Ferenczné 30 kr. Boros Ilona 20 kr. Marossy Lajos 50 kr. Lindermann 10 kr. Sch. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Markus Mihályné 10 kr. N. N. 20 kr. Nagy Sándorné 10 kr. R. L. 30 kr. Schmuck 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. K. M. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Bátori R. 10 kr. Borostyánfy 10 kr. Nemes 10 kr. Horvát Teréz 10 kr. Szántó Mari 10 kr. Csapó Juscsa 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Fitter Béla 10 kr. Neum. 20 kr. Wilhelmina 20 kr. Kohn Elza 10 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 10 frt.*

Grünbaum Helén *631. sz. ívén:* Grünbaum Helén 50 kr. N. N. 10 kr. Ulman 10 kr. Rausnitzer Etel 10 kr. Grünbaum Adolfné 50 kr. N. N. 10 kr. Reihenfeld Irma 10 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

Herczeg Elvira *632. sz. ívén;* Herczeg Elvira 20 kr. Birkl Ida 10 kr. Feldmann Henrik 10 kr. Csúp Ede 10 kr. Herczeg Miksa 10 kr. Rosenfeld Hermin 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Mahber 20 kr. Csillag Emil 10 kr. Zsédtly Imre 10 kr. Markus Sándor 10 kr. Rodo Jude 10 kr. Herczeg József 10 kr. Boros Antal 10 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 2 frt.*

Kubik Vilma *633. sz. ívén:* Kubik Vilma 50 kr. Özv. Kubik Jánosné

50 kr. Gluck Izidor 20 kr. Reichardné 25 kr. Weimár Ferenczné 50 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Kovács Károlyné 40 kr. Kul N. L. 20 kr. Lakos Antal 50 kr. Behini Marián 30 kr. Say Viktor 50 kr. N. V. 20 kr. Kren Ignáczné 20 kr. Beszberger Károlyné 25 kr. Lung Ede 10 kr. N. N. 20 kr. W. W. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 5 frt 40 kr.*

Strasser Gizella *b. 633. sz. ívén:* Y. Z. 20 kr. Strasser H. 50 kr. Strasser József 50 kr. Strasser Gizella 25 kr. Deutsch Mórné 25 kr. M. M. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

Rózsa Róza *634. sz. ívén:* Rózsa Emma 1 frt. *Összesen 1 frt.*

Deutsch Vally *635. sz. ívén*: Deutsch Ignáczné 50 kr. Böhm Ida 50 kr. Deutsch Camilla 30 kr. Deutsch Olga 30 kr. Kohn Salamonné 20 kr. Deutsch Aladár 20 kr. Volf Ignáczné 20 kr. Volf Irma 10 kr. Deutsch Valeria 1 frt. Hirschler Gyula 21 kr. Deutsch Oszkár 10 kr. *Összesen 3 frt 61 kr.*

Ullmann Mariska *636. sz. ívén:* Ambrózy Alice 20 kr. Wolf Jolán 20 kr. N. N. 20 kr. Lakosné 20 kr. Özv. Ulmann M. 30 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Rosenfeld Margit *637. sz. ívén:* Schwarz Mór 10 kr. Rosenfeld Lajosné 50 kr. Rosenfeld Margit 20 kr. Rosenfeld Kornélia 10 kr. L. M. 40 kr. Kam 10 kr. W. A. 10 kr. Deutsch 10 kr. N. N. 10 kr. R. J. 10 kr. H. 10 kr. Schwarz Samu 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Krausz Szidónia *638. sz. ívén:* Wolf Jolán 20 kr. Vintenstein József 10 kr. Kohn Lajos 10 kr. Gansl Mór 10 kr. Gansl Betti 20 kr. *Összesen 70 kr.*

Gansl Etel *639. sz. ívén:* Gansl Etel 10 kr. Gansl Jakabné 20 kr. Lukáts Antal 10 kr. Özv. Neprosel Józsefné 20 kr. Schvanner Jánosné 20 kr. Rozenthal Lajosné 20 kr. *Össszesen 1 frt.*

Komáromy Ilona *640. sz. ívén*: Dr. Jánossy 1 frt. Szögyeny Manó 1 frt. Számmer Imre 10 kr. Számmer Imréné 10 kr. Számmer Margit 10 kr. Számmer Ilon 10 kr. Számmer Róza 10 kr. Prifach József 1 frt. N. N. 10 kr. Wmetyes Nándor 20 kr. Ajezósky Irén 10 kr. Tóth Certurni 1 frt. Füstér Gizella 10 kr. Marossy Lajos 40 kr. N. N. 1 frt. N. N. 10 kr. *Összesen 6 frt 50 kr.*

Szendeffy Czilla *641. sz. ívén:* Nagy Náczi 20 kr. Krausz Kálmán 10 kr. Turiák Imre 10 kr. Turiák Irma 10 kr. Bluntschli Paula 1 frt 20 kr. Érdi Rupp Róbert 10 kr. Sárközy Margit 10 kr. Kenessey Margit 10 kr. Kenessey Lenke 10 kr. Fityan Helén 10 kr. Sárközy Antal 1 frt. Németh Imre 10 kr. Heltay Dezső 10 kr. Dr. Mattyusy Dezső 10 kr. Halász Olivér 10 kr. Tassy Béla 10 kr. Nyárády Zsiga 10 kr. N. 10 kr. Náményi János 20 kr. Kugler Michael 20 kr. Flits Mariska 10 kr. Reé Izabella 10 kr. Csiky János 10 kr. Pap András 40 kr. Kugler Michael 10 kr. Hochmann Antal 20 kr. Reé János 10 kr. Szendefy Gizella 30 kr. *Összesen 5 frt 70 kr.*

Szendeffy Emma *642. sz. ívén:* Nagy Zsiga 20 kr. Szendefy Emma 30 kr. Bluntschli Paula 20 kr. Krausz Kálmán 10 kr. Turiák Imre 10 kr. Turiák Etel 10 kr. Érdi Rupp Róbert 10 kr. Egy tisztviselő 10 kr. Dr. Matyussy Dezső 10 kr. Heltay Jenő 10 kr. Tassy Béla 10 kr. Halász Olivér 10 kr. N. 10 kr. Nyárád Zsiga 10 kr. N. N. 10 kr. Békessy Irma 20 kr. Békessy Pál 10 kr. Békessy Ella 10 kr. Békessy Sarolta 10 kr. Flits

Mariska 10 kr. Reé Izabella 10 kr. Post Károlyné 10 kr. A. M. 10 kr. Kleindin Hugó 20 kr. Dwelly Emma 10 kr. Békessy Gyula 50 kr. Kiss Elemér 10 kr. Örömfy Vidor 10 kr. N. N. 10 kr. Dubovszky 10 kr. Fanta Géza 10 kr. Schmidt József 10 kr. Krammer Józsa 10 kr. Müller Móricz 30 kr. *Összesen 4 frt 90 kr.*

Birkl Margit *643. sz. ívén:* Birkl Margit 20 kr. Birkl Ida 10 kr. Pindur Katicza 10 kr. Havrane Lajosné 10 kr. Csikos Endréné 10 kr. Havranek Ferencz 20 kr. Németh János 20 kr. Ifj. Reé István 20 kr. Özv. Némety Ferenczné 10 kr. Hübner István 10 kr. Pap Imre 20 kr. Vértessy G. 30 kr. Reé Izabella 10 kr. Lanschmann József 30 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Bédy Irén *644. sz. ívén:* Gruičić Sofie 2 frt. Pick Helén 30 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

Raizinger Ilona *645. sz. ívén:* Özv. Tóth Józsefné 20 kr. N. N. 10 kr. Német Jánosné 10 kr. Dittrich Ede 10 kr. Beznicza György 10 kr. Lacteri Ferencz 10 kr. Szendrei Gerzson 10 kr. Raisinger Mari 20 kr. Valent Mari 10 kr. Weisz Sarolta 10 kr. Niedermáta Tera 10 kr. Bokor Rézi 10 kr. Farkas Nina 10 kr. Kutsora Teréz 10 kr. Vincz Mariska 10 kr. Valent Anna 10 kr. *Összesen 1 frt 80 kr.*

Klein Ilona *646. sz. ívén:* Klein József 1 frt. Klein Józsefné 1 frt. Wertheim Salamonné 1 frt. Wertheim Árminné 1 frt. Wertheim Samuné 1 frt. M. S. 20 kr. Zeng 20 kr. Krausz Zsiga 30 kr. Förstner Gyula 30 kr. Schlésinger Ármin 20 kr. Wertheim Pál 20 kr. Steiner Károly 50 kr. Löwensohn Dénes 50 kr. Neuwelt Béla 50 kr. Klein Ilona 10 kr. *Összesen 8 frt.*

Milch Gizella *647. sz. ívén:* Hahn Ernő 20 kr. Weisz Meletta 20 kr. Milch Johanna 1 frt. Langraf Lajos 50 kr. *Összesen 1 frt 90 kr.*

Kohn Irma *648. sz. ívén:* Kohn Rezsőné 1 frt. S. A. 50 kr. Berndorfer Laura 50 kr. Herz Rezső 25 kr. K. J. 10 kr. Lang Miksa 10 kr. Löwensohn Jenő 10 kr. Neuwelt Béla 50 kr. Halász Margit 50 kr. *Összesen 3 frt 95 kr.*

Seidemann Ilona *649. sz. ívén:* Csávesner Emilia 20 kr. Fombank Teréz 20 kr. Hankóczy Ede 1 frt. Bauer Erzsi 30 kr. Dr. 20 kr. M. 20 kr. Wimmer Margit 12 kr. Wimmer Károly 10 kr. Wimmer Vilmos 10 kr. Seidemann Ilon 20 kr. *Összesen 2 frt 62 kr.*

Számmer Ilon *650. sz. ívén:* Számmer Pálné 1 frt. Számmer J. 20 kr. N. N. 10 kr. Knöbel Józsefné 20 kr. *Összesen: 1 frt 50 kr.*

Volf Irma *651. sz. ívén:* Volf Irma 50 kr. N. N. 50 kr. Özv. Say Ferenczné 50 kr. N. N. 30 kr. Auer Béla 20 kr. Pálfy Mariska 30 kr. Márkus A. 30 kr. Almási Ferenczné 1 frt. Neumann Bernátné 40 kr. Neumann Sarolta 30 kr. Lusztig Béla 50 kr. Richard 20 kr. Lang A. 30 kr. L. G. 20 kr. Hahn Margit 30 kr. M. 30 kr. N. Vincze 20 kr. Madrus S. 20 kr. Hahn Ilon 30 kr. Ifj. Weisz Jakabné 20 kr. Lővy Róza 10 kr. Perl Miksáné 40 kr. Böhn Ida 50 kr. Deutsch Valeria 10 kr. Deutsch Olga 30 kr. Deutsch Camilla 30 kr. *Összesen 8 frt 70 kr.*

Lövinger Frida *652. sz. ívén:* Lövinger Frida 40 kr. Báron Mariska 10 kr. Pick Karolin 10 kr. Lövinger Jenő 10 kr. Weisz Ilon 10 kr. Lőrincze Elek 10 kr. Bodi József 10 kr. Bihari Imre 10 kr. Hoffmann Lajos 10 kr. Nyáry György 10 kr. Kostyelik Ferenczné 50 kr. Husvét József 10 kr. L. R. 10 kr. Strobl Ferencz 10 kr. Kulifay Gyula 10 kr.

Pollák Dávid 10 kr. Pollák Samuné 10 kr. Schlesinger Nándorné 10 kr. Lővy S. 10 kr. Mártin Adolfné 10 kr. *Összesen 2 frt 70 kr.*

Rosenfeld Szeréna *653. sz. ívén:* Weisz Jakabné 10 kr. Mihályi Józsefné 10 kr. Ganz Gyula 25 kr. Kovács Armine 54 kr. Fischer Hermin 10 kr. N. N. 20 kr. Felmayer Károlyné 1 frt. N. N. 25 kr. G. 10 kr. Koronafy Károly 10 kr. N. N. 75 kr. N. N. 20 kr. Rozenfeld Szerén 10 kr. *Összesen 3 frt 25 kr.*

Hindelang Teréz *654. sz. ívén:* Hindelang Paula 50 kr. Hindelang Ignáczné 30 kr. Hindelang Teréz 20 kr. Mészáros Józsefné 20 kr. Winkler Józsefné 12 kr. Bernáth Ignácz 10 kr. Neprosszel J. 10 kr. Dénes Istvánné 10 kr. N. N. 12 kr. Mayer Katalin 10 kr. Bódizs Györgyné 10 kr. Dörömböziné 16 kr. Németh Istvánné 10 kr. Angely József 20 kr. Zugovics Károly 20 kr. Csizmadia József 20 kr. Hindelang Borbála 1 frt Hindelang Jenőke 10 kr. Hindelang Erzsike 10 kr. Párty Anna 20 kr. *Összesen 4 frt 20 kr.*

Rozner Olga gyűjtése ugyancsak a *654. sz. ívén:* Wachtli Ignácz 20 kr. Rosner Ferenczné 40 kr. Rosner Valeria 10 kr. K. Ilona 20 kr. N. József 10 kr. Rosner Gyula 30 kr. N. N. 10 kr. Kalmár Mihályné 10 kr. Gscheidt Anna 10 kr. Bod Irmuska 10 kr. Klökner Margitka 20 kr. K. A. 20 kr. Ludvig Györgyné 20 kr. Sörös Emilia 10 kr. N. N. 10 kr. K. K. 30 kr. Dobronyi Gizella 10 kr. Oszovszky Gyula 10 kr. Hoffmann Ignáczné 20 kr. Weimár Ferenczné 20 kr. Kabokné 10 kr. Bálvin 20 kr. Brestyánszky 50 kr. Csernayné 15 kr. Szögyény Gyula 40 kr. Szögyény M. Lászlóné 20 kr. Kovács Szögyény Rozália 40 kr. *Összesen 5 frt 35 krajczár.*

Mittler Emma *655. sz. ívén:* Pete Dániel *1 frt.*

Várady Róza *656. sz. ívén:* N. N. 40 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. X. Y. Z. 10 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 1 frt.*

Singer Berta *657. sz. ívén:* Singer Berta 30 kr. Fried Juli 20 kr. Perl Sándorné 20 kr. Tóth Istvánné 20 kr. Karl Józsefné 30 kr. Pinkás Zsigmondné 20 kr. Auer Miksáné 20 kr. Fangl Erzsébet 20 kr. Schulemann Anna 30 kr. N. N. 15 kr. Özvegy Zingerné 20 kr. Pick Jakabné 20 kr. Pick Ignáczné 30 kr. Ganz Adolfné 20 kr. Plesch Teréz 10 kr. Özv. Pag Adolfné 50 kr. Hahn J. 30 kr. Breuer Adolfné 20 kr. Wiener B. 20 kr. Dr. Neumann Bernátné 30 kr. Slézinger Ferenczné 20 kr. Perl Samuné 20 kr. *Összesen 5 frt 15 kr.*

Reé Izabella *658. sz. ívén:* Weisz Lajos 15 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Námény János 20 kr. Reé Istvánné 20 kr. N. N. 10 kr. Hübner Sándorné 20 kr. Hübner József 10 kr. N. N. 20 kr. Gebhardt Irma 10 kr. N. N. 10 kr. Követjelölt 20 kr. Ifj. Szőts Andor 20 kr. Szendefy Cilla 20 kr. Blumtubl Paula 20 kr. Schlamadinger Jenő 20 kr. N. N. 15 kr. *Összesen 3 frt.*

Lővy Adél *659. sz. ívén:* Herczeg Andor 20 kr. Lung 20 kr. N. 20 kr. Rieger 30 kr. Braun 50 kr. Evélin 30 kr. Felmayer Istvánné 1 frt. Berényi és F. 20 kr. Lőwy Adél 10 kr. J. M. 10 kr. *Összesen 3 frt.*

Türk Jetti *660. sz. ívén:* Tull Juliska 10 kr. Hidasi József 10 kr. Deustch Fanni gyűjtése ugyancsak a *660. sz. ívén:* Deutsch Franciska 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 1 frt 40 kr. N. N. 1 frt. N. N. 1 frt. N. N. 56 kr. *Összesen 4 frt 56 kr.*

Zobel Irén *661. sz. ívén:* Zobel Gyuláné 1 frt. Matuska János

2 frt. Udvardy Janos 1 frt. Otrik Manó 1 frt. H. 20 kr. B. 1 frt. *Összesen 6 frt 20 kr.*

Balázs Amália *662. sz. ívén:* Fehér János 30 kr. Csernay 20 kr. Krachler József 50 kr. Pintér Teréz 10 kr. Balázsházi Elek 30 kr. Balázs Nelli 30 kr. Ujházi Pál 30 kr. Bartosy Jenőné 10 kr. Maubl Dezső 50 kr. N. N. 2 frt. Wielinger 1 frt. D. 50 kr. Miklós Emil 50 kr. Mórágyi 50 kr. x. y. z. 1 frt. Dwelly 50 kr. Birkl János 50 kr. Karl György 50 kr. Amália 50 kr. Balázs M. 1 frt. *Összesen 11 frt 10 kr.*

Czenky Vilma *663. sz. ívén:* N. N. 20 kr. Rozberger J.-né 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 50 kr.*

Heisz Anna *664. sz. ívén:* Felmayer István 2 frt. Kalteneckerné 50 kr. Dein Józsefné 20 kr. Pacor Louise 1 frt. Pásztory Sándorné 40 kr. Nagy Ignáczné 50 kr. Forintos Gyuláné 50 kr. Heisz Alajosné 50 kr. *Összesen 5 frt 60 kr.*

Námesy Etel *665. sz. ívén:* Lusztig Béla 20 kr. Felmayer Károlyné 1 frt. Gebhard Ignácz 30 kr. Hőnig Péter 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 30 kr. Dr. Eisenbarth Károlyné 50 kr. Dr. Major Ferencz 50 kr. Vargáné 40 kr. Námesy Ferenczné 50 kr. *Összesen 4 frt 10 kr.*

Macskásy Róza *666. sz. ívén: 6 frt.*

Szladik Ilona *667. sz. ívén:* Douglas S. 1 frt. Herczeg Margit 10 kr. Horváth M. 10 kr. Hamvassy Paulin 1 frt. Hamvassy Anna 20 kr. H. A. 10 kr. Podhorszky W. 50 kr. Flits Stefani 10 kr. Flits Mariska 10 kr. Flits Miklós 10 kr. Kugler Mihály 10 kr. N. N. 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Perényi Béla 50 kr. Schulz Ferencz 40 kr. N. N. 10 kr. Szepessy Géza 50 kr. P. J. 10 kr. Schmall Helén 50 kr. N. N. 20 kr. L. J. 10 kr. N. N. 10 kr. M. M. 10 kr. Cs. P. 10 kr. Nagy Nagy 10 kr. N. N. 10 kr. Rosner Olga 10 kr. *Összesen 8 frt.*

Göbel Erzsike *668. sz. ívén:* Göbel János György 2 frt. Özv. Krencz Józsefné 50 kr. Göbel János Györgyné 50 kr. Göbel Teréz 50 kr. Göbel Elza 50 kr. Göbel Katicza 1 frt. *Összesen 5 frt.*

A 623—668-ig Göbel János György úr rendelkezésére bocsátott veken gyűjtött **összeg: 180 frt 10 kr.**